

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ: JEAN MONNET
«ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ»
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 2001-2002

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΗΠΕΙΡΟ. Ο
ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ»**

ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΤΡΥΦΩΝ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΤΣΑΛΤΑΣ Γρηγόριος

Αθήνα 2001-2002

MET
KOP

Στη σύζυγό μου Μαρία και στην κόρη μου Βασιλική...

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ (σελ 72-78)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Σελ 79-80)

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ (σελ 80-81)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

INTERNET (σελ 81)

ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ(σελ 81)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ (ENNEA ΠΙΝΑΚΕΣ) (σελ 82-94)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πενήντα χρόνια μετά την απελευθέρωση από την αποικιοκρατία, μεγάλο μέρος του αφρικανικού πληθυσμού εξακολουθεί να πεθαίνει από την πείνα και τον υποσιτισμό.

Διάφοροι μελετητές έχουν αποφανθεί ότι για τα προβλήματα της Μαύρης Ηπείρου φταίνε οι μαρξιστικοί πειραματισμοί, η αδυναμία των περισσότερων αφρικανικών χωρών να εκσυγχρονιστούν, τα προστατευτικά εμπόδια ενώ έχουν αναπτυχθεί ακόμη και ρατσιστικές θεωρίες περί κατωτερότητας της μαύρης φυλής.

Τα περισσότερα προβλήματα της Αφρικής καθώς και πολλών άλλων χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι το αποτέλεσμα τεσσάρων περίπου αιώνων αποικιοκρατίας μιας αποικιοκρατίας, η οποία προήλθε κυρίως από τα κράτη της Ευρώπης λόγω της ανάγκης των τελευταίων να εξασφαλίζουν φθηνές πρώτες ύλες αλλά και για να ελέγχουν τους εμπορικούς δρόμους.

Για να αποφευχθούν οι συγκρούσεις των ευρωπαϊκών χωρών οι οποίες ανταγωνίζονταν για τον έλεγχο των πρώτων υλών της, η Αφρική το 1884 στη σύνοδο του ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ κατακερματίστηκε και οι Αφρικανοί μετατράπηκαν σε φτηνά εργατικά χέρια που δούλευαν στα φέουδα των λευκών ή στις βιομηχανίες που οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν εγκαταστήσει για την εκμετάλλευση των καρπών της αφρικανικής γης.

Όταν οι αφρικανικές χώρες ξεσηκώθηκαν εναντίον των αποικιοκρατών μείζον πολιτικό θέμα δεν ήταν μόνο η ανεξαρτησία αλλά και η αγροτική μεταρρύθμιση.

Πολλοί από τους λευκούς εποίκους συμφώνησαν στην αυτοδιάθεση των τοπικών λαών αλλά πρώτα διασφάλισαν τα προνόμια που είχαν καθώς και την ιδιοκτησία της γης, (χαρακτηριστικό παράδειγμα η ΖΙΜΠΙΑΜΠΟΥΕ το 1979) ενώ στη Ν. Αφρική το 10% κατέχει πάνω από το 80% πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας.

Στην Κένυα οι ξένοι ευρωπαϊκής και ινδικής καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των πολυεθνικών επιχειρήσεων, κατέχουν την πλειονότητα της γης. Το 10% των 30 εκατομμυρίων της Κένυας κατέχει το 75% της καλλιεργήσιμης γης.

Πέρα από το ανέπαφο του αποικιοκρατικού συστήματος ένα ακόμη πρόβλημα των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι οι εξαγωγές.

Μεγάλο μέρος των αγροτικών πλεονασμάτων των χωρών της Δύσης εξάγονται στις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου οι οποίες ζουν υπό καθεστώς μεσαιωνικής φεουδαρχίας (π.χ. το 58% των αφρικανικών αγροτικών εξαγωγών πάει στις αναπτυσσόμενες χώρες).

Σύμφωνα με μελέτη του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ στην Αφρική και τη Νότιο Αμερική καλλιεργείται το 20% της καλλιεργήσιμης γης και η σοδειά των χωρών αυτών αντιστοιχεί μόλις στο ένα πέμπτο των βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών.

Οι κάτοικοι της Αφρικής καταναλώνουν ένα πολύ μικρό ποσοστό της αγροτικής παραγωγής τους ενώ το υπόλοιπο το εξάγουν στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, για να γίνει συσκευασμένο βιομηχανικό προϊόν. Για την κατάσταση των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου, δηλαδή την πείνα και την ανέχεια φταίει η κοινωνική ανισότητα, η στέρηση του δικαιώματος των χωρών αυτών μέσω των εξελεγμένων μορφών ελέγχου των διαρθρωτικών και σταθεροποιητικών προγραμμάτων, η επί αιώνες εκμετάλλευσή τους από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της Δύσης, που σήμερα γίνεται με νέους πιο εξελεγμένους τρόπους, κυρίως μέσω των πολυεθνικών εταιρειών και όπως αυτές κινούνται στην παγκοσμιοποιημένη πλέον οικονομία και συνιστά το χάσμα αντίθεσης BOPPA - NOTOY.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία που αναπτύσσεται σε έξι αλληλένδετα μεταξύ τους, από άποψη περιεχομένου κεφάλαια, θα εξετάσουμε τις μορφές της αποικιοκρατίας που υφίστανται οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου στη σύγχρονη εποχή, καθώς επίσης και την επίδραση που ασκεί στην ανάπτυξή τους το παγκόσμιο εμπόριο και η παγκοσμιοποίηση, καθώς και τον ρόλο που παίζουν σε όλα αυτά οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ή εταιρείες.

Πιο συγκεκριμένα οι έξι αναπτυσσόμενες στην εργασία θεματικές ενότητες, αναφέρονται στα εξής:

Στην πρώτη ενότητα αναπτύσσεται το φαινόμενο της αποικιοκρατίας στη σύγχρονη εποχή και ειδικότερα η πολιτική και οικονομική νεοαποικιοκρατία, η σημασία των πρώτων υλών στην ανάπτυξη των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου και ο ρόλος που διαδραματίζουν οι πολυεθνικές εταιρείες στον τελευταίο.

Στη δεύτερη ενότητα περιγράφεται η σχέση αναπτυσσόμενου Νότου και ανάπτυξης και ειδικότερα γίνεται αναφορά στην έννοια της υπανάπτυξης, στα εκρηκτικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τον αναπτυσσόμενο νότο και που εμποδίζουν την ανάπτυξη του, στο περιβάλλον και την οικολογική κρίση ενώ τέλος περιγράφεται το φαινόμενο της φτώχειας.

Στην τρίτη ενότητα γίνεται αναφορά στη σχέση του διεθνούς εμπορίου και του αναπτυσσόμενου νότου μέσα από την περιγραφή της σχέσεως μητροπολιτικού και περιφερειακού κράτους, του εξαγωγικού προβλήματος που αντιμετωπίζουν οι χώρες του αναπτυσσόμενου νότου και πως σχετίζεται αυτό με την αναπτυξιακή πολιτική σε συνδυασμό με τη Νέα Οικονομική Τάξη.

Στην τέταρτη ενότητα γίνεται αναφορά στις πολυεθνικές εταιρείες και τον αναπτυσσόμενο νότο και συγκεκριμένα περιγράφονται τα χαρακτηριστικά των πολυεθνικών εταιρειών και τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν αυτές στην παραγωγή, στη σχέση τους με την ανάπτυξη και στις παρεμβάσεις που αυτές κάνουν κυρίως πολιτικά προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντα τους στον αναπτυσσόμενο νότο.

Στην πέμπτη ενότητα αναφέρεται ένα σύγχρονο φαινόμενο , αυτό της παγκοσμιοποίησης καθώς και η σχέση-περιγραφή του φαινομένου αυτού με τις πολυεθνικές εταιρείες και τις οικονομίες των χωρών του αναπτυσσόμενου νότου.

Στην έκτη ενότητα περιγράφεται επίσης ένα σύγχρονο κατά βάση φαινόμενο , το παγκόσμιο εμπόριο και η σημασία του για τις χώρες του αναπτυσσόμενου νότου. Συγκεκριμένα περιγράφονται σύγχρονοι «διεθνείς θεσμοί » όπως π.χ. η G.A.T.T. και η UNCTAD που παίζουν μεγάλο ρόλο στη λειτουργία του και που αναπόφευκτα επηρεάζουν τις χώρες του αναπτυσσόμενου νότου μέσα από διαδικασίες και κανόνες που καθορίζουν, στην αναπτυξιακή τους διαδικασία.

Τέλος η εργασία τελειώνει με συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτήν και που παρατίθενται ως επιστέγασμα της όλης προσπάθειας .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

1. Πολιτική και Οικονομική νεοαποικιοκρατία

Πριν ξεκινήσουμε να εξετάζουμε το φαινόμενο της νεοαποικιοκρατίας κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική αναδρομή - περιγραφή στο φαινόμενο της αποικιοκρατίας, η ανάλυση της οποίας θα μας βοηθήσει στην κατανόηση του προαναφερόμενου φαινομένου.

Η αποικιοκρατία ξεκίνησε σε δυο κύματα. Το πρώτο στις αρχές του 15^{ου} αιώνα και το δεύτερο το 19^ο αιώνα. Σημαντικό ρόλο στην οικονομική και στρατηγική σημασία της όλης κίνησης έπαιξε η Διάσκεψη του Βερολίνου (1884 - 1885), όπου συμφωνήθηκαν οι κανόνες της αποικιοκρατίας μεταξύ των επικυρίαρχων επί της Αφρικής. Οι κανόνες αυτοί ήταν α) αποτελεσματική κατάληψη συγκεκριμένου εδάφους και β) γνωστοποίηση της ενέργειας αυτής στις υπόλοιπες αποικιοκρατικές δυνάμεις.

Ένας ορισμός της αποικιοκρατίας είναι η νομική, πολιτική και οικονομική επικυριαρχία η οποία επιτυγχάνεται μέσω της καθολικής θρησκευτικής και μορφωτικής εκμετάλλευσης.¹

Οι κυριότερες μορφές της αποικιοκρατίας είναι οι εξής:

α) η οικονομική αποικιοκρατία η οποία διακρίνεται σε τρεις τομείς:

- δουλεμπόριο, είναι η κλασική πρώτη μορφή της αποικιοκρατίας με τη μεταφορά Αφρικανών στην Ευρώπη και στην Αμερική, όπου χρησιμοποιούνταν σαν φτηνό εργατικό δυναμικό με τεράστιες συνέπειες στην αφρικανική ήπειρο και στην ανάπτυξή της. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρήθηκαν ακόμη και φαινόμενα αγοραπωλησίας σκλάβων για αναπαραγωγή τα οποία βέβαια δεν τιμούν το δυτικό πολιτισμό και τις αξίες του.²

- εμπόριο αποικιών, το οποίο γινόταν αποκλειστικά και μόνο από τις μητροπόλεις και μάλιστα προϊόντων τα οποία ήταν χρήσιμα για τους κατοίκους των μητροπόλεων με αποτέλεσμα να διαδίδεται-επιβάλλεται από τις μητροπόλεις η μέθοδος των μονοκαλλιιεργειών. Παράλληλα το εμπόριο βοήθησε στην ανάπτυξή τους και έδωσε ώθηση στη βιομηχανική επανάσταση.³

- πρώτες ύλες, εκροή πρώτων φυσικών υλών στη μητρόπολη απαραίτητες για την ανάπτυξή της⁴

β) μορφωτική αποικιοκρατία με την μεταφύτευση στους αυτόχθονες λαούς της Αφρικής της υπεροχής του ευρωπαϊκού πολιτισμού και εμφύτευση των πιστεύω τους, ενώ ταυτόχρονα οι λαοί αυτοί κυριαρχούνται από αναλφabetισμό.

γ) θρησκευτική αποικιοκρατία με την πεποίθηση - πίστη, ότι ο χριστιανισμός υπερέχει όλων των τοπικών παραδοσιακών θρησκειών.

Τα δύο τελευταία στοιχεία ήταν απαραίτητα για το πρώτο, «ενώ η κυρίαρχη σχέση ανάμεσα στον αποικιοκράτη και στον αποικιοκρατούμενο βασίστηκε στην προσπάθεια εξαφάνισης κάθε ασθενής ταυτότητας του τελευταίου»⁵.

Μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο και σε συνδυασμό με την εξασθένηση από τον πόλεμο των μητροπόλεων και το ρόλο του Ο.Η.Ε., τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα που είχαν αναπτυχθεί στις αποικίες κατάφεραν να κυριαρχήσουν, επιφέροντας την πολυπόθητη ανεξαρτησία και αρχομένης ταυτόχρονα της περιόδου που ονομάστηκε αποαποικιοποίηση.

Μετά την απόκτηση ανεξαρτησίας από τα πρώτα αποικιοκρατούμενα «κράτη» ξεκινάει η περίοδος της νεοαποικιοκρατίας η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ουσιαστικά το αποικιοκρατικό φαινόμενο δεν έχει αλλάξει και ο προσδιορισμός «νέο» δεν προσθέτει τίποτα καθώς εφαρμόζονται οι τακτικές του παρελθόντος.

Κύριοι εκφραστές του νεοαποικιοκρατικού φαινομένου μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δηλαδή της επικυριαρχίας επί ανεξάρτητων τώρα κρατών είναι οι ΗΠΑ και η πρώην ΕΣΣΔ. Είναι η εποχή του διπολισμού, η οποία κρατάει έως το 1990 οπότε έχουμε την κατάρρευση του «ανατολικού μπλοκ»⁶.

Η πολιτική αποικιοκρατία της οποίας εμπνευστής ήταν οι ΗΠΑ αποσκοπούσε στην οικονομική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών χωρών της Λατινικής Αμερικής και του Αναπτυσσόμενου Νότου, με κύριο σκοπό την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων του βιομηχανικού Βορρά.

Για να επιτευχθεί αυτό οι ΗΠΑ αλλά και άλλες Δυτικές χώρες σε ότι αφορά τον Αναπτυσσόμενο Νότο, προέβαιναν σε ανατροπή των δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων και την εγκαθίδρυση κυρίως στρατιωτικών δικτατοριών, οι οποίες προσέφεραν τα πάντα στους προστάτες τους απολαμβάνοντας οι ίδιοι προσωπική οικονομική ευημερία⁷.

Η πολιτική επικυριαρχία που αποσκοπούσε στην παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ έναντι της τότε ΕΣΣΔ επιτυγχάνετο με το σύστημα των πολυεθνικών επιχειρήσεων, οι οποίες εκφράζουν την αδιαφιλόνικη υπεροχή των δυτικών κρατών στον τομέα της τεχνολογίας και των επενδύσεων. Μέσω αυτών τα δυτικά κράτη εκμεταλλεύονταν τις πρώτες ύλες των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου και κυρίως τα μεταλλεύματα.

Στον αντίποδα της προσπάθειας που καταβάλουν οι ΗΠΑ για παγκόσμια κυριαρχία εκινείτο η πρώην ΕΣΣΔ, η πολιτική της οποίας στηρίχτηκε στη στρατιωτική ενίσχυση λαϊκών κινημάτων του αναπτυσσόμενου Νότου κάτω από τον ιδεολογικό μανδύα της μαρξιστικής θεωρίας. Σημειώνεται εδώ ότι η πρώτη σημαντική αποικιοκρατική επικράτηση του 20ου αιώνα ήταν η επικράτηση της ΕΣΣΔ στις χώρες του τότε Ανατολικού μπλοκ μέσω της ΚΟΜΕΚΟΝ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας⁸.

Στην πολιτική επικράτησης της ΕΣΣΔ βοηθούσε και η απέχθεια των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου προς το καπιταλιστικό σύστημα που εκπροσωπούσαν οι ΗΠΑ λόγω της οικονομικής και όχι μόνο εκμετάλλευσης που είχαν υποστεί από τους Δυτικούς.

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η συσπείρωση των κρατών του Αναπτυσσόμενου Νότου γύρω από τους δύο πόλους που επικρατούσαν στον κόσμο και τη δημιουργία μιας στρατιωτικής αποικιοκρατίας (NATO, Σύμφωνο της Βαρσοβίας) που αποσκοπούσε στη δημιουργία αμυντικών γραμμών σε περίπτωση σύγκρουσης των «δύο κόσμων».

Η εφαρμογή του νεοαποικιοκρατικού συστήματος δεν ήταν καθόλου δύσκολη γιατί το έδαφος ήταν έτοιμο από το παρελθόν. Μάλιστα τώρα δεν υπήρχαν και ηθικές αναστολές για την εκμετάλλευση των τοπικών λαών-κρατών γιατί ήδη αυτοί-αυτά είχαν αποκτήσει πλέον την ανεξαρτησία τους. Μετά την ανεξαρτησία τους τα κράτη αυτά έπρεπε να «ζήσουν» και αυτό θα το κατάφερναν μόνο με την ανάπτυξη των οικονομιών τους. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι τα κράτη αυτά δεν είχαν καν οικονομικά συστήματα και για να αναπτυχθούν αλλά και για να διαβιώσουν χρειάζονταν βοήθεια από το εξωτερικό.

Για την βοήθεια βέβαια θα απευθύνονταν στους πριν επικυρίαρχους γιατί αυτούς γνώριζαν, αυτών οι εγκαταστάσεις υπήρχαν στο έδαφός τους, χρειάζονταν την τεχνογνωσία τους για να σταθούν στα πόδια τους αλλά ακόμη μιλούσαν την ίδια γλώσσα καθώς οι αποικιοκράτες το είχαν εμφυτεύσει και αυτό στις αποικίες τους (μορφωτική αποικιοκρατία). Όλα αυτά με το αζημίωτο φυσικά. Δύο σημαντικές μορφές

του νεοαποικιοκρατικού συστήματος που επηρεάζουν όπως θα δούμε παρακάτω όλη την κατάσταση στον Αναπτυσσόμενο Νότο καθώς και το πλέγμα των σχέσεων μεταξύ αυτών που αποτελούν γενικά τον «περιφερειακό κόσμο» με τις ανεπτυγμένες χώρες «μητροπολιτικό κόσμο» είναι: α) η πολιτική καθορισμού των τιμών των πρώτων υλών και β) ο οικονομικός και κοινωνικοπολιτικός ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών.

Στον πίνακα 1 του παραρτήματος παρατίθενται κύρια χαρακτηριστικά των δεκαετιών 50, 60 και 70 καθώς και ημερομηνίες χρήσιμες που σημάδεψαν και χαρακτήρισαν τον νεοαποικισμό.

2. Η σημασία των πρώτων υλών στη διαδικασία ανάπτυξης των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου

Ο έλεγχος των πρώτων υλών προκαλεί, όπως δείχνει η ιστορία του ιμπεριαλισμού, ένα συνηθισμένο πλέον φαινόμενο, την κήρυξη πολέμων. Η ανάγκη πρόσβασης σε κρίσιμες ύλες, ανέκαθεν ευνοούσε τις επεμβάσεις σε χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου, ενώ παράλληλα αποτελεί και έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες αστάθειας στον Αναπτυσσόμενο Νότο⁹. (βλέπε πίνακα 2 παραρτήματος)

Βάσει υπολογισμών που έγιναν σύμφωνα με στατιστικές εμπειρογνώμων του ΟΗΕ για την προετοιμασία της έκτακτης Γενικής Συνέλευσης της Διεθνούς Κοινότητας το 1974, προκειμένου να εξεταστεί το πρόβλημα των «πρώτων υλών και της ανάπτυξης» επιτρέπεται με μεγάλη ακρίβεια ο υπολογισμός της επιρροής που ασκούν τα βιομηχανικά κράτη στις διεθνείς αγορές. Έτσι οι 66 πρώτες ύλες που κατεγράφησαν από εμπειρογνώμονες του ΟΗΕ κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

α) Πρώτες ύλες στις οποίες τα αναπτυσσόμενα κράτη υπερέχουν στις αγορές (πραγματοποιούν πάνω από 60% των παγκόσμιων εξαγωγών)

β) Πρώτες ύλες στις οποίες τα αναπτυσσόμενα κράτη διαδραματίζουν σοβαρό ρόλο στις αγορές (πραγματοποιούν 30% - 60% των παγκόσμιων εξαγωγών)

γ) Πρώτες ύλες στις οποίες τα αναπτυσσόμενα κράτη υπερέχουν στις αγορές (πραγματοποιούν πάνω από το 60% των παγκόσμιων εξαγωγών)¹⁰.

Παρόλο που οι χώρες της Αφρικανικής Ηπείρου είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους δεν έχουν τη δυνατότητα να καθορίσουν τις τιμές τους στα πλαίσια της παγκόσμιας αγοράς σαν παραγωγοί, αλλά αυτές καθορίζονται στα μεγάλα χρηματιστήρια της Ευρώπης, των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας από τις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτή η κατάσταση έχει σαν αποτέλεσμα: α) τα έσοδα των αφρικανικών χωρών να εξακολουθούν να καθορίζονται από τις μητροπόλεις και β) να μην μπορούν οι πρώτες να καθορίσουν την αναπτυξιακή τους πολιτική καθότι αυτή, βάσει των απροσδιορίστων εσόδων όπως αναφέρθηκε να καθίσταται απρόβλεπτη.

Θα πρέπει δε να ληφθεί υπόψη εδώ ότι αρκετές χώρες όπως π.χ. η ΖΑΜΠΙΑ, το ΖΑΙΡ, η ΜΑΥΡΙΤΑΝΙΑ, η ΝΙΓΗΡΙΑ εξαρτώνται αποκλειστικά από τις εξαγωγές πρώτων υλών π.χ. πετρέλαιο, σίδηρο κ.λπ σε ποσοστά που αντιστοιχούν στο 60% και άνω της συνολικής εξαγωγικής παραγωγής τους, γεγονός που δείχνει και την εξάρτησή τους από το διεθνές οικονομικό σύστημα¹¹.

Ορισμένα ακόμη χαρακτηριστικά παραδείγματα της ληστρικής πολιτικής που υφίστανται οι Αφρικανικές χώρες είναι τα εξής: από τους 41.32 εκατ. Κατοίκους της Ν. Αφρικής το 10% κατέχει πάνω από το 80% των πλουτοπαραγωγικών πηγών της γης. Στην Κένυα οι ξένοι ευρωπαϊκής και ινδικής καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των πολυεθνικών επιχειρήσεων

κατέχουν την πλειονότητα της γης. Το 10% των 29.29 εκατ. Κατοίκων της Κένυας κατέχει το 73% της καλλιεργήσιμης γης¹².

Εδώ κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική αναγραφή του πως λειτουργεί το διεθνές νεοαποικιοκρατικό σύστημα ως προς την εκμετάλλευση των πρώτων υλών μέσω των πολυεθνικών εταιρειών (εκτενής αναφορά θα γίνει στην επόμενη ενότητα).

Συγκεκριμένα οι πολυεθνικές εταιρείες αγοράζουν ή νοικιάζουν τεράστιες εκτάσεις στις Αφρικανικές χώρες έναντι ευτελών τιμημάτων, λόγω διαφθοράς που υπάρχει στις «δοτές» κυβερνήσεις αλλά και λόγω των προγενέστερων σχέσεων που είχαν σφυρηλατηθεί από την εποχή της αποικιοκρατίας.

Ο λαός προσφέρει το φθινό εργατικό δυναμικό ενώ οι πρώτες ύλες που παράγονται μεταφέρονται στις μητροπόλεις για να επεξεργαστούν και ακολούθως επεξεργασμένες να εισαχθούν στις αναπτυσσόμενες χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου, οι οποίες και αποτελούν τις καλύτερες αγορές των πρώτων. Όσοι προσπάθησαν να εθνικοποιήσουν τις παραπάνω εγκαταστάσεις - ιδιοκτησίες ανετράπησαν ενώ τονίζεται εδώ ότι και τα μέσα μεταφοράς των πρώτων υλών είναι των μητροπολιτικών κρατών (π.χ. SHELL στη Νιγηρία).

Επισημαίνεται ότι οι μέθοδοι παραγωγής στις αφρικανικές χώρες χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη εντατικοποίηση της παραγωγής με χρήση πολλές φορές λιπασμάτων, τις επιπτώσεις των οποίων επιδέχονται οι ντόπιοι πληθυσμοί. Σε όλη βέβαια αυτή τη διαδικασία οι τιμές πώλησης, όπως προαναφέρθηκε των πρώτων υλών και της αγοράς των ανασκευασμένων προϊόντων ακολούθως τις διαμορφώνουν οι μητροπολιτικές χώρες στα διεθνή χρηματιστήρια.

Οι εξαγωγές πρώτων υλών και καυσίμων αποτελούν τις κυριότερες πηγές πωλήσεων των αναπτυσσόμενων χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου. Το 1973 αυτές αντιστοιχούσαν στο 83.8% ενώ για τα βιομηχανικά κράτη το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 25.1%¹³. Από τα στοιχεία αυτά γίνεται αντιληπτή η μεγάλη εξάρτηση των χωρών αυτών από τις πωλήσεις των φυσικών τους πόρων κάτι το οποίο φαίνεται από τη διάρθρωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος τους. Η σημαντική όμως αυτή πηγή συναλλαγματικών εσόδων παρουσιάζει πολλά μειονεκτήματα τα οποία είναι:

α) η παραγωγή πρώτων υλών απαιτεί σημαντικά κεφάλαια και τεχνογνωσία την οποία δεν διαθέτουν αλλά δεν διαθέτουν και κεφάλαια για να την αγοράσουν

β) η διαμόρφωση των τιμών τους στα διάφορα χρηματιστήρια προϊόντων (commodity exchanges) παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις

γ) πολλές φορές η προσφορά τους είναι ανελαστική γιατί εξαρτάται από το ετήσιο κύκλωμα γεωργικής παραγωγής καθώς και από άλλους αστάθμητους παράγοντες

δ) η παραγωγή συνθετικών υποκατάστατων προϊόντων περιορίζει σημαντικά τις εξαγωγές των φυσικών προϊόντων.¹⁴

Από τα προαναφερόμενα διαπιστώνεται ότι η βασική πηγή εισροής συναλλάγματος για τις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι ασταθής. Συναλλάγμα που είναι πάρα πολύ πολύτιμο για τις εν λόγω χώρες καθώς με αυτό επιτυγχάνεται ένας συνεχής και απρόσκοπτος εφοδιασμός των αγορών τους με είδη διατροφής, πρώτες ύλες που δεν παράγουν καθώς και κύρια βιομηχανικά προϊόντα που δεν παράγουν καθόλου.

Το ύψος των συναλλαγών μεταξύ των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών το 1973 ήταν 45 περίπου δισεκατομμύρια. Από αυτά τα 30δισ. αντιστοιχούσαν σε εξαγωγές των αναπτυσσόμενων προς τα ανεπτυγμένα κράτη και τα 15 εξαγωγές των τελευταίων προς τα πρώτα¹⁵. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν την αλληλεξάρτηση μεταξύ των δυο κατηγοριών χωρών η οποία έχει σφυρηλατηθεί σε διάρκεια αιώνων.

Το πρόβλημα των τιμών των πρώτων υλών δεν είναι επιθυμητό ούτε από τις ανεπτυγμένες χώρες γιατί φοβούνται τις πληθωριστικές πιέσεις (άνοδος τιμών), ενώ δεν μπορούν να προσδιορίσουν την εκμετάλλευση των πρώτων υλών με αποτέλεσμα να υπάρχει πρόβλημα στις διακυμάνσεις των τιμών ενώ δεν τις θέλουν ούτε τα αναπτυσσόμενα κράτη για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Για τον έλεγχο των αγορών υπάρχουν ορισμένα μέσα τα οποία αν χρησιμοποιηθούν σωστά μπορεί να αποφέρουν αποτελέσματα. Αυτά είναι:

- α) ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ παραγωγών-καταναλωτών
- β) επίδραση στη ζήτηση μέσω κατάργησης διάφορων φόρων
- γ) σεβασμός τιμών με τον καθορισμό κατώτατης τιμής
- δ) μακροπρόθεσμες συμβάσεις, αμοιβαία δέσμευση δηλαδή μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών να αγοράσουν προσυμφωνημένες ποσότητες πρώτων υλών
- ε) ποσοπικοί περιορισμοί των εξαγωγών
- στ) αποσταθεροποίηση της παραγωγής
- ζ) χρηματοδοτικοί οργανισμοί¹⁶

Αποσκοπώντας στο να δοθεί μία γενικότερη και πληρέστερη εικόνα της οικονομικής κατάστασης ορισμένων Αφρικανικών χωρών παρατίθενται στο τέλος της εργασίας ορισμένα ενδεικτικά μεγέθη των τελευταίων συγκριτικά με αυτά των Η.Π.Α. και της Μ.Βρετανίας. Η σύγκριση όπως φαίνεται δίνει ακριβή εικόνα για την κατάσταση αυτών των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου (βλέπε πίνακα 3 παραρτήματος).

3. Ο ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών στον Αναπτυσσόμενο Νότο

Σημαντικό ρόλο στην ιστορία του Αναπτυσσόμενου Νότου και στην κατάσταση που βρισκόταν και βρίσκεται παίζουν οι πολυεθνικές εταιρείες (έννοια που θα αναλυθεί

εκτενώς στα κεφ. Δ και Ε της παρούσας εργασίας), ο ρόλος και η λειτουργία των οποίων αποσκοπούσε στο εύκολο, χωρίς ηθικούς φραγμούς κέρδος.

Παρόλο που υπάρχουν προβλήματα ορισμού στην έννοια πολυεθνική επιχείρηση, ανάλογα με τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται κάθε φορά¹⁷ ένας συμβατικός ορισμός είναι « πολυεθνική επιχείρηση είναι η επιχείρηση η οποία έχοντας ως βάση μια χώρα αναπτύσσει παραγωγικές δραστηριότητες αγαθών και υπηρεσιών σε μια άλλη χώρα »¹⁸, δηλαδή προβαίνει σε εξαγωγή κεφαλαίου σε άλλες χώρες κυρίως αναπτυσσόμενες.

Βασικό χαρακτηριστικό των πολυεθνικών εταιρειών ή επιχειρήσεων είναι η συγκέντρωση τεράστιας οικονομικής δύναμης που τους επιτρέπει σε μικρές αφρικανικές και όχι μόνο χώρες να επηρεάζουν την πολιτική κατάστασή τους προκειμένου σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζουν τα συμφέροντά τους.

Μέχρι και το 1950 το διεθνές οικονομικό περιβάλλον δεν ευνοούσε την ανάπτυξη πολυεθνικών εταιρειών στο δευτερογενή τομέα γι αυτό, οι πρώτες πολυεθνικές εντοπίζονται στην εξόρυξη και διανομή προϊόντων παραγωγής όπως ορυκτά, καρυκεύματα και γεωργικά προϊόντα τροπικών περιοχών. Οι πολυεθνικές αυτές συνδέονταν με τη σχέση εξάρτησης της χώρας αποδέκτη από τη χώρα βάσης που υπονοούσε το αποικιοκρατικό καθεστώς των χρόνων εκείνων. Οι πιο ανεπτυγμένες χώρες, ιδιαίτερα οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία, η Ολλανδία και το Βέλγιο χρησιμοποιούσαν τις πολυεθνικές τους σαν όργανα τροφοδότησης των βιομηχανιών τους με πρώτες ύλες και το καταναλωτικό τους κοινό με τροπικά προϊόντα¹⁹.

Σκοπός των πολυεθνικών εταιρειών ήταν το εύκολο κέρδος με μικρό κόστος παραγωγής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι επτά αδελφές πετρελαίου που κατά τη διάρκεια της πετρελαιοτικής κρίσης το 1973 κατάφεραν να διπλασιάσουν τα κέρδη τους²⁰, ενώ παράλληλα το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε και στον πόλεμο του κόλπου²¹.

Είναι ευνόητο εδώ ότι η τεράστια οικονομική δύναμη που διαθέτουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και το μέγεθος αυτών τους επιτρέπουν να διαμορφώνουν τις τιμές των προϊόντων σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα ελάχιστες πολυεθνικές εταιρείες ελέγχουν το 90% του παγκόσμιου εμπορίου σιταριού, αραβοσίτου, καφέ και κακάο, το 70% του εμπορίου τσαγιού, μπανάνας και ρυζιού και το 60% της ζάχαρης αποκτώντας έτσι μεγάλη επιρροή πάνω στη διαμόρφωση των τιμών. Μόνη της η Αμερικανική Cargil ελέγχει περίπου το 50% του παγκόσμιου εμπορίου των δημητριακών²².

Για να εξασφαλίσουν τους συνεχείς επαχθείς όρους συναλλαγών οι πολυεθνικές εταιρείες ασκούσαν μια πολιτική διαφθοράς των τοπικών κυβερνητικών αξιωματούχων εκλεγμένων ή «δοτών» με χρηματικά ποσά τα οποία βέβαια ακολούθως τα κέρδιζαν πολλαπλάσια. Δεν πρέπει δε να μας διαφεύγει το γεγονός ότι πολλές φορές έχουμε

απροκάλυπτες πολιτικές επεμβάσεις των μητροπολιτικών χωρών στα εσωτερικά των περιφερειακών κρατών προκειμένου να διασφαλισθεί η ομαλή εκμετάλλευση των τοπικών κρατών από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (π.χ. Νιγηρία), με αποτέλεσμα να διαρρηγνύεται ο κοινωνικός τους ιστός.

Με άλλα λόγια σημαντικό σύμμαχο οι πολυεθνικές επιχειρήσεις βρίσκουν στη δομή των περιφερειακών κρατών όπου κυριαρχούν διάφορες τριτοκοσμικές πολιτικοστρατιωτικές, κλεπτοκρατικές ελίτ που ελέγχουν τον κρατικό μηχανισμό και τον θέτουν στη διάθεση των πρώτων ενώ τα χρήματά τους διοχετεύονται σε τράπεζες του εξωτερικού²³.

Σιγά σιγά όμως η κατάσταση σχετικά έχει αρχίσει να εξομαλύνεται και τα αυταρχικά - δικτατορικά στην πλειοψηφία τους καθεστώτα αντικαθίστανται από δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις. Άλλωστε δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι η Αφρική είναι μια Ήπειρος η οποία δεν φημίζεται για τη σταθερότητα των δημοκρατικών της θεσμών²³.

Ένας από τους λόγους που ωθούνται οι πολυεθνικές επιχειρήσεις να προβούν σε επενδύσεις στον αναπτυσσόμενο Νότο και κυρίως στην Αφρική είναι το χαμηλό εργατικό κόστος που βοηθάει σε μεγάλο βαθμό στη χαμηλή τιμή του προϊόντος (κυρίως πρώτες ύλες). Η εργατική νομοθεσία και οι συνθήκες εργασίας στις χώρες αυτές είναι σε πρωτόγονο στάδιο και παρά τις «επεμβάσεις» Διεθνών Οργανισμών για βελτίωση της κατάστασης δεν έχει γίνει τίποτε μέχρι στιγμής. Μεγάλη εργατική εκμετάλλευση υφίστανται στις Αφρικανικές χώρες τα παιδιά τα οποία χρησιμοποιούνται σωρηδόν ως «σκλάβοι» στις απέραντες φυτείες των πολυεθνικών εταιρειών. Στις φυτείες κακάο της Ακτής Ελεφαντοστού οι «σκλάβοι της σοκολάτας» όπως ονομάζονται υπολογίζεται από τη UNICEF ότι είναι από 10.000 έως 15.000. Οι προαναφερόμενοι «σκλάβοι» προέρχονται κατά κύριο λόγο από το Μάλι, το Μπενίν, το Τόγκο και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία²⁴.

Η ανθοκομία είναι από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους της ασθενούς Κενυάτικης οικονομίας, οδηγώντας μέσα σε τρεις δεκαετίες στις πρώτες θέσεις των εξαγωγών προς την Ε.Ε.. Η καλλιέργεια των τριαντάφυλλων εξασφαλίζει 40.000 θέσεις εργασίας σε μία χώρα όπου η ανεργία βρίσκεται στο 50% και εξασφαλίζει στην εθνική οικονομία το 8% των εσόδων από εξαγωγές (περίπου 110 εκατομμύρια δολάρια). Δεν γίνεται βέβαια κανένας λόγος για συνδικαλιστικά δικαιώματα και προστασία των εργαζομένων καθώς επίσης και για την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι εργάτριες των ανθοκομιών της Κένυας με χέρια πληγωμένα από τα ρόδα, επεξεργάζονται περίπου ένα δισεκατομμύριο τριαντάφυλλα το χρόνο «χαϊδεμένα» από τον αφρικανικό ήλιο, καλλιεργημένα με μόχθο και ψεκασμένα με ύποπτα λιπάσματα που τους προκαλούν εξανθήματα. Το 90% των λουλουδιών που κόβουν και συσκευάζουν ένα προς ένα εξάγονται στην Ε.Ε..

Παράλληλα οι χώρες της Αφρικής έχουν χρησιμοποιηθεί κατ' επανάληψη στο παρελθόν ως καταναλωτές παράνομων και ακατάλληλων για τις αγορές του Βορρά προϊόντων, χρησιμοποιούνται φυτοφάρμακα για αύξηση της παραγωγής που στις δυτικές χώρες δεν επιτρέπεται η χρησιμοποίησή τους με αποτέλεσμα να υπάρχουν πάρα πολλά ατυχήματα και ασθένειες ενώ τα εδάφη τους και οι θάλασσές τους χρησιμοποιούνται σαν μέρη εναπόθεσης πυρηνικών αποβλήτων, χημικών και τοξικών ουσιών. Επίσης στα εδάφη τους γίνονται εγκαταστάσεις ιδιαίτερα επιβαρυντικές για το περιβάλλον κυρίως βιομηχανικές δραστηριότητες, χημική βιομηχανία καθώς οι τριτοκοσμικές χώρες χαρακτηρίζονται ως χώρες με ελαστική περιβαλλοντική νομοθεσία²⁵.

Οι πολυεθνικές εταιρείες οι οποίες όπως αναφέρθηκε ένας κύριος τομέας απασχόλησής τους είναι η παραγωγή τροφίμων δραστηριοποιούνται κατά κύριο λόγο στον Αναπτυσσόμενο Νότο και κάτω από τις συνθήκες που περιγράφηκαν, σε τεράστιες εκτάσεις που εκμεταλλεύονται. Αποσκοπώντας δε στο να έχουν μαζική παραγωγή που μειώνει το κόστος της δραστηριοποιούνται σε ένα τομέα προϊόντος και επιβάλλουν τη μονοκαλλιέργεια βάσει του κλίματος της χώρας.

Η μονοκαλλιέργεια έχει πολύ μεγάλες επιπτώσεις στις χώρες της Αφρικής καθώς δεν μπορούν να παράγουν άλλα προϊόντα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των πληθυσμών τους καθιστώντας τες έτσι εξαρτώμενες σε βασικά είδη διατροφής χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν την τιμή του παραγόμενου προϊόντος ακόμη και αν η μονοκαλλιέργεια γίνεται καθ' υπόδειξη του κράτους²⁶.

Μία ακόμη παράμετρος που πρέπει να εξεταστεί εδώ σαν συνέπεια των μονοκαλλιεργειών είναι ότι η είσοδος νέων καλλιεργειών και μεθόδων παραγωγής που δεν είναι προσαρμοσμένη στα εδάφη και την τεχνολογική παράδοση των λαών του αναπτυσσόμενου Νότου οδηγεί σε κοινωνικές ανισότητες και σε καταστροφή των εδαφών. Αναφέρεται η χρησιμοποίηση βαρέων τρακτέρ από τις χώρες της Ευρώπης στην Αφρική που κατέστρεψαν τα εδάφη της οδηγώντας εκατομμύρια Αφρικανούς στην ανεργία²⁷.

Ακόμη η είσοδος νέων και εντατικότερων καπιταλιστικών μεθόδων παραγωγής οδηγεί στην καταστροφή της οικολογικής ισορροπίας, αποψίλωση των δασών, διάβρωση των εδαφών κ.λπ.. Για παράδειγμα η μονοκαλλιέργεια εξαγωγικών προϊόντων στη Δυτική Αφρική (κακάο, καφές, μπανάνες) οδηγούν στην αποδάσωση και την ταχύτατη αποσάθρωση του εδάφους, ενώ είναι γνωστό ότι τα εδάφη των τροπικών δασών της Αφρικής είναι ιδιαίτερα ασθενή καθώς οι κυριότερες λειτουργίες γίνονται στην κορυφή του δέντρου και όχι στο έδαφος που δεν το βλέπει ο ήλιος. Κατά συνέπεια μόλις κοπούν τα δέντρα το έδαφος σύντομα ημερημοποιείται. Παρόλα αυτά η μονοκαλλιέργεια έχει επιβληθεί και έχει γίνει

απαραίτητη καθώς είναι η μοναδική πηγή συναλλάγματος σε οικονομίες που πέρα των άλλων κάνουν και εισαγωγές τροφίμων²⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Η έννοια της υπανάπτυξης

Ο όρος ανάπτυξη όπως προέρχεται από τη λατινική λέξη «evolutio» που στην αρχική της έννοια σήμαινε το ξετύλιγμα - ξεδίπλωμα ενός αρχαίου εγγράφου. Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα αρχίζει να γίνεται συνώνυμη με την έννοια της προόδου (εξέλιξης) και την σημερινή της σημασία, δηλαδή να σημαίνει την αναπτυξιακή πορεία των χωρών της περιφέρειας την παίρνει στις αρχές της δεκαετίας του 50²⁹.

Αιτία που αναπήδησαν οι θεωρίες της υπανάπτυξης είναι το γεγονός ότι παρόλο το γεγονός οι πρώην ευρωπαϊκές αποικίες της Αφρικής έχουν κερδίσει την πολιτική τους ανεξαρτησία είτε δεν έχουν αναπτυχθεί, είτε έχουν παραμείνει οι περισσότερες οικονομικά υποταγμένες στις προηγμένες καπιταλιστικές οικονομίες των δυτικών χωρών και κυρίως των Μητροπόλεων. Οι περισσότερες χώρες της Αφρικής είναι οικονομικά και τεχνολογικά εξαρτημένες, συνεχίζοντας να εξάγουν βασικά προϊόντα και πρώτες ύλες παίρνοντας ως αντάλλαγμα κεφαλαιουχικά - βιομηχανικά αγαθά, ενώ παράλληλα δεν πρέπει να ξεχνάμε σε όλα αυτά και τον πολιτικοκοινωνικοοικονομικό ρόλο των πολυεθνικών εταιρειών. Η θεωρία της υπανάπτυξης αποδίδει την ευθύνη για την κατάσταση αυτή στην εξωτερική παγκόσμια οικονομία και όχι στις λιγότερο ανεπτυγμένες αφρικανικές χώρες³⁰.

«Η ουσία των θεωριών της υπανάπτυξης είναι ότι η διεθνής καπιταλιστική οικονομία λειτουργεί συστηματικά για να οδηγήσει στην υπανάπτυξη και τη στρέβλωση των οικονομιών των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Υποστηρίζουν ότι είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό των κανονικών λειτουργιών της παγκόσμιας οικονομίας είναι μεροληπτικοί εις βάρος των τελευταίων»³¹.

Σημειώνεται εδώ ότι η σημερινή κατάσταση των περιφερειακών χωρών έχει χαρακτηριστεί από τους κοινωνικούς επιστήμονες κάτω από τον τίτλο «υπανάπτυξη» και σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζεται από την ανάπτυξη που έχουν οι καπιταλιστικές μητροπόλεις.

Στην αστική αυτή θεωρία δίνονται διάφοροι ορισμοί οι κυριότεροι των οποίων είναι:

α) Περιορισμός της έννοιας κυρίως σε υλική φτώχεια με κύριο ορισμό εδώ αυτόν του προέδρου της Δ. Τράπεζας το 1973, Mc Namara ο οποίος σε λόγο που εξεφώνησε στο Ναϊρόμπι περιλάμβανε έννοιες όπως αναλφαβητισμός, υποσιτισμός, ασθένειες κ.λπ.

β) Υπανάπτυξη σαν δέσμη από γνωρίσματα της έλλειψης με γνωρίσματα όπως:

- χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα και χαμηλή κατανάλωση
- χαμηλή απόδοση κεφαλαίου και εργασίας
- υψηλή ανεργία
- μη συστηματική εκμετάλλευση του εδάφους και του ορυκτού πλούτου

- ελλιπής χρηματοπιστωτική οργάνωση
- υπεργεννητικότητα και αστυφιλία
- χαμηλή παραγωγικότητα
- θεσμικές αδυναμίες σε όλους του τομείς
- κυβερνητική διαφθορά και αστάθεια

γ) Υπανάπτυξη σαν άθροισμα αναπτυξιακών και πολιτικών προβλημάτων σύμφωνα με ταξινόμηση του ΟΗΕ, όπου έχουμε περιόδους προβλημάτων όπως π.χ. προβλήματα διατροφής και όπου δραστηριοποιούνται διάφορες οργανώσεις.

Άλλοι περαιτέρω ορισμοί και αιτίες με βάση τις αόλικές θεωρίες είναι: α) η υπανάπτυξη σαν φαύλος κύκλος της φτώχειας, β) υπανάπτυξη σαν δυαδισμός, γ) δημογραφικές θεωρίες, δ) υπανάπτυξη σαν παραδοσιακός τρόπος ζωής, ε) κλιματολογικές και οικολογικές θεωρίες.

Στις αρχές της δεκαετίας του 60 μια νέα θεωρία περί υπανάπτυξης η θεωρία της εξαρτημένης ανάπτυξης εμφανίστηκε σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη και υπανάπτυξη είναι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος που ιστορικά είναι δεμένες μεταξύ τους και η υπανάπτυξη των περιφερειακών χωρών έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη των μητροπολιτικών χωρών. Κύρια χαρακτηριστικά εδώ της προηγούμενης θεωρίας είναι:

- Οικονομική κυριαρχία των χωρών της περιφέρειας από τα μητροπολιτικά κέντρα στα πλαίσια του κλασσικού και νεοκλασσικού καταμερισμού εργασίας.
- Το σύστημα τιμών των προϊόντων επιβάλλεται - καθορίζεται από τα μητροπολιτικά κέντρα.
- Η παραγωγή των περιφερειακών χωρών καθορίζεται βάσει των αναγκών των μητροπόλεων^{32 33}.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι οι θεωρητικοί της εξάρτησης διαφέρουν στους ορισμούς τους σχετικά με τον ακριβή μηχανισμό που έχει προκαλέσει την υπανάπτυξη. Η θέση του ανεπτυγμένου καπιταλισμού με τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες ταξινομείται στις εξής τρεις θεωρίες: θεωρία της «εκμετάλλευσης», δόγμα «της ιμπεριαλιστικής αδιαφορίας» και έννοια της εξαρτημένης ανάπτυξης³⁴.

Όλες οι θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί παρουσιάζουν και θετικά αλλά και αρνητικά στοιχεία και «λειτουργώντας» με απόλυτους όρους δεν μπορεί κανείς να καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα. Για παράδειγμα οι οπαδοί της «υπανάπτυξης» αδυνατούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου που περνούν στο club των ανεπτυγμένων χωρών με σχετική επιτυχία, ενώ οι οπαδοί της φρενήρους «ανάπτυξης» αδυνατούν να εξηγήσουν πως η Αργεντινή που είχε ένα βιοτικό επίπεδο παρόμοιο με αυτό των προηγμένων καπιταλιστικών χωρών έχει βυθιστεί σε τέτοια χαώδη οικονομική κατάσταση³⁵.

Οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου έχουν κατανοήσει πλέον ότι για να αναπτυχθούν πρέπει να λάβουν δραστικά μέτρα για την αξιοποίηση των εθνικών υλικών και οικονομικών πόρων, την τόνωση της αποταμίευσης και των εξαγωγών, τη συγκράτηση των πληθωριστικών πιέσεων και τη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος.

Για να τα επιτύχουν αυτά χρειάζεται προσπάθεια. Μέχρι στιγμής σημαντικό ρόλο στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές παίζουν:

- η έλλειψη ορθολογισμού στην εκτέλεση των προγραμμάτων τους και
- η έλλειψη κοινωνικού προσανατολισμού³⁶

2. Τα εκρηκτικά αναπτυξιακά προβλήματα των χωρών της Αφρικανικής Ηπείρου

Η διαίρεση του σύγχρονου κόσμου ανάμεσα σε Βορρά και Νότο σήμερα όχι μόνο διευρύνεται αλλά είναι επίκαιρη όσο ποτέ. Ο Βορράς συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου εισοδήματος, παραγωγής και εμπορίου (75% περίπου του συνόλου) ενώ περιλαμβάνει το 20% του πληθυσμού ενώ ο Νότος που αποτελεί το 70% του παγκόσμιου πληθυσμού συγκεντρώνει μόνο το 15% της παγκόσμιας παραγωγής και εισοδήματος³⁷.

Μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων κρατών υπάρχουν μεγάλες αντιθέσεις και προβλήματα τα οποία εμποδίζουν την αναπτυξιακή διαδικασία των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου ενώ παράλληλα αυτά έχουν πάρει εκρηκτικό χαρακτήρα. Μερικά από τα προβλήματα αυτά είναι ο υπερπληθυσμός, η δημόσια υγεία, το χρέος, η πείνα κ.λπ, ενώ τονίζεται εκ νέου ότι το χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου συνεχώς διευρύνεται. Λαμβάνοντας υπόψη το ίδιο ποσοστό προόδου ετησίως δηλαδή το 5% διαπιστώθηκε ότι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν στις πλούσιες χώρες αυξάνει ετησίως κατά 150 δολάρια ενώ στις φτωχές κατά 10 δολάρια. Έτσι οι υπανάπτυκτες χώρες χρειάζονται 80 χρόνια για να φτάσουν το σημερινό κατά κεφαλήν εισόδημα της Δυτικής Ευρώπης ενώ οι πιο φτωχές θα χρειαστούν περίπου τα 200 χρόνια³⁸.

Οι βάσεις για την υπερχρέωση του Αναπτυσσόμενου Νότου μπήκαν στη δεκαετία του 70 μετά την πετρελαιοκή κρίση. Τότε οι Δυτικές τράπεζες διέθεσαν άφθονο χρήμα το οποίο όμως δεν μπορούσαν να επενδύσουν στις Δυτικές χώρες καθότι οι αγορές είχαν συρρικνωθεί λόγω της πετρελαιοκής κρίσης και ενισχυμένες και από τα πετροδολάρια που ανακυκλώνονταν στη Δύση άρχισαν να δανείζουν τις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου. Η σκοπιμότητα ήταν ότι οι τελευταίες εξήγαγαν προϊόντα στις Δυτικές αγορές και εισήγαγαν κεφαλαιουχικό εξοπλισμό απαραίτητο για να αναπτυχθούν ενώ παράλληλα με την όλη διαδικασία του δανεισμού τόνωνονταν οι αγορές της Δύσης. Έτσι ξαφνικά ο αναπτυσσόμενος Νότος έγινε κινητήρας της παγκόσμιας ανάπτυξης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενώ το 1972 ο αναπτυσσόμενος Νότος απορροφούσε 25 δις. δολάρια το 1979 είχε φτάσει στο ποσό των 48 δις. Εδώ αξίζει να τονιστεί ότι στη συγκεκριμένη περίοδο ο ανεπτυγμένος κόσμος ανέλαβε την υψηλή τεχνολογία και η ελαφριά βιομηχανία και συναρμολόγηση ανατέθηκε στον αναπτυσσόμενο Νότο³⁹.

Η μεταστροφή όμως έρχεται τη δεκαετία του 1980 οπότε και αλλάζει ο πλανητικός κεντσανισμός⁴⁰. Οι ΗΠΑ, η Αγγλία και η Γαλλία δεν μπορούν να παραχωρήσουν ολόκληρους τομείς των οικονομιών τους στον Αναπτυσσόμενο Νότο καθώς δεν μπορούν να τους αντικαταστήσουν με υψηλότερους τομείς τεχνολογιών. Οι ΗΠΑ δε σε συνδυασμό με το έλλειμμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο εγκαινιάζουν μια μονεταριστική πολιτική με υψηλά επιτόκια και χαμηλές εισαγωγές από τις αναπτυσσόμενες Νότος. Επιπλέον η εκμετάλλευση

πετρελαίου από χώρες εκτός ΟΠΕΚ μειώνει τα εισοδήματα από το πετρέλαιο με αποτέλεσμα οι πιστωτές να γίνουν χρεώστες. Τα δάνεια άρχισαν να δίνονται με το σταγονόμετρο και το χρέος το 1990 ήταν 1.189 δις. Έτσι βρέθηκε ο Νότος μέσω των επιτοκίων να πληρώνει την επέκταση του Βορρά ενώ το πρόβλημα όχι μόνο παραμένει αλλά και οξύνεται (πρόσφατη κρίση η Αργεντινή), καθώς πολλές χώρες για να πληρώσουν τα χρέη τους που είναι μακροχρόνια συνάπτουν νέα δάνεια και η κατάσταση δεν δείχνει να εξομαλύνεται⁴¹. Σύμφωνα με δηλώσεις του προέδρου της Παγκόσμιας Τράπεζας James Wolfensohn έχει αναληφθεί εγχείρημα με σκοπό να διαγραφούν τα χρέη του Αναπτυσσόμενου Νότου το συντομότερο δυνατόν.

Η διεύρυνση του πληθυσμιακού χάσματος είναι μια νέα παράμετρος. Μετά το 1950 η πληθυσμιακή έκρηξη του Νότου επιταχύνεται ενώ ο Βορράς μπαίνει σε μια διαδικασία στασιμότητας. Με τους ρυθμούς που αναπτύσσεται σήμερα ο πληθυσμός του πλανήτη θα φτάσει τα 8.5 δισεκατομμύρια και ο Βορράς θα αντιπροσωπεύει το 15% του παγκόσμιου πληθυσμού. Για την Αφρική δε που είναι το πιο καθυστερημένο τμήμα του Αναπτυσσόμενου Νότου ο πληθυσμός της το 2025 θα είναι 6.1 δις/ρια και όχι μόνο θα ξεπερνάει το Βόρειο πληθυσμό αλλά ο Βορράς θα είναι μια χούφτα χωρών στη θάλασσα του Νότου (η αύξηση του πληθυσμού της Αφρικής είναι 313%).

Η αύξηση όμως αυτή ανατρέπει τους νόμους που συνδέουν την οικονομία και τον πληθυσμό και αυτό γιατί η Αφρική έχει την μεγαλύτερη πληθυσμιακή αύξηση ενώ έχει τους χαμηλότερους οικονομικούς δείκτες παγκόσμια. Η αύξηση του πληθυσμού γίνεται για να συνεισφέρουν χέρια εργατικά στο εισόδημα της οικογένειας με επιβάρυνση βέβαια τεράστια του φυσικού περιβάλλοντος ενώ δεν υπάρχει η δυνατότητα απορρόφησής του στις αγορές της Δύσης, ειδικά μετά το άνοιγμα των συνόρων της τελευταίας με τις Ανατολικές χώρες.

Η αντιπαράθεση είναι εκρηκτική γιατί από τη μια πλευρά υπάρχει ένας ανεπτυγμένος κόσμος συρρικνωμένος και γερασμένος που προσπαθεί να διατηρήσει τα κεκτημένα ενώ από την άλλη ένας νεανικός κόσμος που αυξάνεται αλλά ο κόσμος δεν είναι φτιαγμένος για αυτόν. Το 1985 το ποσοστό του πληθυσμού κάτω των 24 ετών στην Αφρική είναι 64.1% και στις ανεπτυγμένες χώρες 38% ενώ το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 60 χρόνων είναι 16.1% και 4.8% αντίστοιχα.

Τα προβλήματα θα αρχίσουν να δημιουργούνται από τον υπερπληθυσμό στο συσχετισμό δυνάμεων στο παγκόσμιο επίπεδο καθότι οι φυσικοί πόροι δεν φτάνουν για όλους. Πολλά αφρικανικά κράτη αντιμετωπίζουν τεράστιο διατροφικό πρόβλημα γιατί η καλλιεργήσιμη γη είναι λίγη, μειώνονται τα αγροκτήματα οικογενειακής δομής, επιτελείται μορφολογικός εκφυλισμός του εδάφους και λειψυδρία. Πόλεμοι, επιδημίες, τρομοκρατία, πείνα και πρωτόγνωρη ανασφάλεια θα κυριαρχήσουν στον πλανήτη. Ο Βορράς ή θα πρέπει να ανοιχθεί

στον κόσμο και να βοηθήσει στο να αλλάξει αυτός ή να περιχαρακωθεί για να διατηρήσει τα κεκτημένα του^{42 43 44}.

Άλλα προβλήματα που δημιουργούνται είναι η αστυφιλία με τη συσσώρευση κόσμου στις πόλεις οι οποίοι υποαπασχολούνται και η απασχόληση που δεν είναι επαρκής για να καλύψει τις ανάγκες του κόσμου. Δημιουργείται έτσι ένα νέο φαινόμενο, η μετανάστευση που προκαλεί ήδη τριβές μεταξύ Βορρά - Νότου αλλά και τη δημιουργία ρατσιστικών κινημάτων.

Κατά την άποψη πολλών θεωρητικών η πραγματική ωρολογιακή βόμβα δεν είναι ο υπερπληθυσμός αλλά η υπερσυσσώρευση του πλούτου στον ένα πόλο του κόσμου και φτώχειας στον άλλο που είναι ο πολυπληθέστερος, καθότι η προηγούμενη εμπειρία των 50 χρόνων έδειξε ότι ο πλανήτης αντέχει την πληθυσμιακή έκρηξη. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΗΕ οι 49 φτωχότερες χώρες του κόσμου το συνολικό εισόδημα των οποίων είναι μικρότερο από εκείνο των τριών πλουσιότερων ανθρώπων του κόσμου θα τριπλασιάσουν τον πληθυσμό τους τα επόμενα χρόνια. Τονίζεται εδώ ότι ο μισός πληθυσμός της ανθρωπότητας επιβιώνει με εισόδημα μικρότερο των δυο δολαρίων την ημέρα⁴⁵.

Στην αλυσίδα των συνεπειών του πληθυσμού η υγεία είναι ένας ακόμη κρίκος που πλήττεται από τη φτώχεια. Υπολογίζεται ότι σχεδόν τρία εκατομμύρια άτομα πεθαίνουν κάθε χρόνο από παθήσεις που οφείλονται στη μόλυνση του αέρα. Η ασθένεια του AIDS έρχεται σαν συνέχεια όλης της δυστυχίας του αφρικανικού πληθυσμού (φτώχεια, υποσιτισμός, ανισότητες, έκθεση σε ασθένειες). Ο αποδεκατισμός των πληθυσμών αποτελεί τροχοπέδη για περαιτέρω κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη καθότι σύμφωνα με τον ΠΟΕ η επένδυση στον τομέα της υγείας στηρίζει την ανάπτυξη. Να ληφθεί ακόμα υπόψη ότι η παραγωγή αποτελεσματικών φαρμάκων μειώνεται καθώς μειώνεται η βιοποικιλότητα⁴⁶.

3. Περιβάλλον και οικολογική κρίση

Το περιβάλλον που ζούμε, ο φυσικός κόσμος που μας περιβάλλει και που κινούμαστε μέσα σε αυτόν, ανήκει σε όλους μας και έχουμε υποχρέωση να τον παραδώσουμε στις επόμενες γενιές όσο το δυνατόν καλύτερο. Δυστυχώς σήμερα το περιβάλλον και κυρίως στον Αναπτυσσόμενο Νότο - Αφρική υφίσταται μια μεγάλη επίθεση που είναι συνέπεια όλων των παραγόντων που χαρακτηρίζουν την εποχή μας, δηλαδή της φτώχειας, του υπερπληθυσμού, της αλόγιστης εξόρυξης φυσικών πόρων, της εντατικής καλλιέργειας του εδάφους, τη χρήση φυτοφαρμάκων κ.λπ. Τα οξύτερα προβλήματα για το περιβάλλον αντιμετωπίζονται από τις χώρες της Αφρικής οι οποίες έχουν σύνθετα κοινωνικοοικονομικά συστήματα αλλά και συμπεριφορές απέναντι στο περιβάλλον. Όλες οι περιβαλλοντικές βλάβες αποδίδονται στις προσπάθειες ανάπτυξης και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου αυτών των λαών⁴⁷.

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος συνεχώς επεκτείνονται κάτω από τις νέες αναγκαιότητες που δημιουργούνται όπως δράση των πολυεθνικών εταιρειών, η οικονομική και τεχνολογική αδυναμία των αναπτυσσόμενων λαών να προστατεύσουν την οικονομία τους κ.λπ..

Σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι ακόμη:

- Νόμιμη και παράνομη διεθνής διακίνηση χημικών και τοξικών ουσιών καθώς και επικίνδυνων αποβλήτων με προέλευση τις ανεπτυγμένες χώρες και αποδέκτες τις αναπτυσσόμενες.
- Μεταφορά και εγκατάσταση επιβαρυντικών βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε αναπτυσσόμενες χώρες με χαλαρή νομοθεσία (πολυεθνικές)
- Έλλειψη διεθνούς προσέγγισης των επί μέρους κρατικών όρων και περιβαλλοντικών ορίων στην παραγωγική διαδικασία και στη συμβατότητα των παραγόμενων προϊόντων⁴⁸.

Στον αναπτυσσόμενο Νότο η εκρηκτική πληθυσμιακή αύξηση και η αυξανόμενη ανισότητα προκαλεί σύνθετα περιβαλλοντικά προβλήματα όπως ερημοποίηση, διάβρωση, αποδάσωση. Στο περιβάλλον ως γνωστόν εντάσσονται η αυτοφυής χλωρίδα και άγρια πανίδα που και αυτή μειώνεται. Ο λόγος που η άγρια ζωή συρρικνώνεται είναι η υπερεκμετάλλευση των ειδών, η καταστροφή των οικοτόπων και η εισαγωγή ξένων ειδών. Όλα αυτά γίνονται για το πρόσκαιρο των κερδών⁴⁹.

Στην Αφρική όπου η αποικιοκρατία προκάλεσε πολλά προβλήματα έχουμε την Σύμβαση του 1900, τη Σύμβαση για τη Διατήρηση της Πανίδας και Χλωρίδας στη φυσική της κατάσταση (Λονδίνο 1933) και τη Σύμβαση για τη Διατήρηση των Φυσικών Πόρων της Αφρικής (Αλγέρι 1968). Από αυτές φαίνεται η φθίνουσα πορεία της αποικιοκρατίας καθότι

κυρίως με την τρίτη εκφράζεται η εμμονή των νεότευκτων κρατών για την κυριαρχία τους στους φυσικούς πόρους και στην άγρια ζωή από την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη⁵⁰.

Η οικολογική κρίση στον Αναπτυσσόμενο Νότο λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις. Το 2057 σύμφωνα με εκτιμήσεις του FAO θα εξαφανιστούν πλήρως τα τροπικά δάση. Οι λόγοι εξαφάνισης είναι η πίεση που ασκεί η αύξηση του πληθυσμού για ζήτηση αγροτικής και κτηνοτροφικής γης καθώς και η ζήτηση δουλειάς. Σε αυτούς τους λόγους θα πρέπει να προσθέσουμε και τη ζήτηση δουλειάς από τις ανεπτυγμένες χώρες⁵¹.

Συνέπεια της αποψίλωσης και της εντατικοποίησης των καλλιεργειών είναι η διάβρωση των εδαφών. Το 35% των εδαφών ετησίως απειλείται με ερημοποίηση και τα εδάφη αυτά είναι κυρίως στο Νότο. Η διάβρωση των εδαφών φέρνει πλημμύρες, ενώ τεράστιες ποσότητες εύφορης γης χάνονται στα ποτάμια παρασυρόμενες από νερά ποταμών που τα μαζεύουν από αποψιλωμένα δάση.

Οι πλημμύρες, η ξηρασία και η υπερεκμετάλλευση προκάλεσαν μια άνοδο της αλμυρότητας των εδαφών που ακύρωσε την αύξηση των αρδευόμενων εδαφών. Με την τελευταία είχαν προσπαθήσει να αντιμετωπίσουν την αύξηση του πληθυσμού. Έτσι η γη άρχισε να εκδικείται την υπερεκμετάλλευσή της (χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ινδία)⁵².

Οι συνέπειες των οικολογικών καταστροφών επηρεάζουν το σύνολο του πλανήτη. Η καταστροφή των δασών συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση του άνθρακα στον αέρα και στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Φυσικά η ανάπτυξη του φαινομένου του θερμοκηπίου σε συνδυασμό με την άνοδο της θερμοκρασίας, το λιώσιμο των πάγων, την άνοδο της στάθμης των θαλασσών θα πλήξουν τις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου καθώς αυτές δεν έχουν καμία οικονομική ή άλλη δύναμη για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση.

«Η επέκταση της βιομηχανοποίησης και του δυτικού καταναλωτικού προτύπου προκαλεί ανυπολόγιστη οικολογική επιβάρυνση στις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου και σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ακριβώς γιατί εδώ η εκβιομηχάνιση γίνεται πιο καθυστερημένα, η ανάπτυξη των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου οδηγεί υποχρεωτικά για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον παραγκωνισμό των ανεπτυγμένων χωρών, σε εντατικότερη εκμετάλλευση του εργατικού δυναμικού και ισχυρότερη επιβάρυνση του περιβάλλοντος.... ενισχύονται οι φόβοι της Δύσης»⁵³. (βλέπε πίνακα 4 παραρτήματος)

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης έχει αναπτυχθεί ένα οικολογικό κίνημα το οποίο δραστηριοποιείται πολύ έντονα. Δεδομένου ότι για τα προβλήματα του Αναπτυσσόμενου Νότου υπεύθυνο είναι το κυρίαρχο μοντέλο παραγωγής, πρέπει να γίνει μία κριτική και πρέπει να αλλάξει το σύστημα όσο είναι καιρός. Μέσα μάλιστα στο χάσμα που υπάρχει μεταξύ Βορρά και Νότου τα οικολογικά προβλήματα με την παγκοσμιότητα που τα

χαρακτηρίζει, αποτελούν μια ευκαιρία για τους ανθρώπους για να ανοίξουν διάλογο και να υπερβούν το κυρίαρχο μοντέλο αναγκών, παραγωγής και κατανάλωσης.

Μάλιστα για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση στον Αναπτυσσόμενο Νότο πρέπει να γίνει ένα νέο υπόδειγμα το οποίο θα προϋποθέτει:

- α) τον μετασχηματισμό του συστήματος αναγκών
- β) τον μετασχηματισμό του παραγωγικού συστήματος
- γ) συνεργασία - αλληλεγγύη Βορρά - Νότου
- δ) αλλαγή του πολιτισμικού υποδείγματος
- ε) η προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης φύσης να θεωρείται υπέρτατο αγαθό.

Υπάρχουν ακόμα λύσεις που θα μπορούσαν, και τα κράτη του Νότου να βοηθηθούν αλλά και ο Βορράς να βγει κερδισμένος. Μπορεί για παράδειγμα να χαριστούν μέρη των χρεών στις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου με αντάλλαγμα να λάβουν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Βορράς είναι ο κύριος ρυπαντής του περιβάλλοντος γιατί ο Νότος κινείται βάσει του δικού του υποδείγματος, ενώ ο τελευταίος υφίσταται τις σοβαρότερες συνέπειες της ρύπανσης. Όλα αυτά θα πρέπει να συνδυαστούν με την πάλη ενάντια στη φτώχεια και την υπανάπτυξη⁵⁴.

Ας μην ξεχνάμε βέβαια τη συμπεριφορά των ΗΠΑ, ηγετίδα χώρα του καπιταλιστικού συστήματος, απέναντι στο περιβάλλον για την εκπομπή ρύπων και τη στάση της απέναντι στη Συνθήκη του ΚΙΟΤΟ.

Οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν πως αποτελεί για τις ΗΠΑ «κενό γράμμα» η Συνθήκη του Κιότο για την αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου. Η τελευταία συνάντηση των εκπροσώπων της Ε.Ε. με εκπροσώπους της Κυβέρνησης Μπους δεν κατάφερε να ανατρέψει την σκληρή-άκαμπτη στάση των τελευταίων. Αποτέλεσμα δε αυτής της συνάντησης ήταν να αποφασισθεί τελικά η επικύρωση του πρωτοκόλλου του Κιότο το 2002 μόνο από την Ε.Ε..

Οι Αμερικανοί, από την πλευρά τους, υποστήριξαν ότι εργάζονται για την εκπόνηση ενός σχεδίου για τη μείωση των ρύπων, το οποίο θα κάνει χρήση των τεχνολογιών, ενώ ταυτόχρονα θα δεσμεύει και τις αναπτυσσόμενες χώρες να μειώσουν τους ρύπους τους, μια και αυτές δεν τις δεσμεύει το πρωτόκολλο του Κιότο.

Στην προσπάθειά της αυτή για την αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου η Ε.Ε. έχει απευθυνθεί και στις Κίνα, Ιαπωνία, Ρωσία και Ιράν αναζητώντας νέους συμμάχους. Ας σημειωθεί εδώ ότι για τη σύνταξη του πρωτοκόλλου του Κιότο έγιναν πολλές επιστημονικές έρευνες, δαπανήθηκαν μεγάλα ποσά για αυτές και με σκοπό εκτός από τον συγκερασμό των αντιτιθέμενων συμφερόντων έγινε καμιά σοβαρή προσπάθεια

αντιμετώπισης του εν λόγω φαινομένου. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε ότι οι ΗΠΑ είναι η χώρα που ρυπαίνει σε μεγαλύτερο ποσοστό από όλες τις άλλες το περιβάλλον.

Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ROMANO PONTI πρόσφατα σε άρθρο του στη Γαλλική εφημερίδα «Μόντ» επισήμανε ότι «αν ορισμένοι θεωρούν ότι το πρωτόκολλο του Κιότο δεν είναι δίκαιο, επειδή εξαιρεί από τις δεσμεύσεις για τη μείωση των ρύπων τις αναπτυσσόμενες χώρες, θα πρέπει να σκεφτούν ότι εμείς, οι βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες, προκαλέσαμε το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Άλλωστε κάθε Αμερικανός εκπέμπει 10 φορές περισσότερους ρύπους από τον κάθε κάτοικο των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου, που αποτελούν το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού είναι υπεύθυνες για το 60% των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακος (CO₂). Ειδικά μάλιστα οι ΗΠΑ που αποτελούν το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού, είναι υπεύθυνες για το ένα τέταρτο των εκπομπών του CO₂». Τέλος επισήμανε την αποφασιστικότητα της Ε.Ε. να προχωρήσει με ή χωρίς τις ΗΠΑ στην εφαρμογή του πρωτοκόλλου του Κιότο.

Σε μία τελευταία προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου του θερμοκηπίου παρουσιάστηκε ένα νέο σχέδιο από διεθνές φόρουμ επιστημόνων υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Ουσιαστικά το νέο σχέδιο είναι μία προσπάθεια συμβιβασμού με τις ΗΠΑ που ανακοίνωσαν πρόσφατα ότι δεν θα υπογράψουν το πρωτόκολλο του Κιότο γιατί το θεωρούν αντίθετο με τα συμφέροντά τους. Αντικειμενικός σκοπός του νέου σχεδίου παραμένει η μείωση των ρύπων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Προτείνεται η ενεργός συμμετοχή και των αναπτυσσόμενων χωρών ενώ υιοθετείται η αμερικάνικη πρόταση, οι διάφορες χώρες να εξαγοράζουν το δικαίωμα για επιπλέον εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα για κάθε νέα δασική έκταση που δημιουργούν.

Επιπλέον προβλέπονται αυστηρά πρόστιμα σε όσες χώρες δεν συμβιβάζονται με το προτεινόμενο όριο των ρύπων και προτείνεται η πλήρης αναδιοργάνωση των υπηρεσιών μέτρησης των ρύπων, ώστε να επιτηρούνται στενά και οι μη βιομηχανικές χώρες.

Ο εκπρόσωπος του ΟΗΕ παραδέχτηκε ότι το προτεινόμενο σχέδιο απηχεί περισσότερο τις αμερικάνικες απόψεις στο θέμα παρά τις ευρωπαϊκές αλλά τόνισε πως οι στόχοι του σχεδίου είναι ίδιοι με αυτούς του πρωτοκόλλου του Κιότο, μόνο που προτείνουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης για την πραγματοποίησή του.

Κατά την άποψή μου τέλος τα παγκόσμια θεσμικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να γίνουν αυστηρότερα καθότι το περιβάλλον αποτελεί κοινή περιουσία και κληρονομιά της ανθρωπότητας και πρέπει να το διαφυλάξουμε και να το προστατεύσουμε όχι μόνο για εμάς αλλά και για τις επόμενες γενεές έναντι των οποίων έχουμε μεγάλη υποχρέωση για το τι κόσμο τους παραδίδουμε.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να κινηθούμε και να δώσουμε μεγάλη μάχη καθότι τα οικονομικά συμφέροντα θεωρούν ασύμφορο να ελέγξουν την παραγωγή τους (τα διάφορα μέτρα ελέγχου σημαίνουν και υψηλότερο κόστος) και χρειάζεται προσπάθεια να πειστούν ότι η υπόθεση περιβάλλον μας αφορά όλους.

4. Η φτώχεια του Αναπτυσσόμενου Νότου

Η φτώχεια του Αναπτυσσόμενου Νότου έχει διττό χαρακτήρα. Σχετίζεται με το ρόλο που οι οικονομικά ισχυρές χώρες παίζουν στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και από την άλλη με τον τύπο της κρατικής εξουσίας που κυριαρχεί στις χώρες του Νότου, ένας τύπος εξουσίας που χαρακτηρίζεται σαν κλεπτοκρατικός.

Λόγω της οικονομικής ηγεμονίας των ΗΠΑ, η παγκοσμιοποίηση έχει πάρει ένα νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα δίνοντας περισσότερο έμφαση στην απελευθέρωση των αγορών και λιγότερο στη ρύθμιση των αγορών αυτών, ώστε και οι οικονομικές κρίσεις να αποφεύγονται αλλά και δικαιότερη κατανομή του παγκόσμιου πλούτου να επιτυγχάνεται.

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική πως οι αγορές αργά ή γρήγορα εάν αφεθούν ελεύθερες θα οδηγήσουν σε μια ενεργητική ισορροπία και στο μοίρασμα του πλούτου «απορρίφθηκε» από στατιστικές του ΟΗΕ. Βάσει αυτών ένας μικρός αριθμός πολυεκατομμυριούχων έχει περισσότερο πλούτο από ότι δισεκατομμύρια άνθρωποι μαζί και μάλιστα εάν διαθέτουν το 5% του πλούτου τους 220 από αυτούς ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι θα ξέφευγαν από την απόλυτη φτώχεια⁵⁵.

Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι ο λεγόμενος κύκλος της φτώχειας. Το διάγραμμα (βλέπε πίνακα 5 παραρτήματος) δείχνει το «σφιχταγκάλισμα» των οικονομικών μεγεθών των υπανάπτυκτων κοινωνιών. Κινούμενοι από τα αριστερά προς τα δεξιά βλέπουμε ότι το χαμηλό εισόδημα ορίζει «μικρή αγορά» που παρέχει «ελάχιστα κίνητρα για επενδύσεις» καθώς δεν υπάρχει ενδιαφέρον, που με τη σειρά τους οδηγούν σε μικρό όγκο επενδύσεων με ελάχιστο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό που παράγει με χαμηλή παραγωγικότητα, που αποδίδει χαμηλό εισόδημα και επιστρέφει πάλι στην αρχή. Από την άλλη, το χαμηλό εισόδημα καλύπτει ίσα-ίσα τις ανάγκες επιβίωσης πράγμα που σημαίνει πως δεν απομένει παρά ελάχιστο κομμάτι για αποταμίευση και άρα, η προσφορά κεφαλαίων για επενδύσεις είναι μικρή με συνέπεια να πραγματοποιούνται λίγες επενδύσεις κ.λπ⁵⁶.

Ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου είναι η παθητικότητα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Επειδή οι εξαγωγικές δυνατότητες των χωρών αυτών είναι μικρές και οι ανάγκες τους σε συνάλλαγμα υψηλές προβαίνουν σε δανεισμό με τα γνωστά αποτελέσματα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές αναπτυσσόμενες χώρες έχουν ρυθμούς αύξησης ΑΕΠ μεγαλύτερους από αυτούς των ανεπτυγμένων χωρών αλλά αυτό επισκιάζεται από την αύξηση του πληθυσμού τους. Κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η συνύπαρξη ανεργίας, πληθωρισμού και ελλειμμάτων στο ισοζύγιο πληρωμών⁵⁷. (βλέπε πίνακα 6 παραρτήματος)

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά, τις «αρνητικές» παραγώγους σύμφωνα με τον ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟ Α⁵⁸, αυτά είναι:

- Υποσιτισμός
- Πρωτόγονη γεωργία και απασχόληση του πληθυσμού σε αυτή
- Ανεργία και υποαπασχόληση
- Γρήγορη αύξηση του πληθυσμού
- Ανεπάρκεια εκπαίδευσης
- Ανεπάρκεια επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων
- Χαμηλό εισόδημα και βιοτικό επίπεδο
- Μεγάλη εξάρτηση από το εξωτερικό
- Ανεπάρκεια αποταμίευσης και επενδύσεων

Επειδή κατά το παρελθόν η βοήθεια που δινόταν σε αυτά τα κράτη κατέληγε στην τσέπη των διεφθαρμένων πολιτικοστρατιωτικών ελίτ που ασκούσαν διακυβέρνηση στις χώρες του αναπτυσσόμενου Νότου και κατασπαταλιόταν ή κατέληγε σε διάφορες τράπεζες ακολουθούνται δύο πολιτικές - τακτικές για να αντιμετωπιστεί η φτώχεια:

α) Η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία είναι υπέρ της χορήγησης δανείων σε φτωχές χώρες υπό την προϋπόθεση αναδιαμόρφωσης των οικονομιών προς την κατεύθυνση της λιτότητας. Το ΔΝΤ που ελέγχεται από τις ΗΠΑ απαιτεί τη μείωση των κρατικών εξόδων και την αύξηση της φορολογίας. Τα αποτελέσματα όμως είναι τα κρατικά έξοδα να μειώνονται ενώ τα δάνεια είτε να καταλήγουν σε ιδιωτικές τσέπες ή σπανιότερα σε αποπληρωμή δανείων. Η οικονομία δε συνεχίζει να παραμένει στάσιμη και ο κόσμος οδηγείται στην εξαθλίωση.

β) Η δεύτερη λύση είναι η χορήγηση απευθείας βοήθειας στις ρίζες, η οποία είναι μικρής εμβέλειας και δεν οδηγεί σε λύσεις.

γ) Μια τρίτη λύση που προτείνεται αλλά δεν έχει δυναμική είναι η:

- βοήθεια για συγκεκριμένα αναπτυξιακά προγράμματα μεγάλης εμβέλειας
- η βοήθεια να δίνεται σε δόσεις
- μέτρηση παραγωγικότητας σε κάθε φάση
- σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί ένα *minimum* βοήθειας αυτή θα σταματάει.

Η παραπάνω λύση όμως θα προσκρούσει στην ιδέα της «εθνικής κυριαρχίας» καθότι χρειάζεται συνεχής έλεγχος από μέσα, κάτι το οποίο οι κλεptoκρατικές κυβερνήσεις θα το απορρίψουν καθότι την ανεξαρτησία αυτές την ταυτίζουν με την απομόζηση για λογαριασμό τους του εθνικού προϊόντος.

Οι ανεπτυγμένες χώρες πρέπει να βοηθήσουν τον Αναπτυσσόμενο Νότο. Μεσοπρόθεσμα είναι υπέρ τους γιατί αν η κατάσταση χειροτερεύσει και άλλο τις επιπτώσεις θα τις υποστεί ο περιχαρακωμένος Βορράς.

Τώρα είναι σχετικά εύκολο να κρατηθούν οι ματιές εκτός συνόρων του δυτικού καταναλωτικού παραδείσου. Αλλά η καταστροφή του όζοντος, η ραδιενέργεια κ.λπ δεν γνωρίζει σύνορα. Ο καθηγητής Ν. ΜΟΥΖΕΛΗΣ⁵⁹ προτείνει ένα νέο «σχέδιο ΜΑΡΣΑΛ» για να ξεπεραστούν οι ανισότητες Βορρά - Νότου. Αυτό θα οδηγήσει σε μια σοσιαλδημοκρατική τάξη όπου ένα μεγάλο μέρος του πλούτου των ανεπτυγμένων χωρών θα διατίθεται για την ανάπτυξη της περιφέρειας. Όλα αυτά βέβαια πηγάζουν από την ανάγκη των ανεπτυγμένων χωρών για δραστική μείωση των οικολογικών κινημάτων.

Ένας άλλος τρόπος ενίσχυσης των κρατών του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι ο φόρος ΤΟΜΠΙΝ, ο οποίος στηρίζεται στην πρόταση του Αμερικανού οικονομολόγου Τζέιμς Τόμπιν για τη φορολόγηση με το ποσοστό 0.1% των κεφαλαίων που διακινούνται παγκοσμίως κάθε μέρα στις διεθνείς αγορές και τη διάθεση των ποσών που θα συγκεντρωθούν στις υπό ανάπτυξη χώρες. Το ποσό αυτό όπως έχει υπολογιστεί ανέρχεται σε 100 δολάρια το έτος και θα διατίθεται για την ανάπτυξη των προαναφερθέντων χωρών καθώς επίσης για κάλυψη αναγκών σε διατροφή, στοιχειώδη εκπαίδευση και υγειονομική φροντίδα των εξαθλιωμένων πληθυσμών του πλανήτη. Μέχρι στιγμής όμως δεν υπάρχει η πολιτική βούληση να γίνει αυτό.

Για την προώθηση της ιδέας αυτής δραστηριοποιείται η οργάνωση ΑΤΤΑC (ένωση για την φορολόγηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών υπέρ των πολιτών)⁶⁰.

Παλαιότερα είχε προταθεί να χρησιμοποιείται το ένα τρίτο της υπεραξίας του χρυσού για την χρηματοδότηση των πτωχότερων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Δηλαδή το ένα τρίτο βάσει της διεθνούς αλληλεγγύης θα δινόταν στις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου γιατί η υπεραξία του χρυσού αντιπροσωπεύει μια κληρονομιά της ανθρωπότητας που ανήκει σε όλους⁶¹.

Κρίνεται απαραίτητο εδώ να γίνει μνεία για το ρόλο που παίζουν στην οικονομική καθυστέρηση των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Η δημιουργία των θεσμών αυτών που προβλεπόταν στην τελική πράξη της συνδιάσκεψης στο Bretton Woods των ΗΠΑ (22/07/44) και η λειτουργία τους υπό την αιγίδα του ΟΗΕ δεν έλυσαν παρά επέτειναν τα προβλήματα του Αναπτυσσόμενου Νότου.

Ο ρόλος ειδικότερα του ΔΝΤ ήταν: να βοηθήσει τον επανακαθορισμό των διεθνών συναλλαγματικών ισοτιμιών και στη μετατρεψιμότητα των διαθεσίμων των χωρών μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο και την κατάργηση του «κανόνα χρυσού». Μετά την ενεργειακή κρίση του 1973 σταδιακά το ΔΝΤ μετετράπη σε ένα διεθνή οργανισμό στον οποίο προστρέχουν όλες οι αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου ν' ανταλλάσσουν κεφάλαια και να αποκαταστήσουν τις ανισορροπίες στα ισοζύγια πληρωμών τους.

Κατά το παρελθόν έχει ασκηθεί οξεία κριτική στο ΔΝΤ με τα δυσβάσταχτα προγράμματα λιτότητας που επιβάλλει στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι όροι δε της δανειοδότησης που επιβάλλει έχει χαρακτηριστεί ότι μοιάζουν λιγότερο με οικονομική βοήθεια και περισσότερο με οικονομικό πραξικόπημα (χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η παρέμβαση στο Εκουαδόρ και η κατάσταση στην Αργεντινή).

Μετά το 1981 - 82 οι μεγάλες εμπορικές τράπεζες έκλεισαν τις πόρτες τους στον Αναπτυσσόμενο Νότο και έθεσαν πρωταρχικό στόχο τους να επιτύχουν την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών. Από το 1983 έως το 1990 η καθαρή εκροή κεφαλαίων από τον Αναπτυσσόμενο Νότο με προορισμό τις πλούσιες χώρες έφτασε τα 150.5 δις δολάρια (είχε ξεσπάσει ο πόλεμος Ιράν - Ιράκ, το πετρέλαιο ήταν ακριβό και η Δύση αντιμετώπιζε αναπτυξιακά προβλήματα).

Κύριος χρηματοδότης του ΔΝΤ και της παγκόσμιας τράπεζας ήταν οι ΗΠΑ που χρησιμοποιούσαν τους οργανισμούς για γεωπολιτικά παιχνίδια. Το πρόβλημα άρχισε από τη στιγμή που το ΔΝΤ ξεκίνησε να λειτουργεί σαν κοινό «ταμείο εισπράξεων» δηλαδή να επιδιώκει την εξόφληση παλαιότερων χρεών και να επιβάλλει όρους και προϋποθέσεις για νέα δανειοδότηση που δύσκολα θα μπορούσαν να αποτελούν οι διαλυμένες οικονομίες της Αφρικής (πρόκειται για τις περίφημες διαρθρωτικές αλλαγές).

Νέα εποχή αρχίζει το 1985 η οποία χαρακτηρίζεται από τη μεταφορά πόρων από τις φτωχές προς τις πλούσιες χώρες προκειμένου οι ΗΠΑ να χρηματοδοτήσουν τον πόλεμο των άστρων. Το αποτέλεσμα ήταν να μη μείνει δεκάρα στις φτωχές χώρες, αφού οι πιστώσεις και οι επενδύσεις πήγαιναν απ' ευθείας στους πιστωτές για εξόφληση των χρεών. Τα μέτρα λιτότητας στους προϋπολογισμούς τα οποία επιβάλλει το ΔΝΤ αποσκοπούν στη συμπίεση των δαπανών των κυβερνήσεων ώστε να δοθούν χρήματα για να πληρωθούν τα χρέη. Αυτό αναπόφευκτα έχει δυσμενή συνέπεια στην ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου και στο επίπεδο διαβίωσης των λαών τους⁶².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ

1. Μητροπολιτικό περιφερειακό κράτος

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τις κοινωνικοοικονομικές δομές των περιφερειακών κρατών ήτοι των αναπτυσσόμενων πρέπει να δώσουμε τον ορισμό ή να προσπαθήσουμε για αυτόν καθώς όπως ισχυρίζεται ο ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ κοινά αποδεκτός όρος για το κράτος δεν υπάρχει.

Το κράτος παίζει σημαντικό ρόλο στην παραγωγική διαδικασία και κατά συνέπεια η σχέση του Κράτους με αυτή είναι μια σχέση προς την κοινωνική τάξη και τον ταξικό αγώνα .

Επίσης σύμφωνα με τον MAX WEBER η πρώτη μορφή του μητροπολιτικού κράτους στα πλαίσια του Διεθνούς Συστήματος ήταν σύμφωνα με τις αρχές του μερκαντισμού πράγμα που σημαίνει ότι το κράτος πρέπει να συμπεριφέρεται σαν εμπορική επιχείρηση με απώτερο σκοπό το κέρδος. Το κράτος θα πρέπει να αποτελείται μόνο από καπιταλιστικές επιχειρήσεις με κυρίαρχη οικονομική πολιτική την αρχή της εκμετάλλευσης , «αγοράζω φθηνά πουλάω ακριβά». Κατά συνέπεια μερκαντισμός σημαίνει διαμόρφωση μοντέρνας κρατικής εξουσίας⁶³.

Σε αντίθεση με τους παραπάνω υπάρχει και η αντίληψη του Engels για το κράτος. Κατά αυτόν «Το κράτος δεν είναι λοιπόν μια δύναμη που επιβλήθηκε στην κοινωνία απέξω. Ούτε είναι "πραγματοποίηση της ηθικής ιδέας", η "εικόνα και πραγματοποίηση του ορθού λόγου" όπως ισχυρίζεται ο Χίγκελ. Το κράτος είναι προϊόν της κοινωνίας σε ορισμένο στάδιο εξέλιξης. Το κράτος είναι μάλλον η ορολογία ότι η κοινωνία αυτή μπερδεύτηκε σε μια αζεδιάλυτη αντίφαση..... Και η δύναμη αυτή η οποία βγήκε από την κοινωνία, μα τοποθετήθηκε πάνω από αυτήν είναι το κράτος⁶⁴».

Για τον ταξικό ρόλο του κράτους ο Engels γράφει τα εξής «Επειδή το κράτος γεννήθηκε από την ανάγκη να χαλιναγωγούνται οι ταξικές αντιθέσεις και επειδή ταυτόχρονα μέσα στη σύγκρουση αυτή..... και οι δυο στον ίδιο βαθμό προς όφελος των ξεπεσμένων Τσιφλικάδων⁶⁵».

Κατά τον Althusser ο ρόλος του κράτους «έγκειται κυρίως στο να εξασφαλίζει δυναμικά (με φυσική ή άλλης μορφής βία) τους πολιτικούς όρους και προϋποθέσεις για την ανάμεσα στους διάφορους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους⁶⁶». Κατά τον Marx την αιτία που το κράτος στερείται ουδετερότητας την ονομάζει «αντινομία» και διατυπώνει τα εξής «Εκτός προκειμένου για άκρως ελαστικά όρια η ίδια η φύση της ανταλλαγής εμπορευμάτων δεν θέτει καθόλου δηλαδή την εργατική τάξη⁶⁷».

Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν και γενικότερα με βάση θεωρητικούς «αριστερής» ιδεολογίας, το κράτος δεν θεωρείται σαν ουδέτερο όργανο. Κατά τους αστούς όμως οικονομολόγους το κράτος δημιουργήθηκε σαν θεσμός που εξυπηρετεί το συμφέρον όλης της κοινωνίας και έχει σαν σκοπό το μετριασμό των ανταγωνισμών που προκαλεί η κοινωνική συμβίωση και σαν θεσμός στέκεται πάνω από την κοινωνία.

Το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα άρχισε να επεκτείνεται κατά τον 16^ο αιώνα λόγω της ανάγκης των καπιταλιστών να συσσωρεύουν συνεχώς κεφάλαιο. Κύριο χαρακτηριστικό του συστήματος αυτού είναι ότι τα κράτη - έθνη αποτελούν μονάδες του συστήματος, το οποίο όμως συνολικά είναι μια οικονομική ενότητα.

Βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος είναι ο καταμερισμός της εργασίας. Αν φανταστούμε αυτό το κύκλωμα σαν μια πυραμίδα θα δούμε ότι οι μηχανισμοί της αγοράς τοποθετούν τους ρόλους ανάλογα με τη δεξιότητα. Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκονται τα καθήκοντα που απαιτούν υψηλότερη εξειδίκευση, μισθούς κ.λπ ενώ τα καθήκοντα που απαιτούν χαμηλότερη δεξιότητα, εξαρτημένη τεχνολογία, χαμηλούς μισθούς βρίσκονται χαμηλότερα και προορίζονται για τις εξαρτημένες μονάδες. Ο βαθμός που τα διάφορα κράτη μπορούν να επηρεάζουν τις θεμελιώδεις λειτουργίες της οικονομίας εξαρτάται από τη θέση που κατέχουν στην παγκόσμια καπιταλιστική ιεραρχία⁶⁸.

Έτσι οι χώρες που βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας δηλαδή τα μητροπολιτικά καπιταλιστικά κέντρα προσδιορίζουν, στα πλαίσια του διεθνούς καταμερισμού εργασίας, όχι μόνο τον χαρακτήρα αλλά και τον τρόπο ανάπτυξης των υπολοίπων χωρών, με άλλα λόγια η παραγωγική διαδικασία είναι δομημένη σε κυρίαρχες και εξαρτημένες οικονομίες. Αυτή δηλαδή η δόμηση είναι αποτέλεσμα της εξέλιξης του καπιταλιστικού συστήματος και έχει σχέση με αυτό που λέγεται άνιση ή εξαρτημένη ανάπτυξη. Η άνιση ανάπτυξη αυτών των περιοχών έχει αναγνωριστεί από πολλούς οικονομολόγους οι οποίοι είπαν ότι (π.χ. Μακ Ναμάρα) σε αυτές τις χώρες πρέπει να παραχωρήσουν εκπαίδευση και βοήθεια προκειμένου να αποφευχθούν εκρήξεις αλλά δεν εισακούστηκαν.

Κατά τον Σουήζ⁶⁹ «Το χρηματιστηριακό κεφάλαιο δεν τρέφει σε ένα υψηλότερο επίπεδο. Για να τον επιτύχει όμως αυτό το στόχο με τεράστια μονοπωλιακά κέρδη.»

Βάσει των όσων έχουν εκτεθεί ως τώρα το περιφερειακό κράτος έχει δημιουργηθεί με βάση τις παραπάνω αρχές. Μέχρι τον β' παγκόσμιο πόλεμο κυρίαρχος του παιχνιδιού ήταν η Αγγλία και μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο οι αποικίες μεταμορφώθηκαν σε περιφερειακές οικονομίες. Έτσι και αυτό φαίνεται πολύ καλά στην Αφρική ,δημιουργήθηκαν κράτη τα οποία έχουν σύνορα κάποιες ευθείες γραμμές και η δημιουργία τους είχε σαν στόχο να μην

μπορέσουν ποτέ να αναπτυχθούν αλλά να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα των μητροπόλεων. Η τοπική κυρίαρχη τάξη ταυτόχρονα που έχει δημιουργηθεί είναι μεταπρατική δηλαδή γαιοκτήμονες, στρατιωτικοί κ.λπ.

Συνέπεια όλων αυτών είναι το περιφερειακό κράτος να είναι ένα αδύναμο κράτος. Χαρακτηριστικό του είναι η αυστηρή συγκεντρωτική του δομή για να ελέγχονται όλα. Άλλα χαρακτηριστικά του είναι:

- μεγάλες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες
- ανεπάρκεια και έλλειψη σεβασμού στους νόμους
- αδυναμία επιβολής και τήρησης των νόμων από τους πολίτες
- διαφθορά
- πελατειακές σχέσεις
- ανακολουθία στην αναπτυξιακή πολιτική.

Εξαίρεση στον κανόνα αποτελούν οι ΗΠΑ οι οποίες από αποικία που ήταν κατάφεραν να ξεπεράσουν τη μητρόπολη και να γίνουν παγκόσμια υπερδύναμη. Αυτό έγινε γιατί οι ΗΠΑ είχαν προνομιακή πολιτική, εκμεταλλεύτηκαν τους αποικιακούς ανταγωνισμούς με τους άλλους Ευρωπαίους και κατάφεραν να δημιουργήσουν μια ισχυρή εθνική τάξη⁷⁰.

Σαν συμπέρασμα τέλος μπορούμε να πούμε ότι η επιθυμία των μονοπωλητών να έχουν την αποκλειστική εκμετάλλευση των πρώτων υλών είναι ιδιαίτερα ισχυρή και επιτυγχάνεται όταν το κράτος παρέχει προστασία και διευκολύνσεις, δηλαδή όταν η χώρα που τις διαθέτει βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του μονοπωλητή. Ο ρόλος των αποικιών δεν είναι μόνο να προμηθεύουν με πρώτες ύλες αλλά να βρεθεί μια πηγή κερδών για τους μονοπωλητές. Για να επεκτείνει και να διατηρήσει τα συμφέροντά του χρειάζονται νέα εδάφη, γιατί στο παιχνίδι υπάρχουν πολλά κράτη, με αποτέλεσμα η Αφρική που μέχρι το 1825 10% του εδάφους της βρίσκεται κάτω από ξένη κυριαρχία, μέσα στα επόμενα χρόνια να μοιραστεί όλη ανάμεσα στους Ευρωπαίους.

2. Εξαγωγικό πρόβλημα και αναπτυξιακή πολιτική

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο αναπτυσσόμενος Νότος είναι οι συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο και συγκεκριμένα οι εξαγωγές του οι οποίες είναι προβληματικές και λόγω της σύνθεσής τους αλλά και λόγω του ότι οι εισαγωγές του είναι μεγαλύτερες σε μέγεθος με αποτέλεσμα τα γνωστά προβλήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το ποσοστό των εξαγωγών των χωρών αυτών από 30% που ήταν την δεκαετία του 50 μειώθηκε τη δεκαετία του 70 σε 20% ενώ των ανεπτυγμένων χωρών τα ποσοστά ήταν 55% και 65% αντίστοιχα.

Τα κύρια εξαγωγίμα προϊόντα είναι τρόφιμα, ποτά, δηλαδή πρωτογενής παραγωγή ενώ καταβάλλεται προσπάθεια να μειωθούν και σε σημαντικό βαθμό έχει επιτευχθεί οι εισαγωγές προϊόντων αγροτικών και βιομηχανικών. Για τις χώρες που δεν διαθέτουν πετρέλαιο το 80% των συναλλαγματικών τους εσόδων προέρχεται από δύο ή τρία το πολύ προϊόντα⁷¹. (βλέπε πίνακες 7 και 8 παραρτήματος)

Το χαμηλό ποσοστό των εξαγωγών δεν θα ήταν πρόβλημα αν οι εισαγωγές μπορούσαν να υποκατασταθούν από την εγχώρια παραγωγή. Αρχικά οι υπανάπτυκτες χώρες προσπάθησαν να ακολουθήσουν μια αναπτυξιακή πολιτική δασμολογικής προστασίας προσπαθώντας να έχουν οικονομική αυτάρκεια στο μέτρο του δυνατού (αυστηρή διαχείριση συναλλαγματικών αποθεμάτων, δημιουργία βιοχημείας σε τομείς που δεν απαιτείτο υψηλή τεχνολογία και εντατική χρήση του κεφαλαίου). Η προσπάθειά τους όμως αυτή απέτυχε και οι λόγοι είναι οι εξής:

- υπήρχε έλλειψη κατάλληλου παραγωγικού εξοπλισμού και έτσι δεν μπορούσε να δημιουργηθεί βαριά βιομηχανία. Για να επιτύχουν μια σχετική ανάπτυξη της βιομηχανίας έπρεπε να κάνουν εισαγωγές που έρχονταν σε αντίθεση με την δασμολογική πολιτική. Παρατηρήθηκε μάλιστα το παράδοξο να γίνεται συναρμολόγηση τμημάτων τα οποία μάλιστα φορολογούνταν αρκετά
- το μικρό μέγεθος της αγοράς της αναπτυσσόμενης χώρας που δεν επέτρεπε να μειωθεί το κόστος παραγωγής ανά μονάδα παραγωγής⁷².

Λόγω της αποτυχίας του μερκαντιστικού προγράμματος που ακολούθησαν άρχισαν να έχουν μια πιο φιλελεύθερη πολιτική στα προγράμματά τους παραμένοντας όμως ο εξαγωγικός χαρακτήρας των αναπτυξιακών τους προγραμμάτων καθώς θεωρούσαν τις εισαγωγές αναγκαίο κακό.

Ο εξαγωγικός τομέας των χωρών αυτών έδειξε ότι πάσχουν από χρόνια ατροφία γιατί:

- α) οι τιμές των εξαγωγών προϊόντων δεν είναι σταθερές⁷³ και
- β) η χειροτέρευση των όρων του εμπορίου διαχρονικά με τις ανεπτυγμένες χώρες εις βάρος τους.

Συγκεκριμένα οι τιμές των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής συνεχώς μεταβάλλονται ενώ προσδιορίζονται βάσει της ζήτησης από το εξωτερικό. Ειδικά τα γεωργικά προϊόντα έχουν πολύ χαμηλή ελαστικότητα.

Η ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα αυξάνεται διαχρονικά περισσότερο από ότι η ζήτηση για αγροτικά προϊόντα. Αποτέλεσμα είναι οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων να αυξάνονται ταχύτερα από ότι των γεωργικών προϊόντων και έτσι σε κάθε μονάδα εξαγωγών αντιστοιχεί όλο και μικρότερη ποσότητα εισαγωγών⁷⁴.

Προκειμένου να βγουν από την κρίση στην οποία βρίσκονται οι χώρες της Αφρικής προσπάθησαν να διατυπώσουν ένα φιλόδοξο σχέδιο εξόδου τους από αυτή.

Την 24/11/2001 στο Λάγος της Νιγηρίας ξεκίνησε μια σύνοδος των Αφρικανικών χωρών με αντικείμενο ένα φιλόδοξο σχέδιο αναπτυξιακού χαρακτήρα. Το σχέδιο το οποίο πριν τεθεί σε εφαρμογή έχει αλλάξει τρία ονόματα (Millennium Africa Plan, New African Initiative και New Partnership for African Development - NEPAD) είναι η προσπάθεια των αφρικανικών χωρών να αναπτυχθούν και να ενταχθούν στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία⁷⁵.

Το σχέδιο αυτό δεν είναι ευρέως γνωστό στην υπόλοιπη διεθνή κοινότητα η οποία έχει μια συνήθεια να αφήνει την Αφρική στην τύχη της. Το κύριο αντικείμενο του σχεδίου είναι οι επενδύσεις και επικεντρώνεται σε τρόπους για το πως θα πεισθούν οι επενδυτές να πάνε τα χρήματά τους στην Αφρική. Η ενίσχυση των δομών της οικονομίας της αγοράς, τα έργα υποδομής αλλά και η συμμετοχή στην επανάσταση της πληροφορικής συγκαταλέγονται στους βασικούς στόχους του σχεδίου. Η Αφρική παρουσιάζει τον εαυτό της ως μια υπ' αριθμόν ένα ανεκμετάλλευτη επενδυτική ευκαιρία και παράλληλα ως η ευκαιρία της Αφρικής να απαλλαγεί από την «εξάρτηση από την εξωτερική βοήθεια». Στο σχέδιο αυτό οι Αφρικανοί ζητούν την αύξηση των επιπέδων αναπτυξιακής βοήθειας στο 0.7% του ΑΕΠ των δυτικών χωρών, κάτι το οποίο «είναι βαθιά κρυμένο στο εσωτερικό της πολυσέλιδης διακήρυξης» προτιμώντας να δώσουν προς τα έξω την εικόνα ότι όσοι ασχοληθούν με την Αφρική θα κερδίσουν. Βέβαια τα ποσά που δαπανούνται για την Αφρική συνεχώς συρρικνώνονται⁷⁶.

Το σχέδιο έχει αφομοιώσει τα διαγράμματα των καταστροφικών προγραμμάτων που εφάρμοσε στην Αφρική η Παγκόσμια Τράπεζα χωρίς βέβαια να δίνεται έμφαση σε τομείς που πάσχει η Αφρική όπως η υγειονομική περίθαλψη ή γενικότερα τις κοινωνικές υπηρεσίες⁷⁷. Τα ποσοστά παιδικής θνησιμότητας είναι πολύ υψηλά αλλά οι Αφρικανοί προτιμούν να έχουν καλές τηλεπικοινωνίες ισχυριζόμενοι ότι η βελτίωση στο ένα θα φέρει βελτίωση στο άλλο χωρίς να καταλαβαίνουν τι γίνεται στη Ν. Αφρική που έχει πολύ καλές υγειονομικές Υπηρεσίες (υψηλό ποσοστό AIDS) ή στη Μποτσουάνα.

Η γραμματεία του NEPAD έχει εγκατασταθεί στη Ν. Αφρική προκειμένου να εκμεταλλευτούν τις καλές σχέσεις της Ν. Αφρικής με τις βόρειες χώρες οι οποίες μέσω του G8 το στήριξαν αλλά χωρίς να καταλάβουν τι γίνεται γιατί το NEPAD απαιτεί από τις ανεπτυγμένες χώρες να απαλλάξουν την Αφρικανική Ήπειρο από το δυσβάσταχτο βάρος του χρέους και να ανοίξουν τις αγορές τους στα αφρικανικά προϊόντα χωρίς να γίνεται ούτε το ένα ούτε το άλλο ⁷⁸.

Με αφορμή την επανάσταση της πληροφορικής αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η Αφρική παρόλο που αποτελεί το 10% του παγκόσμιου εμπορίου το ποσοστό όμως των ανθρώπων που έχουν πρόσβαση στο Internet δεν φτάνει ούτε το 1% χωρίς να παρουσιάζει σημάδια ανόδου. Σύμφωνα με αμερικανική έκθεση για το διαδίκτυο το 2000 οι Αφρικανοί που είναι on line δεν ξεπερνούν τα 2.5 εκατομμύρια ,ενώ το 70% του ποσοστού αυτού να προέρχεται από την Αίγυπτο και τη Νότια Αφρική. Στη Σενεγάλη από τα 9.000.000 πληθυσμού μόνο 11.000 άνθρωποι έχουν πρόσβαση στο Internet και στη Νιγηρία από τα 100.000.000 των ανθρώπων οι χρήστες είναι 2.000 άτομα.

Στο παιχνίδι μπήκαν και οι πολυεθνικές εταιρείες όπως η Hewlett-Packard ισχυριζόμενη ότι η γρήγορη ανάπτυξη του διαδικτύου θα βοηθήσει στην απελευθέρωση της αγοράς και στην αύξηση των κερδών, προφανώς αυτής καθότι τίποτα δεν γίνεται τυχαία και μάλιστα να ληφθεί υπόψη ότι η Αφρικανική Ήπειρος σε αυτόν τον τομέα είναι μία παρθένα ήπειρος με άπειρες δυνατότητες κερδών για τις πολυεθνικές εταιρείες.⁷⁹

3. Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη (Ν.Δ.Ο.Τ.)

Οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν έπαψαν ποτέ να επικρίνουν το διεθνές οικονομικό σύστημα για την άνιση διανομή των ωφελειών από το διεθνές εμπόριο και συνεχώς καταβάλουν προσπάθειες για μια νέα διεθνή οικονομική τάξη.

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ανάμεσα στο Βορρά και στο Νότο διεξαγόταν ένας διάλογος κουφών με εκατέρωθεν επιθέσεις και απειλές. Το 1974 συνήλθε στη Νέα Υόρκη έκτακτη Σύνοδος του ΟΗΕ για να εξετάσει το πρόβλημα «των πρώτων υλών και της ανάπτυξης» μέσα σε μεγάλη ένταση. Κατόπιν πολλών διαξιφισμών υιοθετήθηκε η διακήρυξη της «Νέας Διεθνούς Οικονομικής Τάξης» την οποία απήφησαν οι ΗΠΑ, η τότε Δυτική Γερμανία και η Ιαπωνία. Η διακήρυξη αυτή που αποτελεί το πιστεύω των αναπτυσσόμενων χωρών είναι το αίτημά τους να συμβάλουν οι βιομηχανικά προηγμένες χώρες στην ανάπτυξή τους. Έτσι ζήτησαν

- α) αύξηση οικονομικής βοήθειας
- β) σταθεροποίηση των τιμών των πρώτων υλών
- γ) δασμολογικές προτιμήσεις
- δ) τον σχηματισμό καρτέλ για προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής
- ε) δικαίωμα εθνικοποίησης και μόνιμης κυριαρχίας στις πρώτες ύλες

στ) διασύνδεση ανάμεσα στις τιμές των εξαγόμενων προϊόντων των αναπτυσσόμενων κρατών και τις τιμές των εισαγόμενων

ζ) τον περιορισμό του ανταγωνισμού που προκαλούν τα σύνθετα προϊόντα σαν φυσικά⁸⁰.

Ενώ όλα έδειχναν ότι βάδιζαν σε αδιέξοδο υπογράφηκε το 1975 η Σύμβαση Λομέ μεταξύ της ΕΟΚ και 46 κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού που είναι από τα πιο φτωχά στον κόσμο. Η σύμβαση αυτή που αποτελεί μία μεγάλη επιτυχία περιφερειακής πολιτικής πρότεινε πολιτικές όπως:

- έννοια πολυμερούς χρηματοδοτικής βοήθειας
- εφαρμογή βιομηχανικής συνεργασίας
- εγγύηση αγορών στους παραγωγούς ζάχαρης
- stably , ένας πρότυπος μηχανισμός σταθεροποίησης των τιμών.

Η σύμβαση Λομέ όμως δεν ήταν αρκετή γιατί αρχικά δεν συναινούσαν οι ΗΠΑ που στο τέλος όμως δέχτηκαν κάποιες μικρές τροποποιήσεις προκειμένου να αναπτυχθούν «όσο ήταν επιτρεπτό» τα αναπτυσσόμενα κράτη. Παρόλο που η σύμβαση Λομέ δεν έδινε λύσεις σε όλα φάνηκε η θέληση όλων να κάτσουν να συζητήσουν καθώς πρόσφατα ήταν τα αποτελέσματα της πετρελαϊκής κρίσης του 1973 , τις συνέπειες της οποίας υπέστησαν περισσότερο τα αναπτυσσόμενα κράτη⁸¹.

Στην τέταρτη UNCTAD στο Ναϊρόμπι οι φτωχές χώρες πρότειναν την υποστήριξη των τιμών ορισμένων προϊόντων όπως βωξίτης, χαλκός, ξυλεία, μπανάνες κ.λπ.. Τα προϊόντα αυτά αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/5 των εξαγωγών των υπανάπτυκτων χωρών. Βασικά η πρόταση αυτή προβλέπει διεθνείς εμπορικές συμμαχίες (buffer stocks) για τα προϊόντα αυτά ενώ προβλέπεται και η δημιουργία ενός ταμείου για χρηματοδότησή τους.

Παρόλα αυτά οι στόχοι της ΝΔΟΤ θα μείνουν απραγματοποίητοι καθότι ποσοστό κάτω του 11% του ΑΕΠ που υποτίθεται ότι θα δινόταν για βοήθεια δεν δίνεται. Μέρος της βοήθειας που δίνεται επανέρχεται στις χώρες που την έδωσαν γιατί υποχρεώνονται οι ανεπτυγμένες χώρες να κάνουν εισαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών από αυτές ενώ οι διεθνείς συμφωνίες (buffer stocks) δεν εφαρμόζονται⁸².

Σήμερα ένα από τα πιο κρίσιμα ερωτήματα που τίθενται είναι πως θα μπορούσε να αυξηθεί η ζήτηση σε παγκόσμια κλίμακα και αρχίζει να κυριαρχεί η λογική να επανέλθει η αρχική κενσσιανή αντίληψη της συγκρότησης του Δ.Ν.Τ. η οποία ακυρώθηκε το 1972. Σήμερα περισσότερο παρά ποτέ ταυτίζεται η ανάγκη να μειωθούν οι ανισότητες, να μειωθούν οι δυσκολίες αποτελεσματικής μεταφοράς πόρων σε ένα περιβάλλον ανοικτών οικονομιών και ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων⁸³.

Εδώ, κατά την άποψή μου, θα πρέπει να αναφερθεί και μία ενδιαφέρουσα τοποθέτηση του ZAN ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΡΙΣΑΡ ο οποίος είναι αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας. Ο προαναφερόμενος σε συνέντευξή του στην εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ την 21/05/2001 είπε ότι για την φτώχεια φταίνε και οι φτωχές χώρες, επιρρίπτοντας παράλληλα ευθύνες στις κυβερνήσεις τόσο αυτών των χωρών όσο και στις κυβερνήσεις των πλούσιων χωρών, ενώ προέβλεψε ακόμη μεγαλύτερη φτώχεια για το μέλλον.

Συγκεκριμένα τονίστηκε από τον εν λόγω αξιωματούχο ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να κάνουν μεγαλύτερες προσπάθειες για την καλύτερη διαχείριση των πόρων τους, να αποκτήσουν αξιόπιστα δικαστικά συστήματα, δίκαια εκπαιδευτικά συστήματα με τη συμμετοχή των κοριτσιών, λειτουργικά συστήματα υγείας και κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και αποτελεσματική υποδομή. Αυτό που οι πλούσιες χώρες το κατάφεραν σε τρεις αιώνες οι φτωχές πρέπει να το επιτύχουν γρήγορα, κάτι όμως που δεν μπορεί να γίνει σε κράτη με αξιολύπητη διαχείριση, διεφθαρμένες ή αδιάφορες στη φτώχεια κυβερνήσεις.

Στην όλη κατάσταση σημαντικό ρόλο έχουν παίζει και οι διεθνείς οργανισμοί. Οι οποίοι έχουν βοηθήσει όσο μπορούν και μάλιστα σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του εν λόγω αντιπροέδρου προς θετική κατεύθυνση. Συγκεκριμένα ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε ακραία φτώχεια ελαττώθηκε κατά 100.000.000 εκατομμύρια τις τελευταίες δεκαετίες. Το ποσοστό των ανθρώπων σε πλήρη ένδεια μειώθηκε από το 29% στο 23%. Πολλές χώρες εκμεταλλεύθηκαν τις διεθνείς συγκυρίες και πέτυχαν μία οικονομική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ

1. Έννοια δομή και χαρακτηριστικά πολυεθνικών εταιρειών. Πλεονεκτήματα παραγωγής.

Η ανάδειξη των Η.Π.Α. σε ηγέτιδα δύναμη του καπιταλιστικού κόσμου εγγυήθηκε την ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου στις χώρες της περιφέρειας στην αρχή υπό την μορφή αμερικανικών επιχειρήσεων μετέπειτα δε σαν πολυεθνικές επιχειρήσεις. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις γρήγορα μεταβλήθηκαν σε οικονομικοπολιτικά κέντρα εξουσίας στις περιφερειακές χώρες και φρόντισαν για την παγκόσμια εφαρμογή και διατήρηση του νεοκλασσικού καπιταλιστικού συστήματος.

Οι εν λόγω πολυεθνικές επιχειρήσεις ενισχύθηκαν δυναμικά από διεθνείς οργανισμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι οποίοι πίεζαν τις περιφερειακές χώρες να παίρνουν περιοριστικά μέτρα ώστε να διασφαλίζεται η εξουσία του κεφαλαίου (άνιση ανάπτυξη).

Για το τι είναι πολυεθνική εταιρεία γενικά δεν υπάρχουν σαφείς ορισμοί όπως προηγούμενα αναφέρθηκε. Για κάθε ορισμό χρησιμοποιούνται ελάχιστα κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των πολυεθνικών εταιρειών διακρίνονται σε οικονομικά, οργανωτικά και κριτήρια μανάτζμεντ⁸⁴.

Ένας «γενικά αποδεκτός ορισμός» είναι ότι πολυεθνική επιχείρηση είναι η επιχείρηση η οποία έχοντας ως βάση μία χώρα αναπτύσσει παραγωγικές δραστηριότητες αγαθών και υπηρεσιών σε μία άλλη χώρα. Η πολυεθνική επιχείρηση δηλαδή είναι η μητρική η οποία παράγει στο εξωτερικό με θυγατρικές και (α) εξασκεί άμεσο έλεγχο στην πολιτική των θυγατρικών της (β) εκπονεί τη στρατηγική στις ζωτικής σημασίας λειτουργίες της παραγωγής, χρηματοδότησης, εμπορίας κ.λπ.⁸⁵.

Η δομή των πολυεθνικών εταιρειών δίνεται στο πίνακα 9 του παραρτήματος από το οποίο προκύπτει ότι όταν υπάρχει μία συνεχόμενη ροή παραγωγικών συντελεστών (γη, μη εξειδικευμένη εργασία, κεφάλαιο, τεχνολογία, διοίκηση επιχειρήσεων). Στο κέντρο βρίσκεται η πολυεθνική επιχείρηση η οποία αποφασίζει για όλα και ελέγχει όλες τις άλλες θυγατρικές επιχειρήσεις. Το κριτήριο για το που θα εγκατασταθεί η πολυεθνική επιχείρηση είναι οι πρώτες ύλες. Μεταξύ των θυγατρικών επιχειρήσεων μπορεί να γίνει ανταλλαγή παραγωγικών συντελεστών η οποία πολλές φορές προσκρούει στην προστατευτική πολιτική πολλών κρατών για λόγους εθνικού συμφέροντος⁸⁶.

Μία γενική καταγραφή των σημαντικότερων χαρακτηριστικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων (πολυεθνικές ενδεικτικά αναφέρονται οι : NESTLE, NISSAN, MOTOR OIL, SHELL κ.λπ.) είναι τα εξής:

α) κεντρικό χαρακτηριστικό τους είναι το τεράστιο μέγεθός τους με ετήσιες πωλήσεις εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων

β) οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι προϊόν των ανεπτυγμένων χωρών και είναι συγκεντρωμένες σε σχετικά λίγους βιομηχανικούς κλάδους της οικονομίας

γ) η πλειοψηφία των θυγατρικών επιχειρήσεων ανήκει σε ένα πολύ μικρό αριθμό πολυεθνικών επιχειρήσεων. Για παράδειγμα το 1978 τα 3/4 του αριθμού των θυγατρικών επιχειρήσεων και κεφαλαίων που είχαν επενδύσει ανήκει στις 470 μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις δηλαδή στο 4% του συνολικού αριθμού

δ) η συνολική αξία των επενδύσεων των πολυεθνικών εταιρειών στο τέλος του 1978 ήταν 369, 3 δισ. δολ. με πλήρη κυριαρχία των αμερικανικών επιχειρήσεων

ε) η διεθνής δραστηριότητα των πολυεθνικών εταιρειών έχει αυξηθεί με πολύ ταχύτερο ρυθμό απ' ό,τι η συνολική τους δραστηριότητα και αυτό οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση της τεχνολογίας και στη βελτίωση των τηλεπικοινωνιών

στ) οι δραστηριότητες των πολυεθνικών εταιρειών επικεντρώνονται κύρια στις ανεπτυγμένες χώρες ενώ έχουμε και κατανομή ξένων ιδιωτικών επενδύσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες κατά τομείς δραστηριοτήτων

ζ) η βιομηχανική σύνθεση των άμεσων ιδιωτικών επενδύσεων, διαφέρει μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών και αυτό σε κάποια έκταση αντανακλά τις διαφορές που υπάρχουν στους φυσικούς πόρους σε διάφορες χώρες, στις διαφορετικές παραδόσεις και προσανατολισμούς των χωρών αυτών. Π.χ. στη Νιγηρία είναι συγκεντρωμένη η βιομηχανία μετάλλου, στην Αργεντινή η βιομηχανία κρέατος, η βιομηχανία βυνοποιίας και ζυθοποιίας στην Αφρική κ.λπ.

η) οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συγκεντρώνονται σε σχετικά λίγες και τις πιο πλούσιες από τις ανεπτυγμένες χώρες «Η διάδοση των πολυεθνικών επιχειρήσεων αποτελεί χωρίς αμφιβολία, όπως και η ανάπτυξη της ατμομηχανής, του ηλεκτρισμού και του αυτοκινήτου, ένα από τα μεγαλύτερα συμβάντα της σύγχρονης ιστορίας»⁸⁷.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες επειδή επιθυμούν μία γρήγορη ανάπτυξη, αύξηση της απασχόλησης, σταθεροποίηση των τιμών των πρώτων υλών, μείωση του ελλείμματος των εξωτερικών τους συναλλαγών και επειδή αντιμετωπίζουν έλλειψη πόρων για να επιτύχουν τους στόχους τους προσπαθούν να προσελκύσουν τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που διαθέτουν τους ανάλογους πόρους, προσφέροντας ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους

Η παραγωγή σε πολυεθνική βάση έχει κάποια πλεονεκτήματα τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

α) σκοπός της πολυεθνικής επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση των κερδών και της αποδοτικότητας. Έτσι λειτουργώντας επιτελικά μπορεί να κατανείμει την παραγωγική της

διαδικασία με εξειδίκευση των επιμέρους παραγωγικών της μονάδων (πολυεθνικές) οι οποίες με το ενδοεπιχειρησιακό εμπόριο αλληλοσυμπληρώνουν τις παραγωγικές τους ανάγκες

β)το ενδοεπιχειρησιακό εμπόριο για να οδηγήσει σε μείωση του κόστους επιβάλλει να γίνουν σωστές επιλογές σε τομείς όπως τύπος εγκατάστασης, εργατικό κόστος, μεταφορικό κόστος, φθηνό βιομηχανικό κεφάλαιο κ.λπ. και επιλέγοντας κατάλληλα τα μέρη που θα καλύπτουν τις παραπάνω ανάγκες.

γ)υπάρχει μικρό κόστος χρηματοδότησης καθώς η πολυεθνική επιχείρηση έχει πρόσβαση σε μεγάλους και διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς

δ)αντιμετώπιση με μεγαλύτερη ευελιξία του κόστους φορολογίας καθώς οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα με χρήση διαφόρων λογιστικών τεχνασμάτων (π.χ. υπερτιμολογήσεις) να μεταβιβάζουν κέρδη σε χώρες με χαμηλή φορολογική επιβάρυνση και μεγάλα περιθώρια επαναπατρισμού στη μητρική επιχείρηση. Έτσι όμως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις γίνονται συνεργοί στην καταστρατήγηση της αρχής της φορολογικής ικανότητας σε διεθνές και εθνικό επίπεδο

ε)αποφυγή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας η οποία επιτυγχάνεται με την ευελιξία της πολυεθνικής επιχείρησης στη διεθνή αγορά που τους επιτρέπει να αποφεύγουν τους εθνικούς και διεθνείς αντιμονοπωλιακούς νόμους. Έτσι κυριαρχούν αυτές και εμποδίζουν την είσοδο άλλων εταιρειών

στ)λόγω του μεγάλου μεγέθους οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εξασφαλίζουν οικονομίες πληθοπαραγωγής δηλαδή η διεθνής αγορά τους δίνει την δυνατότητα να πραγματοποιήσουν το άριστο μέγεθος το οποίο όταν είναι μεγάλο τους αυξάνει τις πιθανότητες να καθιερωθούν μονοπωλιακά στο διεθνή χώρο⁸⁹.

2. Ανάπτυξη και πολυεθνικές επιχειρήσεις

Όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια διάφορες θεωρίες έχουν αναπτυχθεί προκειμένου να εξηγήσουν τις επιπτώσεις του φαινομένου που εμφανίστηκε μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο και συγκεκριμένα το φαινόμενο της νεοαποικιοκρατίας δηλαδή του ιμπεριαλισμού (αποικιοκρατία χωρίς αποικίες). Το εν λόγω φαινόμενο περιγράφει διεθνείς σχέσεις και μάλιστα τις σχέσεις μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Αίτια και συνέπειες αυτού του φαινομένου θεωρούνται οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μια και σχετίζονται με τη βοήθεια προς τον αναπτυσσόμενο Νότο, με στρατιωτικά προγράμματα και γενικά με θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Η αναπτυξιακή πορεία στις αναπτυσσόμενες χώρες βασίζεται στην ταύτιση των συμφερόντων μεταξύ της ντόπιας και της διεθνούς κυρίαρχης τάξης καθώς έχουν το ίδιο σύστημα αξιών. Στην αναπτυξιακή αυτή διαδικασία σημαντικό ρόλο παίζουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ο ρόλος των οποίων έχει συζητηθεί πάρα πολύ.

Σαν μια πρώτη σκέψη από πολλούς μελετητές έχει εκφραστεί η πεποίθηση ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις από τη μία πλευρά μπορούν να λειτουργήσουν σαν μεταφορείς του εκσυγχρονισμού και σαν μέσο σύνδεσης με την παγκόσμια οικονομία και από την άλλη μπορούν να δημιουργήσουν για τις χώρες υποδοχής μία κατάσταση μεγαλύτερης εξάρτησης καθώς είναι δυνατόν να προσδιορίζουν παραγωγή ή και την αξιοποίηση των πρώτων υλών σε κατεύθυνση αντίθετη από τις τοπικές ανάγκες⁹⁰.

Περαιτέρω πολλοί μελετητές έχουν εκφράσει διάφορες απόψεις για τα κριτήρια που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί η προσφορά των πολυεθνικών επιχειρήσεων καθώς οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο αλλά και γιατί οι εθνικοί στόχοι χαράσσονται βάσει πιέσεων των τοπικών ομάδων συμφερόντων⁹¹.

Μία από τις πλέον σημαντικές επιπτώσεις της δραστηριοποίησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι η μεταφορά τεχνολογίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ως γνωστόν χαρακτηρίζονται από την εφαρμογή συνεχώς νέων μεθόδων τεχνολογίας που τους επιτρέπουν να επεκτείνονται και αυτός είναι ένας λόγος που ο αναπτυσσόμενος Νότος δίνει συνεχώς κίνητρα να εγκατασταθούν στο έδαφός του αποσκοπώντας στο να «κλέψουν» κάποια τεχνολογία προς όφελός τους. Τονίζεται εδώ ότι προκειμένου να επιβιώσει στο διεθνές σύστημα η πολυεθνική επιχείρηση συνεχώς μεταβιβάζει νέα τεχνολογία στην θυγατρική της επιχείρηση⁹².

Για την μεταφορά όμως της τεχνολογίας υπάρχουν διστάμενες απόψεις και τίθενται δύο ερωτήματα: συγκεκριμένα το ένα αναφέρεται στο κόστος της τεχνολογίας και το άλλο στην καταλληλότητα της τεχνολογίας που μεταφέρεται. Πολλοί επικριτές των χωρών που φιλοξενούν πολυεθνικές επιχειρήσεις ισχυρίζονται ότι η τεχνολογία που τους μεταφέρεται

είναι ακατάλληλη και ότι χρησιμοποιούν τεχνικές έντασης κεφαλαίου που προκαλούν ανεργία⁹³.

Διευκρινιστικά θα πρέπει να πούμε ότι η καταλληλότητα της τεχνολογίας έχει δύο όψεις. Η μία αφορά το είδος των προϊόντων που παράγονται με την τεχνολογία που μεταφέρεται από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και η άλλα αφορά τη μέθοδο παραγωγής, τον τρόπο δηλαδή χρήσης των συντελεστών παραγωγής.

Από έρευνες που έχουν γίνει έχει διαπιστωθεί ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό της τεχνολογίας που μεταφέρεται θεωρείται σαν πραγματική μεταφορά. Αυτό γίνεται γιατί η ικανότητα των αναπτυσσόμενων χωρών να απορροφήσουν τεχνολογία είναι μικρή αλλά και λόγω της στρατηγικής που ακολουθούν για την έρευνα και την ανάπτυξη της τεχνολογίας οι πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Η τεχνολογία της παραγωγής συνδέεται με την τεχνολογία κατανάλωσης και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συντελούν στη διαμόρφωση και προώθηση συγκεκριμένων καταναλωτικών προϊόντων⁹⁴. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι υπεύθυνες για τις συνεχείς αλλαγές ώστε να παράγουν περισσότερα μοντέρνα και περίτεχνα προϊόντα τα οποία πολλές φορές δεν καλύπτουν τις ανάγκες των χωρών όπου πωλούνται. Με τον συνεχή εκμοντερνισμό και τα νέα πρότυπα που συνεχώς περνάνε στην κοινωνία οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διασφαλίζουν την κατανάλωσή τους και κατά συνέπεια και την παραγωγή τους. Τα προϊόντα τις περισσότερες φορές είναι φτιαγμένα για να ικανοποιούν τις ανάγκες των καταναλωτών στις ανεπτυγμένες χώρες και όχι των τοπικών κοινωνιών.

Οι τοπικές κυρίαρχες τάξεις στον αναπτυσσόμενο Νότο είναι «διαποτισμένες» στη διαφθορά κυρίως από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και δεν προωθούν το απαραίτητο εκείνο θεσμικό πλαίσιο για να παραχθεί εγχώρια τεχνολογία. Η συνεχής βελτίωση των προϊόντων απαιτεί συνεχώς εισαγωγή νέας τεχνολογίας και νέα προσαρμογή των τοπικών κοινωνιών στις υπάρχουσες συνθήκες δημιουργούμενης έτσι μία συνεχούς εξάρτησης. Σημαντικό ρόλο σε όλα αυτά παίζει και το γεγονός ότι δεν δίνεται καμία έμφαση στην επιστημονική έρευνα και εκπαίδευση οι οποίες στις ανεπτυγμένες χώρες θεωρούνται εκπαίδευση ενώ στις αναπτυσσόμενες κατανάλωση⁹⁵.

Μία άλλη διάσταση που πρέπει να δούμε είναι η κριτική ή καλύτερα οι κατηγορίες που απευθύνονται στις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η κριτική εστιάζεται στο ότι:

α) οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δημιουργούν μικρές εταιρείες, εργοστάσια-παραρτήματα - που δεν μπορούν να δώσουν ώθηση στην τοπική κοινωνία

β) χρησιμοποιούν ακατάλληλους τύπους τεχνολογίας διατηρώντας την υψηλή τεχνολογία στη μητροπολιτική χώρα

γ) οι άμεσες ξένες επενδύσεις αυξάνουν την άνιση διανομή του εισοδήματος και

8) με τον επαναπατρισμό των κερδών και την καλύτερη πρόσβασή τους στη διεθνή αγορά οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποστραγγίζουν τη φιλοξενούσα χώρα από αναπτυξιακά κεφάλαια και δεν αφήνουν να δημιουργηθεί ντόπια επιχειρηματικότητα⁹⁶.

Κατά την άποψη του Robert Gilpin⁹⁷ τα αποτελέσματα των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι ευνοϊκά. Συγκεκριμένα:

- η εγκατάσταση μεταποιητικών θυγατρικών εταιρειών ήταν συνάρτηση της μικρής κλίμακας της αγοράς στις περισσότερες χώρες. Οι τελευταίες ενθάρρυναν τις εταιρείες να επενδύουν σε προστατευμένες αγορές εκεί όπου είναι δύσκολο να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας και το κόστος είναι υψηλό. Η πρακτική όμως αυτή σε χώρες όπου εκβιομηχανίστηκαν γρήγορα είχε πολύ θετικά αποτελέσματα (ασιατικές χώρες)

- η μεταφορά τεχνολογίας από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι ωφέλιμη καθώς στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν υπάρχουν διαθέσιμα κεφάλαια, ενώ δεν κάνουν επενδύσεις γιατί δεν έχουν κίνητρα αφού λειτουργούν σε μία προστατευμένη από τη διεθνή αγορά περιοχή

- αναπόφευκτα η ίδια η οικονομική μεγέθυνση έχει την τάση να προκαλεί ανισότητες πλούτου ενώ σύμφωνα με πολλές έρευνες καθοριστικοί παράγοντες διανομής του εισοδήματος είναι οι πολιτικές των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών

- οι πολυεθνικές επιχειρήσεις φέρνουν νέο κεφάλαιο που συμπληρώνει το τοπικό καθώς και νέα τεχνολογία προσφέροντας κίνητρο στην τοπική οικονομία. Κατά τους φιλελεύθερους οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δεν έχουν θετική ή αρνητική επίπτωση στην ανάπτυξη. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις βοηθούν αλλά οι καθοριστικοί παράγοντες επιτυχίας βρίσκονται μέσα στις χώρες του αναπτυσσόμενου Νότου. Κατ' ορισμένους μαρξιστές η επίπτωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων ήταν ωφέλιμη στην ανάπτυξη. Το ουσιαστικό θέμα ανάμεσα στις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι οι όροι των επενδύσεων. Πάντως ελάχιστες από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες έχουν απαγορεύσει τις ξένες επενδύσεις στη μεταποίηση ή έχουν ζητήσει από βιομηχανικές επιχειρήσεις να τα μαζέψουν και να φύγουν.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του αναπτυσσόμενου νότου παίζει, όπως προαναφέρθηκε η διαφθορά. Πάνω σε αυτό το θέμα έχει γίνει μία ενδιαφέρουσα έρευνα από τον «Economist» η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή» την 10-03-2002.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα αυτό, η Δύση έχει ταχθεί αποφασιστικά κατά της δωροδοκίας καθώς θεωρείται ότι η τελευταία «ροκανίζει» την οικονομική προσπάθεια. Νέοι νόμοι υιοθετήθηκαν και οι πολυεθνικές εταιρείες έσπευσαν να υιοθετήσουν πολιτικές «μη δωροδοκίας». Παρόλα όμως τα μέτρα που παίρνονται η διαφθορά συνεχώς επεκτείνεται. Όλο και περισσότεροι οικονομολόγοι παραδέχονται ότι η διαφθορά έχει αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη. Σε πρόσφατη έκθεσή της η Παγκόσμια Τράπεζα υποστηρίζει ότι «σε όλες τις

χώρες υπάρχουν στοιχεία πως τα υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς συνδέονται με τη χαμηλότερη ανάπτυξη και με τα χαμηλότερα επίπεδα κατά κεφαλήν εισοδήματος».

Οι εισροές ξένων επενδύσεων σχετίζονται άμεσα με τα χαμηλά επίπεδα δωροδοκίας. Σχετικά καθαρές χώρες όπως η Εσθονία προσελκύουν περισσότερες επενδύσεις απ'ότι άλλες με αντίστοιχο πλούτο π.χ. Παναμάς.

Για τις εταιρείες, βασικούς κινητήριους μοχλούς δωροδοκίας, η πρακτική περιλαμβάνει κόστος που η διοίκηση και οι μέτοχοί τους ευχαρίστως θα απέβαλαν. Στην Ουγκάντα, εκτιμήθηκε ότι οι δωροδοκίες αυξάνουν το κόστος μίας εταιρείας περίπου κατά 8%. Αυτό επηρεάζει αρνητικά τα κέρδη. Ωστόσο οι σχετικοί φόβοι των επενδυτών δεν εκφράζονται και αυτό γιατί πολλοί πιστεύουν ότι μία επιχείρηση πρέπει να δωροδοκήσει για να λειτουργήσει, και ότι αυτές αφορούν κυρίως μικρές «πληρωμές διευκόλυνσης» διαφορετικές διαφορετικού τύπου από τα «μέγα δώρα» που επηρεάζουν σημαντικά τις σχέσεις με τις κυβερνήσεις.

Πέρα από τα αναφερόμενα εταιρείες που δεν θα καταβάλλουν χρήματα θα μείνουν εκτός παιχνιδιού. Οι δυνάμεις της αγοράς είναι πιο πιθανόν να αποδειχθούν αποτελεσματικότερες απ'ότι η ισχύουσα νομοθεσία στον αγώνα κατά της νομοθεσίας. Η νομοθεσία έχει απογοητευτικό ιστορικό. Οι Η.Π.Α. εκτιμούν ότι ο πρωτοποριακός Νόμος κατά των Ξένων Πρακτικών Διαφθοράς (FCPA) του 1977 της έχει προσδώσει ανταγωνιστικό μειονέκτημα στη σύναψη μεγάλων συμβάσεων με το εξωτερικό. Καλεί λοιπόν, άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες να επιβάλλουν παρεμφερή νομοθεσία στους υπηκόους τους στο εξωτερικό κάτι το οποίο όμως έχει αποδειχθεί δύσκολο.

Οι πολυεθνικές μπορούν και αυτές να παίζουν ρόλο στον αγώνα κατά της δωροδοκίας, ενθαρρύνοντας τις κυβερνήσεις διεφθαρμένων χωρών, στις οποίες δραστηριοποιούνται να ανταμείβουν σωστά τους υπαλλήλους τους. Έτσι θα υπάρξουν λιγότερα κίνητρα και ίσως νικηθεί το περιγραφόμενο φαινόμενο της διαφθοράς.

Οι Αμερικανοί ισχυρίζονται, όπως αναφέρθηκε, ότι από τη στιγμή που η νομοθεσία σε άλλα κράτη είναι πιο αδύναμη από τον δικό τους νόμο (FCPA) βρίσκονται σε μειονεκτική θέση κατά την υποβολή προσφορών για διεθνείς συμβάσεις. Αυτό τους έχει οδηγήσει σε αντιπαράθεση με μία σειρά κρατών όπως την Μ.Βρετανία, την οποία οι Η.Π.Α. κατηγορούν ότι δεν τηρεί τις δεσμεύσεις της βάσει συνθήκης του ΟΟΣΑ την οποία υπέγραψε στα τέλη του 1997.

Στην αντιπαράθεση των παραπάνω κρατών, συχνά γίνεται επίκληση του λεγόμενου «δείκτη δωρητών». Συγκεκριμένα τον τελευταίο τον καταρτίζει η Transparency International, μη κυβερνητική οργάνωση, με έδρα το Βερολίνο και αφιερωμένη στην πάταξη της διαφθοράς. Ο δείκτης κατατάσσει τις χώρες ανάλογα με τον βαθμό διαφθοράς των ίδιων και των επιχειρήσεών τους. Στον πίνακα η Μ.Βρετανία καταλαμβάνει την προτελευταία θέση,

είναι δηλαδή η δεύτερη λιγότερο διεφθαρμένη μεταξύ των «Επτά» πλέον ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου μετά τις Η.Π.Α.. Στην τελευταία κατάταξη η Βρετανία βρίσκεται 13^η (οι Η.Π.Α. στη 16^η) , μετά τη Μποτσουάνα ,τη Χιλή και την Εσθονία, κάτι που δείχνει ότι οι μεγαλύτερες δωροδοκίες δεν πραγματοποιούνται πάντα από ή στις φτωχότερες χώρες . Στην τελευταία θέση βρίσκεται η Νιγηρία , χώρα που είναι γνωστό ότι η δωροδοκία είναι ενδημικό φαινόμενο.

3. Πολιτικές παρεμβάσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων και πολιτικό κόστος

Έναν σημαντικό ρόλο που παίζουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και έχει προκαλέσει πολλές διαμαρτυρίες είναι αυτός των πολιτικών παρεμβάσεων τους στις χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου. Επειδή ο ρόλος αυτός είναι πολύ σημαντικός όπως σημαντικό είναι και το κόστος που προκαλούν οι παρεμβάσεις αυτές και που άπτονται πολλές φορές θεμάτων διεθνής πολιτικής και σχέσεων θα το εξετάσουμε στο παρόν κεφάλαιο.

Κατά τους μαρξιστές το μονοπωλιακό κεφάλαιο όταν αναπτύσσεται επιδιώκει τον σχηματισμό ενώσεων μεταξύ επιχειρήσεων έτσι ώστε να μένει μία επιχείρηση (αφού έχουν συνενωθεί σε έναν κλάδο παραγωγής). Ενώσεις από αυτές τις κινήσεις είναι τα καρτέλ, τα τράστ, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις κ.λπ.. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που αναπτύχθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του 60 περίπου αλλά και οι άλλες ενώσεις που προαναφέρθηκαν έχουν τεράστια οικονομική δύναμη, ελέγχουν πολλούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, που τους επιτρέπουν να κάνουν πολιτικές παρεμβάσεις προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους⁹⁸.

Συγκεκριμένα επειδή οι εταιρείες χρειάζονται μία σταθερή κυβέρνηση στη χώρα υποδοχής που να εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους και να βλέπει με συμπάθεια τον καπιταλισμό, ενισχύεται η στήριξη και αναρρίχηση αυταρχικών στρατιωτικών καθεστώτων δημιουργώντας συμμαχίες μεταξύ της ξένης και της ντόπιας πολιτικοστρατιωτικής ελίτ. Παρατηρούνται πάρα πολλές δικτατορίες στις χώρες της Αφρικής, οι ηγέτες των οποίων εκτός από διαφθορά χαρακτηρίζονται και από μεγάλη αυταρχικότητα προς τους λαούς τους αλλά και από χαρακτηριστικά που έχουν αναπτυχθεί στα προηγούμενα κεφάλαια.

Αυτή η παρέμβαση η πολιτική, επηρεάζει και άλλους τομείς της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Παρατηρείται το φαινόμενο να επιβάλλεται ένας συγκεκριμένος πολιτιστικός τύπος συμπεριφοράς, με την επιβολή αμερικανικών κυρίως προτύπων ζωής που έχει χαρακτηριστικά πολιτιστικού ιμπεριαλισμού. Έτσι επιτυγχάνεται με την βοήθεια της τοπικής ηγέτιδας διεφθαρμένης τάξης να περαστούν πρότυπα που έχουν σχέση με τον δυτικό τρόπο ζωής και έτσι καθίσταται και πιο ανεκτή κάθε δικτατορία καθώς η τελευταία ταυτίζεται με την πολιτική-πολιτιστική ζωή των μητροπολιτικών χωρών (μορφωτική αποικιοκρατία).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα παρεμβάσεων, που ας μην ξεχνάμε ότι το πλήθος των Αφρικανικών χωρών είχε μπει στο διπολικό παιχνίδι ανταγωνισμού μεταξύ των Η.Π.Α. και της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., είναι οι δικτατορίες στη Νιγηρία, στην Αίγυπτο κ.α.. Κατ'ορισμένους όμως αναλυτές οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εκείνο που θέλουν πρωτίστως είναι σταθερές κυβερνήσεις και γι αυτό πολλές φορές συναντώνται και συμμαχίες μεταξύ πολυεθνικών επιχειρήσεων και μη συντηρητικών κυβερνήσεων. Αναφέρεται ως χαρακτηριστικό το

παράδειγμα της Αγκόλας, όπου παρόλο που είναι χώρα σοσιαλιστική, στρατιωτικές δυνάμεις της Κούβας υπερασπίζονται τις εγκαταστάσεις παραγωγής πετρελαίου της καπιταλιστικής Gulf Oil Company από τους «πολεμιστές της ελευθερίας» που υποστηρίζονταν από την Αφρικανική κυβέρνηση.

Το πρόβλημα λοιπόν της σύγκρουσης πολυεθνικών επιχειρήσεων και χωρών δεκτών κατά τη γνώμη μου είναι πρωτίστως πολιτικό καθώς οι τελευταίες βλέπουν τις πρώτες σαν μία απειλή στην εθνική τους κυριαρχία, στο βαθμό που αυτές ταυτίζονται με την πολιτική των μητροπόλεων.

Η κατάσταση επιδεινώνεται από την προσπάθεια των πολυεθνικών επιχειρήσεων να δρουν ανεξέλεγκτα καθώς και από την προσπάθεια που καταβάλλουν οι μητροπόλεις να περάσουν την πολιτική τους μέσω αυτών.

Κατά μία άποψη, παρόλο που όπως αναφέρθηκε έχουν γίνει παρεμβάσεις στα εσωτερικά πολλών χωρών κυρίως από τις Η.Π.Α., σοβαρότερα προβλήματα μπορεί να δημιουργηθούν όταν η πολυεθνική επιχείρηση αποφασίσει να πάρει την δραστηριότητά της και να την μεταφέρει αλλού εμποδίζοντας την ανάπτυξη της τοπικής χώρας και επιφέροντας αναπόφευκτα από αυτήν την κίνησή της, πολιτικό κόστος στην αναπτυσσόμενη χώρα.

Πολιτική αντιμετώπισης των χωρών δεκτών έναντι των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι η εξαίρεση ορισμένων βιομηχανιών-κλειδιά από τις παραπάνω για λόγους κυρίως εθνικής ασφάλειας αλλά και οικονομικής αυτόαρκειας σε βασικά αγαθά και υπηρεσίας (τηλέφωνα, μεταφορές, τράπεζες, κ.λπ.) οι οποίες δεν γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Επίσης πολλές φορές μπορούν να επιλέγονται βάσει ορισμένων κριτηρίων-προδιαγραφών και φόρμουλες συνεργασίας μεταξύ των τοπικών χωρών και των πολυεθνικών επιχειρήσεων (π.χ. συμμετοχή ξένου κεφαλαίου κάτω του 50%).

Άλλες πάλι προβαίνουν σε εθνικοποιήσεις που σημαίνει δραστική παρέμβαση στη συνεργασία (π.χ. Λιβύη 1973) με συνέπειες όχι μόνο στο οικονομικό αλλά και στο πολιτικό επίπεδο, καθότι οι μητροπόλεις για να διασφαλίσουν τα συμφέροντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων παρεμβαίνουν με διάφορους τρόπους.

Ακόμη και στην περίπτωση που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο περάσει η εκμετάλλευση της πολυεθνικής επιχείρησης στην αναπτυσσόμενη χώρα, η τελευταία για να συνεχίσει να την λειτουργεί θα χρειαστεί τεχνογνωσία και ανταλλακτικά τα οποία θα αναγκαστεί να εισάγει από το εξωτερικό και έτσι επανερχόμαστε σε αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω για τον φαύλο κύκλο της υπανάπτυξης.

Πρόσφατα και αξίζει να αναφερθεί, κυκλοφόρησε η «Αυτοκρατορία» ένα βιβλίο που γράφτηκε από τον Αμερικανό Μάικλ Χάρντ και τον Ιταλό Τόνι Νέγκρι. Οι θέσεις τους είναι προκλητικές αλλά κατά την άποψή μου είναι επίκαιρες.

Στο βιβλίο αυτό αναφέρεται ότι πλέον ο παγκόσμιος χώρος έχει φτάσει στο ανώτατο στάδιο του ιμπεριαλισμού, την «αυτοκρατορία» με απώτερες συνέπειες για τους αγώνες που διεξάγουν τα δυτικά κράτη, οι αναπτυσσόμενες χώρες και γενικότερα ο Αναπτυσσόμενος Νότος.

Σύμφωνα με τους εν λόγω συγγραφείς η παγκόσμια αγορά ενοποιείται πολιτικά γύρω από αυτά που, ανέκαθεν, θεωρούνται γνωρίσματα της κυριαρχίας: τις στρατιωτικές, νομισματικές, επικοινωνιακές, πολιτιστικές και γλωσσικές εξουσίες. Η στρατιωτική εξουσία συνίσταται στο γεγονός ότι μια μόνο αρχή κατέχει ολόκληρη την πανοπλία των εξοπλισμών, συμπεριλαμβανομένων και των πυρηνικών. Η νομισματική εξουσία στηρίζεται στην ύπαρξη ενός ηγεμονικού νομίσματος, στο οποίο είναι υποταγμένος ο διαφοροποιημένος κόσμος των χρηματαγορών. Η επικοινωνιακή πολιτική μεταφράζεται με το θρίαμβο ενός μόνο πολιτιστικού μοντέλου, και τελικά μιας μόνο οικουμενικής γλώσσας. Αυτός ο μηχανισμός είναι υπερεθνικός, παγκόσμιος, απόλυτος: ονομάζεται «Αυτοκρατορία».

Στη σημερινή αυτοκρατορική φάση δεν υπάρχει πια ιμπεριαλισμός, όπως επίσης δεν υπάρχει και κράτος έθνος το οποίο στερείται τριών ουσιωδών χαρακτηριστικών: της κυριαρχίας -στρατιωτική, πολιτική, πολιτιστική- τα οποία απορροφήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν από τις κεντρικές εξουσίες της αυτοκρατορίας.

Τέλος το σημαντικότερο είναι ότι η «Αυτοκρατορία» δεν είναι αμερικάνικη αλλά καπιταλιστική: είναι η τάξη του «συλλογικού κεφαλαίου», αυτής της δύναμης που επικράτησε στον 20 αιώνα^{99 100}.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ

1. Παγκοσμιοποίηση

Ένα νέο φαινόμενο που κυριαρχεί τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια στο παγκόσμιο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό πεδίο και που απασχολεί όλους τους πληθυσμούς της γης είναι η παγκοσμιοποίηση. Η τελευταία αποτελεί μια μοντέρνα ιδέα στις κοινωνικές επιστήμες, συνταγή άσκησης διακυβέρνησης για τους πολιτικούς και ένα σύνθημα για τους δημοσιογράφους. Τι είναι όμως παγκοσμιοποίηση και τι ρόλο παίζει αυτή στις σύγχρονες κοινωνίες;

Παγκοσμιοποίηση είναι οι παγκόσμιες διαδικασίες που καθορίζουν το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής ζωής, μέσα στις οποίες οι εθνικοί πολιτισμοί, οι εθνικές οικονομίες και τα εθνικά σύνορα διαλύονται. Το κεντρικό σημείο σε αυτήν την αντίληψη αποτελεί η ραγδαία εξελισσόμενη διαδικασία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και η οποία έχει θέσει στο περιθώριο τις εθνικές οικονομίες και στρατηγικές. Κυριαρχείται από δική της δύναμη που αμφισβητείται κατά πόσο ελέγχεται από τις δυνάμεις της αγοράς. Σημαντικός παράγοντας της παγκοσμιοποίησης είναι οι υπερεθνικές εταιρείες που δεν υποτάσσονται σε κανένα κράτος και εδρεύουν όπου το υπαγορεύει το πλεονέκτημα της αγοράς¹⁰¹.

Για ορισμένους θεωρητικούς όπως τους Paul Hirst και Graham Thompson¹⁰² είναι σε μεγάλο βαθμό μύθος. Τα επιχειρήματα για αυτή την τοποθέτηση είναι τα εξής:

α) Η διεθνοποιημένη οικονομία δεν είναι ένα καινούριο φαινόμενο αλλά ένα φαινόμενο που υπάρχει από τότε που η σύγχρονη βιομηχανική τεχνολογία άρχισε να γενικεύεται

β) Οι αληθινά Υπερεθνικές εταιρείες είναι ελάχιστες ενώ κυριαρχούν ακόμα οι Πολυεθνικές εταιρείες (Μητρική Εταιρεία - θυγατρική εταιρεία)

γ) Δεν υπάρχει μεγάλη κινητικότητα του κεφαλαίου δηλαδή επενδύσεων και απασχόλησης από τις ανεπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες με δυσμενείς συνέπειες για την ανάπτυξη των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου

δ) Η οικονομία δεν είναι παγκοσμιοποιημένη αλλά το εμπόριο, οι επενδύσεις και οι χρηματοοικονομικές ροές συγκεντρώνονται στο τρίγωνο Ευρώπη, Ιαπωνία και Βόρεια Αμερική

ε) Οι δυνάμεις που αναφέρθηκαν δηλαδή η Ευρώπη, η Ιαπωνία και η Βόρεια Αμερική όταν συντονιστούν ασκούν μεγάλες επιδράσεις στην παγκόσμια αγορά η οποία επηρεάζεται και κατά συνέπεια δεν λειτουργεί ελεύθερα.

Τονίζεται εδώ ότι δίνεται έμφαση στην οικονομική παγκοσμιοποίηση γιατί χωρίς αυτή δεν θα υπήρχαν πολλές συνέπειες στους τομείς του πολιτισμού και της πολιτικής.

Η καθιέρωση του όρου παγκοσμιοποίηση ξεκινάει , αν μπορεί κανείς να το θέσει έτσι από την πετρελαιοκή κρίση του 1972 - 73 , περίοδο που ταυτόχρονα ξεκινάει και η ηγεμονία των ΗΠΑ και που καταρρέει το οικονομικό οικοδόμημα που είχε δημιουργηθεί μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο. Τα αίτια που οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση είναι:

α) Η κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods και η πετρελαιοκή κρίση οδήγησαν σε μια αστάθεια όλες τις μεγάλες οικονομίες

β) Αναζητείται διέξοδος των μεγάλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με δανεισμό των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου, η ανάπτυξη της αγοράς του ευρώδολαρίου

γ) Επιτάχυνση της διαδικασίας για τη διεθνοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών εγκαταλείποντας τους ελέγχους συναλλάγματος

δ) Ανάπτυξη χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου και διείσδυση στις αγορές του Α' Κόσμου

στ) Τάση αποβιομηχάνισης σε Βρετανία και ΗΠΑ και αύξηση της ανεργίας.

Ήταν η περίοδος που άρχισε να ξεπερνάτε ο KEYNES και να αναζητείται μια νέα ισορροπία στην παγκόσμια αγορά.

Πέρα από τις απόψεις των συγγραφέων που διατυπώθηκαν πιο πάνω καθώς και διάφορες αιτίες κατά του κινήτρου της παγκοσμιοποίησης, η παγκοσμιοποίηση¹⁰³ καθ' όλους θεωρείται ως ένα μέσο εξόδου από την φτώχεια. Μάλιστα χαρακτηρίζονται ως αστείες οι κατηγορίες ότι η απελευθέρωση του εμπορίου προκαλεί ανεργία. Συγκεκριμένα το ελεύθερο εμπόριο που πρεσβεύει η παγκοσμιοποίηση αλλάζει τους όρους της ζήτησης μέσα στις οικονομίες και κατά συνέπεια αλλάζει η αγορά εργασίας. Όσο πιο γρήγορα προσαρμόζεται η αγορά εργασίας στις μεταβαλλόμενες συνθήκες τόσο ταχύτερη γίνεται η απορρόφηση της ανεργίας¹⁰⁴. Σύμφωνα με στοιχεία που αναφέρει ο Αθανάσιος Παπανδρόπουλος¹⁰⁵ οι κινήσεις κεφαλαίων για άμεσες διεθνείς επενδύσεις ξεπέρασαν τα 1.000 δις δολάρια το 2001. Σε έκθεσή της για τις παγκόσμιες επενδύσεις η UNCTAD τονίζει ότι η άνοδος των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι η μεγαλύτερη αλλά και η πιο σταθερή πηγή εξωτερικής χρηματοδότησης για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η παρούσα διαπίστωση κατά το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο δίνει μια πολύ καλή απάντηση προς πολέμιους της παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα η ροή του εμπορίου των κεφαλαίων και των πληροφοριών βοηθάει την ανάπτυξη των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου αλλά παράλληλα δημιούργησε και πολλές θέσεις (20.000.000 τη δεκαετία 1989-99) στην Ευρώπη.

Ο Ινδός πρωθυπουργός Atal Behari Vajrapel σε συνέντευξή του στην εφημερίδα Financial Times στις 13/08/00 δήλωσε ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο που πρέπει να αντιμετωπιστεί και για τη χώρα του είναι μοναδική ευκαιρία να αναπτυχθεί. Ο ισχυρισμός του αυτός επιβεβαιώνεται και από μια έρευνα του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ¹⁰⁶ το 1995

μεταξύ 117 χωρών η οποία έδειξε ότι οι αναπτυσσόμενες οικονομίες που ήταν ανοιχτές στο παγκόσμιο εμπόριο αναπτύσσονταν με ρυθμούς 4.5% ετησίως κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 70 και 80, ενώ οι κλειστές οικονομίες αναπτύσσονταν με 0.7%. Μια ακόμα έρευνα το 1999 μεταξύ 150 χωρών, των οικονομολόγων Ρυμέρ και Φράνκελ έδειξε ότι η αύξηση του ποσοστού του διεθνούς εμπορίου μιας χώρας στο ΑΕΠ κατά 1% οδηγεί σε αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων της χώρας μεταξύ 0.5 και 2%.

Τέλος μια έκθεση του ΟΟΣΑ (1998) έδειξε ότι οι χώρες εκείνες που είναι ανοιχτές στο εμπόριο αναπτύσσονται κατά μέσο όρο με διπλάσιους ρυθμούς σχετικά με εκείνες που είναι κλειστές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι χώρες της Ανατολικής Ασίας με αυτές της υποσαχάριας Αφρικής. Οι πρώτες ακολούθησαν μια πολιτική που βασιζόταν σε προώθηση των εξαγωγών και πρόσβαση σε παγκόσμιες αγορές, οι δεύτερες βασίστηκαν σε διάφορες μορφές προστατευτισμού, στην υποκατάσταση των εισαγωγών και στην ξένη βοήθεια. Από το 1960 έως το 1990 οι οικονομίες των πρώτων αναπτύχθηκαν με πενταπλάσιους ρυθμούς σε σχέση με τις Αφρικανικές.

2. Πολυεθνικές εταιρείες και παγκοσμιοποίηση

Σε αντίθεση με την όντως σημαντική οικονομική και πολιτική χειραφέτηση που επέφερε το τέλος του ψυχρού πολέμου ο εικοστός αιώνας έληξε με μία χαοτική έκρηξη. Η συνάντηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στο Σηάτλ τον Δεκέμβρη του 1999 έληξε με μία παταγώδη αποτυχία και έτσι ο 20ος αιώνας ξεκίνησε δυσοίωνα. Μετά τη συνάντηση στο Σηάτλ δόθηκε αρχικά η εντύπωση ότι η παγκοσμιοποίηση πήγαινε να εκτροχιαστεί αλλά η συνάντηση του Π.Ο.Ε. στη ΝΤΟΧΑ τον Νοέμβρη του 2001 την επανέφερε στο σωστό δρόμο. Στα γεγονότα βέβαια του Σηάτλ θα πρέπει να προσθέσουμε και τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί στη Γένοβα δηλαδή βίαιες διαμαρτυρίες κατά της παγκοσμιοποίησης και τους στόχους-σκοπούς που εξυπηρετεί με ανθρώπινες δυστυχώς απώλειες λόγω των σκληρών μέτρων καταστολής της Ιταλικής κυβέρνησης.

Η παγκοσμιοποίηση, η ενοποίηση των αγορών όλου του κόσμου μέσω της ελεύθερης διακίνησης αγαθών, κεφαλαίων, τεχνολογίας, πληροφοριών και εργασίας είναι μία θετική εξέλιξη χωρίς όμως να είναι και τελεία. Η παγκοσμιοποίηση σαν ένα αναπόφευκτο φαινόμενο θα πρέπει να βελτιωθεί και να προωθηθεί με την συνεργασία όλων των κρατών.

Κυρίαρχοι και πρωταρχικοί φορείς της παγκοσμιοποίησης είναι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η οικονομική συνεργασία που προωθείται από τα κράτη όπως αυτή που επιχείρησε η Ρωσία με τα κράτη δορυφόρους της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. έχει καταρρεύσει. Και οι πολέμοι της παγκοσμιοποίησης, κυρίως μη κυβερνητικές οργανώσεις εναντιώνονται σε μία διάσταση της παγκοσμιοποίησης εκείνη της διασυννοριακής διακίνησης πληροφοριών αλλά όχι στις υπόλοιπες όπως η διακίνηση κεφαλαίων, τεχνολογίας και εργασίας. Παγκοσμιοποίηση έχουμε μόνο όταν τα νήματα κινούνται από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης που προωθείται από τις επιχειρήσεις είναι συνολικά θετικές ως προς το κράτος πρόνοιας και την ανάπτυξη των ενδιαφερομένων μερών. Υπάρχουν βέβαια εξαιρέσεις όπως είναι οι προδιαγραφές που τηρούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στις συνθήκες εργασίας, στο περιβάλλον και τις κοινωνικές εισφορές που συχνά υπερβαίνουν εκείνες των τοπικών επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει ότι τα θέματα αυτά διέπονται από την καλή επιχειρηματική στρατηγική και την συλλογιστική του σύγχρονου καπιταλισμού.

Η παγκοσμιοποίηση των αγορών που προωθείται από τις επιχειρήσεις καλλιεργεί την επιχειρηματικότητα, τον ανταγωνισμό, τη δημιουργία θέσεων εργασίας αλλά και τη δημιουργία πλούτου. Σύμφωνα με την Υπηρεσία του Ο.Η.Ε. για το εμπόριο και την ανάπτυξη, πριν από 20 χρόνια υπήρχαν περί τις 6.000 πολυεθνικές επιχειρήσεις ενώ σήμερα υπάρχουν πάνω από 60.000 εκ των οποίων 20.000 προέρχονται από τον αναπτυσσόμενο νότο. Κατά συνέπεια καταρρέει και ο μύθος ότι προωθούνται τα ολιγοπώλια.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις γενικά επωφελούνται από την παγκοσμιοποίηση καθώς μειώνεται το κόστος των συναλλαγών, επιτρέπεται η πιο αποτελεσματική κατανομή των πόρων, εκλογικεύεται η προσφορά και διευκολύνονται οι οικονομίες κλίμακας. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι πιο εύκολο να αποσπάσουν κέρδη σε μία προστατευτική οικονομία παρά σε μία ελεύθερη οικονομία της αγοράς. Εκείνος που βλέπεται από τον προστατευτισμό είναι ο πολίτης¹⁰⁷ σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποίησαν οι Paul Hirst και Grahame Thompson¹⁰⁸.

Σύμφωνα με τις έρευνες που έγιναν από τους εν λόγω συγγραφείς οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να βασίζονται στη «χώρα καταγωγής» ως κέντρο των οικονομικών τους δραστηριοτήτων παρά το σκεπτικό της παγκοσμιοποίησης. Οι διεθνείς εταιρείες βάσει αυτού του σκεπτικού εξακολουθούν να είναι πολυεθνικές επιχειρήσεις και όχι υπερεθνικές καθώς το 70%-75% της δραστηριότητας των τελευταίων πραγματοποιείται σε πάτρια εδάφη. Τον ισχυρισμό αυτό τον επιβεβαιώνουν και οι Tyson και Kapsten.

Ένα άλλο συμπέρασμα της ερευνάς τους είναι ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διαφορετικών χωρών λειτουργούν σε διαφορετικούς τομείς σε διαφορετικό βαθμό. Οι προαναφερόμενες δεν είναι όλες ίδιες βάσει της γεωγραφικής τους διασποράς, της δραστηριότητάς τους εκτός των πατρίων εδαφών. Παράλληλα φαίνεται ότι η έρευνα και η ανάπτυξη γίνεται κυρίως στα μητροπολιτικά εδάφη. Σαν επιστέγασμα της ερευνάς τους οι δύο συγγραφείς αποφαινόνται ότι οι εταιρείες εξακολουθούν να είναι πολυεθνικές και όχι υπερεθνικές καθώς μεγάλο μέρος της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους όπως αναφέρθηκε πραγματοποιείται σε πάτρια εδάφη. Αυτό δε οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μπορούν να ελεγχθούν από τις εθνικές κυβερνήσεις.

3. Οικονομίες των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου και παγκοσμιοποίηση

Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης τόσο για τις ανεπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελούν αντικείμενο εκτεταμένης έρευνας και μελέτης. Υπό έρευνα βρίσκονται τέσσερις θεματικές ενότητες α) Καταρχήν η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει τη γρηγορότερη οικονομική ανάπτυξη ιδιαίτερα στα 4/5 του παγκόσμιου πληθυσμού που ζουν σε αναπτυσσόμενες χώρες β) Αν η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει ή θα υπονομεύσει τη μακροοικονομική σταθερότητα γ) Αν η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει την αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα και αν το πρόβλημα περιορίζεται στους χαμηλά αμειβόμενους εργαζόμενους στις προχωρημένες οικονομίες ή μήπως αυτή η ανισότητα είναι το βαθύτερο αποτέλεσμα δυνάμεων σε όλα τα μέρη του κόσμου δ) Πως θα έπρεπε οι κυβερνητικοί οργανισμοί σε όλα τα επίπεδα να προσαρμόσουν τις ευθύνες τους και τις δυνάμεις τους απέναντι στην παγκόσμια αγορά¹⁰⁹.

Κριτική πάνω στα θέματα της παγκοσμιοποίησης έχει ασκηθεί από πολλούς και για όλα σχεδόν τα θέματα¹¹⁰. Πολλοί βλέπουν την παγκοσμιοποίηση σαν ένα φαινόμενο προκλητικό που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί διαχειριστικά και είναι αρκετοί αυτοί. Γενικά υπάρχει κοινή παραδοχή ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης υπάρχει. Το πρόβλημα όμως τίθεται ως προς τις συνέπειες της και κυρίως, αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ είναι οι συνέπειές της ως προς τον Αναπτυσσόμενο Νότο.

Ένα από τα αβάσιμα της κριτικής που δέχεται η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου και στις υποτιθέμενες ολέθριες συνέπειες για τις οικονομίες του Αναπτυσσόμενου Νότου. Σύμφωνα με την μεγάλη πλειοψηφία των οικονομικών αναλυτών όλες οι συμβαλλόμενες χώρες ανεπτυγμένες και μη μπορούν να ωφεληθούν από αυτήν όχι όμως στον ίδιο βαθμό. Κερδισμένες είναι και οι χώρες με μικρή παραγωγικότητα. Μία χώρα αναπτυσσόμενη μπορεί να εξάγει προϊόντα στα οποία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων εταίρων της και να εισάγει προϊόντα απαραίτητα για την οικονομική της ανάπτυξη και την κοινωνική της ευημερία. Από αυτή τη σκοπιά το ελεύθερο εμπόριο βοηθάει τις χώρες του αναπτυσσόμενου Νότου να αποκτήσουν προϊόντα που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν δύσκολο¹¹¹.

Έχει καταστεί σαφές ότι κινητήριος μοχλός δεν είναι οι χαμηλοί μισθοί αλλά η παραγωγικότητα της εργασίας. Έτσι δικαιολογείται και το γεγονός ότι πρωταθλητές στις εξαγωγές δεν είναι χώρες με φθηνό εργατικό δυναμικό αλλά χώρες με υψηλή παραγωγικότητα που ανήκουν στη Δύση. Στα πλαίσια αυτά αποκτά μεγάλη σημασία η βελτίωση της εθνικής ανταγωνιστικότητας μέσω βελτίωσης της εκπαίδευσης, την επανεκπαίδευση του προσωπικού, την αναδιάρθρωση των επιχειρησιακών μονάδων. Οι συγχωνεύσεις παγκοσμίως από 1.000 το 1981 ανήλθαν σε 32.000 το 1999¹¹².

Προκειμένου να βελτιώσουν τη θέση τους στο παγκόσμιο στερέωμα οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου, καθώς η εθνική αγορά είναι πολύ περιορισμένη για την επίτευξη ενός καλού επιπέδου παραγωγής θα πρέπει στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης να στραφούν στο διεθνές εμπόριο. Σε αυτήν την κατεύθυνση βοηθούνται και από την παγκοσμιοποίηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, η οποία διευκολύνει την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε φθηνά κεφάλαια.

Μέσω της παγκοσμιοποίησης οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου έχουν μία πολύ καλή ευκαιρία να δουν την προηγμένη τεχνολογία και να την αφομοιώσουν, να εφαρμόσουν νέες καινοτομικές μεθόδους και να ξεφύγουν από την υπανάπτυξη και την φτώχεια. Ευνοημένοι είναι και οι εργαζόμενοι στις χώρες αυτές όχι συγκριτικά με τους συναδέλφους τους στις ανεπτυγμένες χώρες αλλά συγκριτικά με το αν τα σύνορα θα έμεναν κλειστά.

Επειδή όμως πάρα πολλές φορές οι αγορές αποτυγχάνουν χρειάζεται μία παγκόσμια ρυθμιστική πρωτοβουλία για να προλαμβάνονται δυσμενείς συνέπειες (π.χ. περιβαλλοντική προστασία). Επίσης η τεχνολογική πρόοδος συμπιέζει τις θέσεις εργασίας υπέρ των εξειδικευμένων στελεχών συμπιέζοντας τις αποδοχές των ανειδίκευτων εργατών και διόλου απίθανο η παγκοσμιοποίηση να διευρύνει το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών.

Για να αποφευχθούν διάφορες αρνητικές επιπτώσεις θα πρέπει τα κράτη να λαμβάνουν κάποια χαμηλά επίπεδα κοινής πρόνοιας που θα εξασφαλίζουν ένα άνετο επίπεδο διαβίωσης κυρίως με μεταφορά πόρων από τον πλούσιο βορρά στο φτωχό νότο, όσο δύσκολο και αν είναι αυτό.¹¹³

Αναδεικνύεται εκ των πραγμάτων για τι διαμορφώνονται συλλογικές συνειδήσεις στο παγκόσμιο χώρο λόγω της εύκολης διάδοσης των ιδεών που επιτρέπουν τη διαφορετική αντιμετώπιση θεμάτων όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γενικά η κοινωνική υπευθυνότητα. Συνυπάρχει με άλλα λόγια η δράση σε τοπικό με τη δράση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Εάν ο Αναπτυσσόμενος Νότος καταφέρει να προσαρμόσει και να αξιοποιήσει τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης, θα μπορέσει να ξεφύγει από την υπανάπτυξη και να μπει σιγά-σιγά δυνατά στο παγκόσμιο εμπόριο, αξιοποιώντας τα οφέλη του υπέρ των από δεκαετίες ταλαιπωρημένων και εκμεταλλευομένων με διάφορους τρόπους λαούς τους.

Βέβαια σε όλα αυτά υπάρχει και ο αντίλογος των θεωρητικών της παγκοσμιοποίησης ότι η κινητικότητα του κεφαλαίου και το ελεύθερο εμπόριο θα προκαλέσουν μία σταθερή μετατόπιση της επένδυσης στη βιομηχανική παραγωγή από τις πλούσιες χώρες προς τις αναπτυσσόμενες. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την αποβιομηχάνιση χωρίς οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου να ευνοηθούν. Οι διεφθαρμένες πολιτικοστρατιωτικές ελίτ και οι καταπιεστικοί νόμοι θα κρατήσουν χαμηλά τις αποδοχές στον αναπτυσσόμενο Νότο ενώ η

εκπαίδευση θα εξακολουθήσει να προσφέρει φθηνό εργατικό δυναμικό. Ο ρόλος των χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου θα είναι προς την ελεύθερη παγκόσμια αγορά και οι υπερεθνικές επιχειρήσεις θα χρησιμοποιήσουν την χαμηλόμισθη παραγωγή για να διεισδύσουν στις αγορές των πλουσίων χωρών ακόμα και αν η παραγωγή και η απασχόληση μειώνεται¹¹⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΟΤΟΣ

1. Παγκόσμιο εμπόριο και Αναπτυσσόμενος Νότος

Σήμερα αποτελεί κοινή πεποίθηση σε πάρα πολλές χώρες ότι η ανάπτυξη του εμπορίου και των επενδύσεων έχει μετατρέψει τους θεμελιώδεις κανόνες της οικονομικής πολιτικής. Οι παγκόσμιες αγορές κατά ορισμένους θεωρητικούς προϋπάρχουν από το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα. Σαν ορόσημο μάλιστα πολλοί έχουν διαλέξει το 1869, τη χρονιά που ανοίχτηκε η διώρυγα του ΣΟΥΕΖ και ο σιδηρόδρομος του Union Pacific ολοκληρώθηκε. Αυτοί οι ίδιοι πιστεύουν ότι το παγκόσμιο εμπόριο εξελίχθηκε και περιλαμβάνει τέσσερις νέες όψεις:

- α) αύξηση του εσωτερικού εμπορίου
- β) καταμερισμός της διαδικασίας παραγωγής σε πολλά γεωγραφικά διαμερίσματα
- γ) εμφάνιση χωρών με ιδιαίτερα υψηλή αναλογία στο ΑΕΠ
- δ) μετατόπιση των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών από τα χαμηλόμισθα προς τα υψηλόμισθα έθνη¹¹⁵.

Οι χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου πιστεύεται ότι βγαίνουν κερδισμένες από την απελευθέρωση του εμπορίου, κάτι το οποίο δεν το ενστερνίζονται όλοι. Συγκεκριμένα στον τελευταίο γύρο διαπραγματεύσεων που έγιναν στη ΝΤΟΧΑ υπό τον Ο.Η.Ε., οι εν λόγω χώρες αποκόμισαν μία σειρά ειδικών εκχωρήσεων. Αυτό το κατάφεραν κινούμενες όλες μαζί και έχοντας κοινούς στόχους και τακτική.

Ο Π.Ο.Ε. έδειξε ότι υπάρχει η πολιτική βούληση να εισαχθεί το διεθνές εμπορικό σύστημα ενώ παράλληλα θα επιβραδυνθεί η εφαρμογή προστατευτικών μέτρων στη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης. Παρόλα αυτά η συμπεριφορά των ανεπτυγμένων χωρών έναντι των αναπτυσσόμενων κατά το παρελθόν δημιουργεί μία επιφυλακτικότητα. Τις δεκαετίες 1980 και 1990 οι αναπτυσσόμενες χώρες είχαν ενθαρρυνθεί να δεχθούν τους κανόνες της οικονομίας της αγοράς. Η απελευθέρωση του εμπορίου ήταν ένας από τους όρους που έθεσε η Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. στις αναπτυσσόμενες χώρες προκειμένου να τους χορηγήσουν τα αναγκαία δάνεια για την εξυπηρέτηση των εξωτερικών τους χρεών.

Οι προηγμένες χώρες παίζουν ένα σημαντικό ρόλο εντός του εμπορικού συστήματος είτε ως διαπραγματευτής είτε ως αγορές. Το 2000 το 50% των παγκόσμιων εξαγωγών των εμπορευμάτων πήγαν στις αγορές των Η.Π.Α., της Ε.Ε., της Ιαπωνίας και του Καναδά. Επιπλέον η Ε.Ε. ανταγωνίζεται τις Η.Π.Α. απορροφώντας περίπου το 1/5 των εισαγόμενων εμπορευμάτων. Έτσι οι χώρες αυτές δεν έχουν τηρήσει τις αρχές του φιλελευθερισμού. Η Παγκόσμια Τράπεζα σημειώνει ότι ένας κοινός φτωχός αντιμετωπίζει τους εμπορικούς δασμούς με διπλάσιο βάρος από έναν εργαζόμενο σε μία ανεπτυγμένη χώρα. Γενικά οι

δασμοί επί των εισαγόμενων αγαθών στις ανεπτυγμένες χώρες, από τα αναπτυσσόμενα κράτη είναι τέσσερις φορές υψηλότεροι σε σχέση με τους δασμούς επί των εισαγωγών από άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Εξαιρετική προστασία εφαρμόζεται έναντι των εισαγωγών πολλών αγροτικών προϊόντων (ιδιαίτερα στην Ε.Ε. και την Ιαπωνία), κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ενδυμάτων (κυρίως στις Η.Π.Α. και τον Καναδά) καθώς και στα παπούτσια.

Οι ενισχύσεις των αγροτών στις ανεπτυγμένες χώρες το 2000 ήταν της τάξης του 245 δισ. δολαρίων, πέντε φορές περισσότερο από το σύνολο της οικονομικής βοήθειας που δόθηκε στις ανεπτυγμένες χώρες. Στα μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. το ένα τρίτο του αγροτικού εισοδήματος το 2000 προήλθε από κρατικές επιδόσεις. Εκτός από τους υψηλούς δασμούς στις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των ενδυμάτων υπάρχει και η εκκρεμούσα πολυφωνική συμφωνία η οποία θέτει στενούς περιορισμούς στις εξαγωγές των αναπτυσσόμενων χωρών για τα προϊόντα αυτά.

Στο γύρο της Ουρουγουάης οι ανεπτυγμένες χώρες δεσμεύτηκαν να καταργήσουν τους περιορισμούς το αργότερο έως το 2005 χωρίς όμως μέχρι στιγμής να έχουν προβεί σε κάποια υλοποίηση των υποσχέσεών τους. Σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διαδικασίες του αντιντάμπινγκ, η οποία είναι μία πρακτική προστατευτισμού, παραβιάζοντας τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού υποστηρίζοντας τα εγχώρια καρτέλ.

Μία διάσταση νέα που δίνει το Παγκόσμιο Εμπόριο και που πρέπει να προβληματίσει είναι η σχέση του με το περιβάλλον. Η περιβαλλοντική προστασία υποτάσσεται στην κακώς εννοούμενη ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μη υπογραφή του Πρωτοκόλλου του ΚΙΟΤΟ από τις Η.Π.Α., ένα θέμα το οποίο στην τελευταία διάσκεψη στο ΚΑΤΑΡ τον Νοέμβριο του 2001 δεν συζητήθηκε. Επίσης τα τεράστια λόμπυ των πολυεθνικών όπως η American Forest και Paper Association πέτυχαν την οριακή άρση στο εμπόριο ξυλείας. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα να κατακλυσθούν οι αγορές όλων των χωρών από φτηνό ξύλο των πολυεθνικών, ξύλο όμως που προέρχεται από τη μαζική εν πολλοίς καταστροφική επέμβαση σε υπεραιωνόβια δάση στις Η.Π.Α., στην Αφρική και στον Αμαζόνιο. Η εισαγωγή όμως αυτού θα έχει και παράπλευρες συνέπειες. Καταστρέφοντας παραδοσιακούς υλοτόμους σε φτωχές χώρες οι οποίοι ασκούσαν μία παραδοσιακή οικολογική περιποίηση των δασών για αιώνες, τους οδηγούν στην ανάπτυξη καλλιεργειών συναινώντας στην αποψίλωση των δασών.

Η συμφωνία του Π.Ο.Ε. για τα υγειονομικά και τα φυτουγειονομικά μέτρα (συμφωνία SPS) υποχρεώνει τα κράτη μέλη να μη δημιουργούν αυθαίρετες και αδικαιολόγητες διακρίσεις ή συγκεκριμένο περιορισμό στο διεθνές εμπόριο. Έτσι παρεμποδίζονται οι χώρες της Αφρικής που έχουν εύπλαστο οικοσύστημα να εφαρμόσουν τη συνθήκη του Ο.Η.Ε. για την προστασία από την εισαγωγή αλλότριων ειδών που μπορούν να απειλήσουν

τη βιοποικιλότητα. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ασκούνται πιέσεις για να αρθούν τα εμπόδια και στα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα. Ακόμη και η οικολογική σήμανση που προωθείται για να δηλώνεται η προέλευση ορισμένων προϊόντων θεωρείται ότι αντίκειται στη συμφωνία άρσης των τεχνικών φραγμών που έχει θεσπίσει ο Π.Ο.Ε.

Εξαιρετικά επικίνδυνα για το περιβάλλον είναι η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας σχετικά με το εμπόριο (TRIPS) , αφού δίνει τη δυνατότητα απόκτησης πατέντας από μεγάλες εταιρείες σε φυτά , μικροοργανισμούς ή ακόμα και σε παραδοσιακές ανθρώπινες παρεμβάσεις που αποτελούν μέρος του ευρύτερου περιβάλλοντος των υπό ανάπτυξη χωρών.

Η κατοχή της αξιοποίησης ενός σπάνιου φυτού π.χ. από μία πολυεθνική της Δύσης , η λεγόμενη βιοπειρατεία , όχι μόνο υποκλέπτει τον πλούτο των αυτοχθόνων κοινοτήτων αλλά δημιουργεί και κινδύνους για τη βιοποικιλότητα. Το άσχημο είναι ότι ο Π.Ο.Ε. έχει αναπτύξει διαιτητικούς μηχανισμούς ανάλογους με τη NAFTA που σημαίνει ότι όποιο κράτος μέλος βρεθεί ένοχο παρεμπόδισης του ελεύθερου εμπορίου πρέπει να άρει τα μέτρα , αλλιώς τιμωρείται με πρόστιμο ή με απόφαση περιορισμού των οικονομικών σχέσεων. Είναι άλλωστε γνωστό ότι η διαιτησία έλκεται από τα μεγάλα συμφέροντα ¹¹⁶.

Εδώ κρίνεται σκόπιμο να ειπωθούν λίγα περαιτέρω λόγια για τον Π.Ο.Ε.. Ο τελευταίος ιδρύθηκε την 1/1/1995 και εκφράζει την άποψη ότι οι πολυμερείς κανόνες που συμφωνήθηκαν με ομοφωνία , οι οποίοι ενθαρρύνουν και διασφαλίζουν την απελευθέρωση του εμπορίου, αποτελούν έναν από τους καλύτερους τρόπους προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας κάθε χώρας.

Οι περισσότερες χώρες της γης είναι μέλη του Π.Ο.Ε. , ο οποίος αποτελεί τον μόνο διεθνή οργανισμό που ελέγχει το εμπόριο αγαθών , υπηρεσιών και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας μεταξύ των χωρών. Ενώ οι κυβερνήσεις διαπραγματεύονται τις εμπορικές αυτές συναλλαγές, στόχος τους είναι να διασφαλίσουν ένα κατανοητό και αξιόπιστο πλαίσιο, ώστε οι εισαγωγές και εξαγωγές σε όλη τη γη και οι εταιρείες που προμηθεύουν αγαθά και υπηρεσίες να μπορούν να λειτουργούν με τη βεβαιότητα ότι δεν θα υπάρξουν ξαφνικές και απρόβλεπτες αλλαγές πολιτικής ¹¹⁷.

2. Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT- General Agreement on Tariff and Trade)

Μεσοπολεμικά η G.A.T.T. αποτέλεσε το νομικό πλαίσιο για τη διεξαγωγή της διεθνούς ανταλλαγής αλλά συγχρόνως και το κύριο όργανο ελευθεροποίησης του εμπορίου. Βασικά η G.A.T.T. αποτέλεσε το αποτέλεσμα μιας μακράς εξελικτικής διαδικασίας στο πεδίο ελευθεροποίησης του εμπορίου όπου πρωταγωνιστούσαν οι Η.Π.Α.. Πέρα από τα παραπάνω η εν λόγω συμφωνία μας ενδιαφέρει άμεσα γιατί σε αυτή συμμετέχουν πολλές χώρες του Αναπτυσσόμενου Νότου οι οποίες επηρεάζουν-επηρεάζονται από το παγκόσμιο εμπόριο.

Η G.A.T.T. καθορίζει τους κανόνες λειτουργίας και τις υποχρεώσεις στη διεθνή ανταλλαγή ενώ παράλληλα λειτουργεί σα φόρουμ για εμπορικές διαπραγματεύσεις. Μέλη είναι χώρες απ' όλο τον κόσμο τα οποία έχουν ορισμένες υποχρεώσεις γενικές και ειδικές που προβλέπονται στη συμφωνία. Έτσι όποιο κράτος μπαίνει σε αυτήν αποδέχεται και τους ισχύοντες κανόνες.

Οι κύριες διατάξεις της G.A.T.T. η καλύτερα η φιλοσοφία πάνω στην οποία κινείται είναι η εξής:

α) ίση μεταχείριση των προϊόντων δηλαδή η χωρίς διάκριση ανταλλαγή των προϊόντων. Εδώ καθιερώνονται τρεις εξαιρέσεις:

- προϋπάρχουσες προτιμησιακές μεταχειρίσεις στο εμπόριο μεταξύ ορισμένων χωρών που έχουν αποικιακή προέλευση
- -περιπτώσεις οικονομικής συνεργασίας μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών μέσω ζωνών ελεύθερων συναλλαγών ή τελωνειακών ενώσεων
- προτιμησιακή μεταχείριση για λόγους οικονομικής ανάπτυξης .Η εξαίρεση αυτή αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες

β) προστασία μόνο με δασμούς. Ένας αριθμός διατάξεων της G.A.T.T. αποσκοπεί στην κατάργηση ορισμένων προστατευτικών μέτρων όπως:

- ποσοτώσεις
- απαγόρευση επιδοτήσεων και dumping

γ) υποχρέωση υλοποίησης των δασμολογικών μειώσεων που σημαίνει ότι όταν ένα κράτος παραχωρεί μειώσεις δασμών δεν μπορεί να τις αποσύρει χωρίς αντισταθμιστικά οφέλη

δ) επίλυση διαφορών η οποία γίνεται μέσω απευθείας διαπραγματεύσεων

ε) εξαιρέσεις στον κανόνα φιλελευθεροποίησης. Οι σημαντικότερες είναι:

- η βιομηχανία υφαντών
- οι υπηρεσίες ,οι αλλοδαπές υπηρεσίες και η πνευματική ιδιοκτησία
- εξαιρέσεις οι οποίες υπαγορεύονται από κανονισμούς υγείας και ασφάλειας που απορρέουν από τις ιδιαιτερότητες ενός έθνους

στ)ρήτρες διαφυγής βάσει των οποίων ένα κράτος μπορεί να αναστείλει ή να αποσύρει μία παραχώρηση σε δασμούς όταν ένα προϊόν εισάγεται σε τέτοιες ποσότητες που απειλούνται οι εγχώριοι παραγωγοί.

Τα τελευταία χρόνια οι Η.Π.Α. σταμάτησαν να παίζουν ρόλο πρωταγωνιστή στην προσπάθεια ελευθεροποίησης του εμπορίου καθώς ο ανταγωνισμός από την Ε.Ε. και την Ιαπωνία δημιούργησε προστατευτισμό στη χώρα αυτή. Η συνεχής μεταβολή των όρων εμπορίου οδήγησε σε αναπροσαρμογή και κρίθηκε σκόπιμο να παρθούν ορισμένα μέτρα. Αυτά ήταν:

- α)μέτρα ελέγχου και επιτήρησης για να ελέγχονται οι παραβιάσεις της
- β)διεύρυνση του αντικειμένου της.

Το σύστημα της G.A.T.T. που βασιζόταν στην ιδέα να αφεθεί η αγορά να καθορίσει το γεωγραφικό καταμερισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων βοήθησε στην αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου. Η ανάπτυξη όμως αυτού προκάλεσε μία νέα σειρά προβλημάτων και ζητημάτων καθώς σε πολλές κοινωνίες των χωρών του αναπτυσσόμενου Νότου το κοινωνικό κόστος προσαρμογής στα μεταβαλλόμενα πρότυπα του συγκριτικού πλεονεκτήματος θεωρείται ότι υπερβαίνει τα πλεονεκτήματα της περαιτέρω φιλελευθεροποίησης του εμπορίου.

Την διάβρωση της G.A.T.T. είχε προβλέψει και ο KEYNES ο οποίος τον Οκτώβριο του 1943 είχε γράψει σε έναν συνάδελφό του :

«Όπως γνωρίζετε, είμαι, φοβάμαι ότι είμαι, ανίατα σκεπτικιστής αναφορικά με την επιστροφή στο laissez-faire του δέκατου ένατου αιώνα, για το οποίο εσείς και το Υπουργείο Εξωτερικών των Η.Π.Α. φαίνεται να τρέφετε τόσο νοσταλγία.

Πιστεύω ότι το μέλλον βρίσκεται:

- (i) Στο κρατικό εμπόριο εμπορευμάτων
- (ii)Στα διεθνή καρτέλ για τα αναγκαία βιομηχανικά προϊόντα
- (iii)Και στους ποσοτικούς εισαγωγικούς περιορισμούς στα ουσιαστικά βιομηχανικά προϊόντα.

Κι όμως όλα αυτά τα αναγκαία μέσα για να υπάρξει στο μέλλον κανονική οικονομική ζωή εσείς θέλετε να τα θέσετε εκτός νόμου.»¹¹⁸

ΗΡΩΔΗΣΗΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΟΔΟΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ

ΜΕΤΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

3 Συνδιάσκεψη των Η.Ε για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development)

Η πρωτοβουλία για το σύστημα των γενικευμένων προτιμήσεων (Σ.Γ.Π.) η αρχή του οποίου συμφωνήθηκε από τις άλλες εκβιομηχανισμένες χώρες κατά τη διάρκεια της δεύτερης συνόδου της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη (UNCTAD) το 1968 ανήκει στην Ε.Ε..

Το Σ.Γ.Π. είναι ένα μέσο συνεργασίας για την ανάπτυξη το οποίο διευρύνει τις αγορές των αναπτυσσόμενων χωρών προσφέροντας τελωνειακές εκπτώσεις οι οποίες φθάνουν μέχρι την πλήρη ατέλεια για τα κατεργασμένα και για ορισμένα γεωργικά προϊόντα τους. Το Σ.Γ.Π. το οποίο συμπληρώνει την G.A.T.T. και δεν την αναπληρώνει καλύπτει κύρια τα βιομηχανικά προϊόντα παρά τα γεωργικά προϊόντα των υπό ανάπτυξη χωρών.

Οι υποανάπτυκτες χώρες κράτησαν αρνητική στάση απέναντι στη G.A.T.T.. Συγκεκριμένα ζήτησαν την κατάργηση της αρχής της αμοιβαιότητας και παράλληλα να τους χορηγήσουν οι ανεπτυγμένες χώρες δασμολογικές προτιμήσεις για τα εξαγωγικά προϊόντα τους. Επειδή η οικονομία πολλών χωρών εξαρτάται από την εξαγωγή ενός ή δύο βασικών προϊόντων και βλέπουν τα έσοδα τους να αυξάνονται και να μειώνονται ανάλογα με τις διακυμάνσεις των τιμών στην παγκόσμια αγορά, γίνεται τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια της συνδιάσκεψης των Η.Ε. για το εμπόριο και την ανάπτυξη (UNCTAD) προσπάθεια να συναφθούν συμφωνίες που θα ευνοούν και σταθεροποιούν την παραγωγή βασικών προϊόντων. Αυτές οι συμφωνίες αφορούν τις τιμές, τις ποσότητες και τους μηχανισμούς (ποσοστώσεις) παραγωγής κ.λπ.. Οι χώρες παραγωγής θεωρούν τις συμφωνίες επί των βασικών κυρίως προϊόντων ως μέσο εξασφάλισης των εσόδων εξαγωγής καθώς και των εισοδημάτων των παραγωγών, ενώ οι εισαγωγείς κυρίως ως μέσο εξασφάλισης του εφοδιασμού σε ορισμένες ποσότητες και προκαθορισμένες τιμές.

Οι συμφωνίες διαφέρουν από προϊόν σε προϊόν: μερικές επιδιώκουν την καλύτερη εμπορία και ανταγωνιστικότητα, ενώ άλλες αποτελούν προσπάθειες παρέμβασης στους μηχανισμούς αγοράς σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τα αιτήματα τους οι υποανάπτυκτες χώρες είχαν να τα προωθήσουν μέσω της UNCTAD, της μόνιμης αυτής υπηρεσίας του Ο.Η.Ε. που ιδρύθηκε το 1964 και ασχολείται με θέματα εμπορίου και ανάπτυξης. Συνέρχεται κάθε τέσσερα χρόνια και τα «πρώτα μέλη» ήταν 77 υπανάπτυκτα κράτη. Τα τελευταία άσκησαν μία δριμεία κριτική στο άνισο εμπορικό σύστημα και στην G.A.T.T. μέσω του Γ.Γ. Raul Prebisch. Ο τελευταίος, είπε ότι ο μηχανισμός της αγοράς δηλαδή ο μηχανισμός της ζήτησης και προσφοράς, οδηγεί στην καλύτερη ανάπτυξη του εμπορίου και η καλύτερη αξιοποίηση των παραγωγικών

συντελεστών αποδίδει μόνο μεταξύ των ανεπτυγμένων και όχι των τελευταίων, με τις υπανάπτυκτες χώρες.

Η ομάδα των 77 περιλαμβάνει το 78% των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας και σε αυτήν εντάσσόταν (τόρα είναι 120) κάθε κράτος που προερχόταν από την αποικιοκρατία. Η ανάγκη δε να προωθήσουν τα συμφέροντά τους, τους έκανε να ενωθούν και να δράσουν από κοινού¹¹⁹.

Τα νέα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά το 1960 καθώς και άλλα κράτη της Αφρικής, Ασίας και της Λατινικής Αμερικής αποτελούν την ομάδα των φτωχών αναπτυσσομένων χωρών την οποία ο Γάλλος κοινωνιολόγος Alfred Sauvy αποκάλεσε Τρίτο Κόσμο σε αντιδιαστολή με τον Πρώτο Κόσμο (των ανεπτυγμένων χωρών) και τον Δεύτερο Κόσμο που είναι οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης¹²⁰.

Πριν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ο προστατευτισμός και η διανομή του κόσμου από τις μεγάλες δυνάμεις είχε διευρύνει τις ανισότητες στην οικονομική ανάπτυξη. Το πρόβλημα προσπάθησε να το αντιμετωπίσει ο Ο.Η.Ε. δημιουργώντας νέο πλαίσιο κανόνων που να εξυπηρετούν τα νέα αναπτυσσόμενα κράτη πέρα από επιτροπές όπως η UNCTAD. Έτσι προσφορότερο μέσο ήταν η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. όπου παρίστατο όλα τα κράτη και ο Αναπτυσσόμενος Νότος είχε την πλειοψηφία. Τότε δημιουργήθηκαν και πολλά ιστορικής σημασίας ψηφίσματα, ενώ ταυτόχρονα ξεκίνησαν διαδικασίες σημαντικές που ανέτρεψαν παλαιότερες καταστάσεις και λειτούργησαν σαν μάχη έναντι του νεοαποικιοκρατισμού όπως η κωδικοποίηση του Διεθνούς Δικαίου για τη θάλασσα μέσω ειδικών συνδιασκέψεων και όχι της Ειδικής Επιτροπής του Δικαίου¹²¹.

Άλλωστε είναι η περίοδος μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο που αρχίζουν να διαμορφώνονται τα δικαιώματα της τρίτης γενεάς, τα γνωστά και ως δικαιώματα αλληλεγγύης. Πρόκειται για δικαιώματα που αναφέρονται στο καθαρό περιβάλλον, την ανάπτυξη και την ειρήνη¹²². Η διαμόρφωση νέων συνθηκών στον πλανήτη και η διεκδίκηση δικαιωμάτων από ανθρώπους και χώρες που πριν από λίγα χρόνια θα εθεωρείτο αδιανόητο να συμβεί οδήγησαν σε «ανακατατάξεις» το παγκόσμιο σύστημα. Οι νέες συνθήκες, τα νέα προβλήματα που αντιμετωπίζει πλέον η Δύση, πολλά εκ των οποίων είναι απόρροια της ακολουθούμενης πολιτικής και της οικονομικής αφαίμαξης του φυσικού πλούτου του Αναπτυσσόμενου Νότου, αναφέρονται πλέον ως προβλήματα ασφάλειας¹²³.

Ακόμη έχει κατατεθεί μία ακόμη επίκαιρη άποψη από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνο ΤΣΟΥΚΑΛΑ. Ο τελευταίος ισχυρίζεται ότι ο Τρίτος Κόσμος δεν υπάρχει πια. Η διαδικασία πολιτικής αφύπνισης και χειραφέτησης των αναπτυσσομένων χωρών έχει ανακοπεί και παρέλθει οριστικά. Ο λόγος είναι η κατάρρευση του Δεύτερου

Κόσμου, όπου μαζί με την κατάρρευσή του εξαφανίστηκαν και οι διαπραγματευτικές ικανότητες του αδέσμευτου Τρίτου Κόσμου.

Στο εξής υπάρχει μόνο ο «Νότος» ο οποίος δεν μπορεί να αντισταθεί στην παγκόσμια ορθοδοξία. Έτσι την ίδια στιγμή που τα πολυεθνικά κεφάλαια οικειοποιούνται το μεγαλύτερο μέρος του ιθαγενούς πλούτου, οι νεόκοπες ντόπιες άρχουσες τάξεις διευρύνονται και εμπεδώνονται, τα ενδιάμεσα στρώματα προσπαθούν να εξασφαλίσουν μία ευπρεπή καταναλωτική διαβίωση, ενώ το υπόλοιπο μεγάλο μέρος του πληθυσμού λιμοκτονεί.

Χαρακτηριστικά της εξέλιξης του Αναπτυσσόμενου Νότου είναι: οι συγκρούσεις οξύνονται, η ύπαιθρος ερημώνεται, το AIDS και άλλες ασθένειες μαστίζουν τον υποσιτιζόμενο πληθυσμό, τα αστικά κέντρα μεταβάλλονται σε αχανείς τενεκεδουπόλεις, ο αναλφαβητισμός αυξάνεται, η οικογένεια διαλύεται, η βία αυξάνεται και η εγκληματικότητα καλπάζει. Μέλλον δεν υπάρχει στον ορίζοντα παρά μόνο χειροτέρευση των συνθηκών¹²⁴.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα θέματα που έχουν αναπτυχθεί στις παραπάνω ενότητες μας επιτρέπεται να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα αναφορικά με την θέση του αναπτυσσόμενου νότου στη σύγχρονη εποχή και συγκεκριμένα στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα σε σχέση πάντα και με τον ανεπτυγμένο Βορρά.

Παρόλο που τα περισσότερα κράτη της Αφρικής απέκτησαν την ανεξαρτησία τους σχετικά πρόσφατα από τις μητροπόλεις δεν κατάφεραν να απεμπλακούν από συνήθειες, νοοτροπίες και εξαρτήσεις που είχαν δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της κατοχής τους από αυτές, αλλά ούτε και κατάφεραν να αξιοποιήσουν αυτό το χρονικό διάστημα της ανεξαρτησίας τους με τρόπο τέτοιο που θα τους επιτρέψει μία αυτοδύναμη ανάπτυξη ικανή να προσφέρει στους λαούς της ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο.

Οι μητροπόλεις πολύ έξυπνα αφού συναίνεσαν για τη χορήγηση ανεξαρτησίας στις χώρες αυτές βρήκαν άλλους πρόσφορους τρόπους για να τις διατηρήσουν υπό την επικυριαρχία τους. Βασικό ρόλο σε αυτό έπαιξαν οι πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες άσκησαν και ασκούν μία πολύ έξυπνη εξωτερική-οικονομική πολιτική.

Αλλά προτού αναφερθούμε αναλυτικότερα σε αυτές θα κάνουμε μία απαρίθμηση των δεινών που ταλανίζουν τις χώρες αυτές και που βοηθούν στην διατήρηση της κατάστασης τους αν όχι και στην επιδείνωση της.

Οι χώρες της Αφρικής υποφέρουν από μεγάλη πληθυσμιακή έκρηξη με έμφαση στις νεαρές ηλικίες. Το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με την οικονομική και κοινωνική ανέχεια που διακρίνει τις χώρες αυτές δημιουργεί τεράστια προβλήματα με πρώτο και καλύτερο αυτό της ανεργίας. Μη δυνάμενες οι οικονομίες να απασχολήσουν τον πληθυσμό, αυτός οδηγείται σε άλλες διεξόδους όπως συμμετοχή σε ομάδες ισλαμιστών φονταμενταλιστών, λαθρομετανάστευση, διαμαρτυρία βίαιη κατά της Δύσης κ.λπ.

Η ύπαρξη βέβαια φθηνού εργατικού δυναμικού διευκολύνει τις ανεπτυγμένες χώρες, οι οποίες έτσι μέσω των πολυεθνικών εταιρειών μπορούν και να παράγουν φθηνά προϊόντα για τους πολίτες τους, αλλά και να ελέγχουν για πολιτικούς – οικονομικούς λόγους τις χώρες αυτές, εξασφαλίζοντας παράλληλα και αγορές για τα προϊόντα τους.

Είναι ευνόητο ότι τις πρώτες ύλες τις παίρνουν από τις χώρες αυτές και σε τιμές που καθορίζονται στα χρηματιστήρια των χωρών της Δύσης. Οι πολυεθνικές σε κάθε περίπτωση μεταφέρουν σε αυτές τεχνολογία έντασης εργασίας κατά βάση και όχι κεφαλαίου, καθώς η τελευταία αξιοποιείται – αναπτύσσεται στις μητροπόλεις. Έτσι οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν έχουν να κερδίσουν κάτι αφού προσφέρουν φθινό εργατικό δυναμικό για την αξιοποίηση της τεχνολογίας.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι , προκειμένου να επιτύχουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ανάπτυξης να αγοράζουν τεχνολογία από το εξωτερικό ακριβά και όχι πάντα αυτή που θα έπρεπε για ευνόητους λόγους (συνήθως δεν προσφέρεται για αγορά) ,δαπανώντας τα ελάχιστα έσοδα τους από τις εξαγωγές συνήθως ενός μόνο υλικού (μονοκαλλιέργεια) και αναγκαζόμενες να δανείζονται για να καλύψουν τις υπόλοιπες ανάγκες τους.

Ο δανεισμός γίνεται από πιστωτικά ιδρύματα της Δύσης όχι βέβαια με τους καλύτερους όρους ,ή και από διεθνή πιστωτικά ιδρύματα τα οποία ελέγχονται από συγκεκριμένα κράτη και η συνιστώμενη πολιτική προς τις δανειζόμενες χώρες προκειμένου να ανταποκριθούν στα χρέη τους είναι ο περιορισμός των δαπανών και η φιλελευθεροποίηση τους.

Η τελευταία όμως που σημαίνει και άνοιγμα των αγορών επιδεινώνει την κατάσταση καθώς οι οικονομίες είναι αδύναμες για να σταθούν στο παγκόσμιο χωριό. Το τελευταίο σήμερα , την εποχή της παγκοσμιοποίησης έχει πάρει νέα τροπή , καθιστώντας τη διακίνηση της πληροφορίας, των αγαθών και των υπηρεσιών τόσο γρήγορη που μόνο δυνατές οικονομικά και πολιτικά κοινωνίες μπορούν να ανταποκριθούν.

Αυτό ώθησε σε συγχώνευση πολλών εταιρειών (τραστ) προκειμένου να μπορέσουν να σταθούν οικονομικά στο παγκόσμιο στερέωμα και να επιβληθούν. Η δύναμή τους είναι τόσο μεγάλη που οι προϋπολογισμοί τους ξεπερνούν παρά πολλούς προϋπολογισμούς κρατών.

Σαν αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η διεύρυνση του χάσματος πλουσίων και φτωχών , Βορρά και Νότου. Μία παράμετρος σημαντική είναι και το περιβάλλον. Η νομοθεσία στις χώρες αυτές είναι χαλαρή και οι ανεπτυγμένες χώρες «αλωνίζουν » παράγοντας προϊόντα που στις χώρες τους δεν παράγουν και διοχετεύοντας τα απόβλητα τους όπου νάναι. Η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι τεράστια και όλοι δείχνουν να μην τους ενδιαφέρει το τι θα γίνει.

Οι δε αναπτυσσόμενες χώρες στο βωμό της ανάπτυξης είναι διατεθειμένες να τα «δώσουν» όλα. Στην όλη κατάσταση βοηθάει και η πολιτική κατάσταση στις χώρες αυτές. Οι τελευταίες κυριαρχούνται από μία αντιπαραγωγική αστική τάξη που συγκροτείται από στρατιωτικούς, μεγαλοκαλλιεργητές και μεγαλέμπορους που με διάφορους τρόπους κρατείται στην εξουσία (π.χ. δικτατορίες) και που τα συμφέροντα της ταυτίζονται με των ανεπτυγμένων κρατών. Πέρα από τον χρηματισμό που υφίστανται από πολυεθνικές επιχειρήσεις προκειμένου να κάνουν τα στραβά μάτια σε πολλές καταστάσεις-καταχρώνται και τα χρήματα των λαών τους τα οποία πολλές φορές είναι αποτέλεσμα δανεισμού.

Στην τελευταία περιγραφή ,μπορεί να αποδοθεί και κάποια κατηγορία στους λαούς των χωρών αυτών ότι θα πρέπει να πάρουν τις τύχες στα χέρια τους και να αλλάξουν πολιτική. Όταν ένα πρόβλημα δεν το αντιμετωπίζεις έγκαιρα αναγκάζεσαι να τρέχεις πίσω από αυτό.

Άλλωστε σήμερα οι εξελίξεις είναι τόσο ραγδαίες που χρειάζονται ταχύτατοι ρυθμοί προκειμένου να μπορέσεις να ανταποκριθείς σε αυτές.

Οι επιδημίες, λόγω άγνοιας και του χαμηλού βιοτικού επιπέδου θερίζουν τους λαούς αυτούς. Οι δε επενδύσεις στην παιδεία θεωρούνται πολυτέλειες με αποτέλεσμα την οπισθοδρόμηση σε τομείς που στη Δύση είναι οι άξονες της πρωτοπορίας (έρευνα, παιδεία).

Κάποιες προσπάθειες που έγιναν για καταβολή κάποιων ποσών στις χώρες αυτές από τις ανεπτυγμένες της Δύσης δεν απέφερε αποτέλεσμα. Αυτό και γιατί δεν θέλουν αλλά και γιατί οι χώρες του αναπτυσσόμενου νότου είναι αδύναμες σε όλους τους τομείς να διεκδικήσουν κάτι. Άλλωστε τώρα το σύστημα μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ είναι καθαρά μονοπολικό και τα όρια αντίδρασης ακόμη και μεγάλων δυνάμεων είναι περιορισμένα.

Προσωπικά πιστεύω ότι ο αναπτυγμένος βορράς κινήθηκε πολύ έξυπνα ως προς τις πρώην αποικίες του παίρνοντας αυτό που ήθελε με νόμιμο μανδύα και χωρίς κάποιο κόστος. Οι σύγχρονες εξελίξεις και η τεχνολογία λειτουργούν υπέρ του και η κατάσταση αυτή θα επιδεινώνεται γιατί οι εποχές που έρχονται είναι ακόμη πιο δύσκολες και οι εποχές για ήρωες τελείωσαν. Οι χώρες δε του αναπτυσσόμενου νότου δεν νομίζω ότι δείχνουν κάποια διάθεση ή δεν έχουν τη δυνατότητα να ξεφύγουν από το όλο πλέγμα στο οποίο έχουν εμπλακεί.

Βέβαια το βιοτικό επίπεδο και οι δείκτες ανάπτυξης των οικονομιών των χωρών του αναπτυσσόμενου νότου έχουν δείξει κάποια αύξηση αλλά με ποιο τίμημα; Και αντιστοιχεί αυτό το τίμημα που έχουν καταβάλει σε διάφορους τομείς π.χ. καταστροφή του περιβάλλοντος στην αύξηση που έχει πραγματοποιηθεί; Προσωπικά πιστεύω πως όχι. Αλλά η λαχτάρα και η επιθυμία των χωρών αυτών να αναπτυχθούν, μία ανάπτυξη όπως εννοείται από τις δυτικές κοινωνίες, με οποιοδήποτε τίμημα έχει μειώσει τις αναστολές των λαών αυτών.

Οι χώρες αυτές συνιστούν πλέον κοινωνικά ναρκοπέδια για τις πολιτισμένες ανεπτυγμένες κοινωνίες. Και αυτό γιατί τα όρια της σύγχρονης εκμετάλλευσης έχουν μειωθεί καθώς και οι αντοχές των λαών του νότου χωρίς αντίκρισμα για τους τελευταίους. Μία βέβαια έξυπνη τακτική από τις ανεπτυγμένες χώρες θα ήταν να έδιναν κάτι παραπάνω σε αυτές τις κοινωνίες έτσι ώστε και αυτές να έβλεπαν κάποια βελτίωση αλλά να συνέχιζαν πιο κόσμια την εκμετάλλευσή τους. Αλλά ούτε αυτό συμβαίνει. Για παράδειγμα αναφέρεται ο φόρος Τόμπιν που μάλλον δεν δουλεύει καθόλου. Πιστεύω ότι ο τέταρτος παγκόσμιος πόλεμος αν ξεκινήσει θα ξεκινήσει από τις χώρες του αναπτυσσόμενου νότου και από τα συνεχή αυξανόμενα αδιέξοδα που αυτές αντιμετωπίζουν και που έχουν οδηγήσει τους λαούς τους σε καταστάσεις άσχημες όπως η πείνα.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 38
2. Εφ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, «Σκλάβοι για αναπαραγωγή», 17/07/2001
3. Α. Καλτσούνης, Οικονομική της ανάπτυξης και της πολιτικής (Διεθνές Σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, σελ 38
4. Α. Καλτσούνης, Οικονομική της ανάπτυξης και της πολιτικής (Διεθνές Σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, σελ 29
5. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 47
6. Αθ. Πλατιάς, Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων, Εκδ. Παπαζήση, σελ 167 και επόμενες
7. Ο Ίντι Αμιν προωθήθηκε στην εξουσία από τους Ισραηλινούς, Αμερικανούς και Βρετανούς επειδή ο πρόεδρος Ομπότε που είχε αναλάβει την εξουσία μετά την ανεξαρτησία, κατευθυνόταν στην τροχιά της Σοβιετικής Ένωσης. Ο αυτοκράτορας της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας ήταν σφαγέας χιλιάδων αθώων πολιτών αλλά φίλος της Γαλλίας - άρθρο YASMIN Alidhai - Brown Εφ. «Τα Νέα - THE INDEPENDENT», 01/09/2001
8. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 77
9. Αθ. Πλατιάς, Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων, Εκδ. Παπαζήση, σελ 186 -187
10. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Γενική Διεύθυνση Πληροφοριών, Δελτίο Πληροφοριών 8/77, σελ 10-11
11. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 82
12. Μωυσής Λίτσης, «Τις πταίει για την πείνα», αρθ. Εφημ. Ελευθεροτυπία, 04/09/2001
13. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Γενική Διεύθυνση Πληροφοριών, Δελτίο Πληροφοριών 8/77, σελ 8
14. Ηγουμενάκης Νίκος, Η οικονομική σημασία των πρώτων υλών για τα αναπτυσσόμενα κράτη, σελ 30 -31
15. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Γενική Διεύθυνση Πληροφοριών, Δελτίο Πληροφοριών 8/77, σελ 10
16. Ηγουμενάκης Νίκος, Η οικονομική σημασία των πρώτων υλών για τα αναπτυσσόμενα κράτη, σελ 37 και επόμενες

17. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1981, σελ. 21 και επόμενες
18. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, Εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 310 - 311
19. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, Εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 313
20. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 84
21. Γρ. Τσάλτας, Εφημ. Επικαιρότητα, 4/12/1990
22. Αρθ. «Εμπόριο αγροτικών προϊόντων», Εφημ. Ελευθεροτυπία, 4/9/2001
23. Ν. Μουζέλης, «Ποιοι δημιουργούν την παγκόσμια φτώχεια, η κλεπτοκρατική εξουσία στο τριτοκοσμικό κράτος και ο νεοφιλελεύθερος μύθος», αρθ. Εφημ. Το Βήμα, 31/1/1999, The Economist «Πιο δυνατή η δημοκρατία στην Αφρική», αρθ. Εφημ. Καθημερινή, 20/1/2002
24. Αρθ. «Παιδιά σκλάβοι της σοκολάτας στην Ακτή του Ελεφαντοστόν», αρθ. Εφημ. Τα Νέα, 19/4/2001, Γιώργος Τσίρος «Ο άγνωστος πόλεμος των ρόδων στην Κένυα», αρθ. Εφημ. Καθημερινή, 14/02/2002
25. Γ. Σαμιώτης - Γ. Τσάλτας, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, τομ.1, Εκδ. Παπαζήση, σελ 91
26. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 86 - 87, υποσημείωση 52
27. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ. 180 - 181
28. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ. 180 - 181
29. Α. Καλτσούνης, Οικονομική της ανάπτυξης και της πολιτικής (Διεθνές Σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, σελ 9
30. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Gutenberg, σελ 20-21
31. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Gutenberg, σελ 20-21
32. Α. Καλτσούνης, Οικονομική της ανάπτυξης και της πολιτικής (Διεθνές Σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, σελ 12 -17
33. Λεωνίδας Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της ανάπτυξης, Εκδ. ΚΕΚ-Ευρυτανία ΕΠΕ, σελ. 42-52

34. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Gutenberg, σελ 30 και επόμενες
35. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.146
36. Αγγελόπουλος Α., Ο Αναπτυσσόμενος Νότος και οι πλούσιες χώρες, Εκδ. Παπαζήση, σελ.73-76
37. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.134
38. Αγγελόπουλος Α. ,Ο Αναπτυσσόμενος Νότος και οι πλούσιες χώρες, Εκδ. Παπαζήση, σελ 47
39. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.149
40. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.150
41. James Wolfenshon, Πρόεδρος Παγκόσμιας Τράπεζας, αρθ. «Πότε θα διαγραφεί το εξωτερικό χρέος των φτωχών», Εφημ. Τα Νέα ,30/12/2000
42. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.135 και επόμενες
43. Αθ. Πλατιάς, Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων, Εκδ. Παπαζήση, Σελ 184 -189
44. Αγγελόπουλος Α., Κρίσιμα προβλήματα της διεθνούς οικονομίας και οικονομική επιστήμη, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 12-19
45. Πέτρος Παπακωνσταντίνου, «Εκρηκτικό πρόβλημα ο υπερπληθυσμός», αρθ. Εφημ. Καθημερινή, 8/11/2001
46. Όπως παραπάνω σημ. 45 και άρθ. Financial Times, Εφημ. Καθημερινή 28/12/2001
47. Γ. Σαμιώτης - Γ. Τσάλτας, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, τομ.1. Εκδ. Παπαζήση, σελ.52
48. Γ. Σαμιώτης - Γ. Τσάλτας, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, τομ.1. Εκδ. Παπαζήση, σελ 91
49. Γ. Σαμιώτης - Γ. Τσάλτας, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, τομ.1. Εκδ. Παπαζήση, σελ 166
50. Γ. Σαμιώτης - Γ. Τσάλτας, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, τομ.1. Εκδ. Παπαζήση, σελ 219
51. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.182
52. Λεωνίδας Λουλούδης, Πολιτοικολογία, Εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 1986
53. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.190
54. Γ. Καραμπελιάς, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο Κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας, σελ.182 και επόμενες

55. Όπως παραπάνω σημ. 23
56. Λεωνίδας Παπακωνσταντινίδης, Στρατηγική της ανάπτυξης, Εκδ. ΚΕΚ Ευρυτανία ΕΠΕ, σελ. 138-140
57. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 286 - 288
58. Αγγελόπουλος Α. Ο Αναπτυσσόμενος Νότος και οι πλούσιες χώρες, Εκδ. Παπαζήση, σελ 30-33
59. Όπως παραπάνω σημ. 23
60. Εφημ. Ελευθεροτυπία «Απόψεις» και αρθ. Μωυσή Λίτση «Επίθεση στη νεοφιλελεύθερη φτώχεια», 23/11/2001
61. Άγγελος Αγγελόπουλος, Για μια νέα πολιτική διεθνούς ανάπτυξης, Εκδ. Παπαζήση, σελ.272-274
62. Αρθ. «Οι επαχθείς όροι δανειοδότησης από το ΔΝΤ. Παράμετροι οικονομικής καθυστέρησης» Εφημ. Το Βήμα, 22/12/2001
63. Α. Καλτσούνης, Οικονομική της ανάπτυξης και της πολιτικής (Διεθνές Σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, σελ 100 -101
64. Egels F. ,Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985, σελ. 305
65. Egels F. ,Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1985, σελ 307-308
66. Altouser L., Θέσεις , Εκδ. Θεμέλιο Αθήνα 1983, σελ. 89
67. Karl Marx, Το Κεφάλαιο: Κριτική της πολιτικής οικονομίας, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σελ. 246
68. Φωτόπουλος Τ., Εξαρτημένη ανάπτυξη. Ελληνική περίπτωση., Εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1985, σελ. 40-41
69. Σουήζυ Π., Θεωρία της καπιταλιστικής ανάπτυξης, Εκδ. Gutenberg. σελ. 398
70. Σουήζυ Π. ,Θεωρία της καπιταλιστικής ανάπτυξης, Εκδ. Gutenberg. σελ. 322
71. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 288 - 290
72. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 290 και επόμενα
73. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 290 και επόμενα
74. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 290 και επόμενα

75. Εφημ. Καθημερινή «Η Αφρική αναζητεί αναπτυξιακές επενδύσεις», 28/10/2001
76. Εφημ. Καθημερινή «Η Αφρική αναζητεί αναπτυξιακές επενδύσεις», 28/10/2001
77. Εφημ. Ελευθεροτυπία «Η φτώχεια της βόμβας και τα θύματα», 14/9/2001
78. Εφημ. Καθημερινή «Η Αφρική αναζητεί αναπτυξιακές επενδύσεις», 28/10/2001
79. Βίκυ Τραχάνη, «Η Μαύρη Ήπειρος off line» αρθ. Εφημ. Ελευθεροτυπία 18/1/2001
80. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 302 - 303
81. Ηγουμενάκης Νίκος, Η οικονομική σημασία των πρώτων υλών για τα αναπτυσσόμενα κράτη, σελ 17 - 25
82. Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 198-201 και Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, Εκδ.Σμπίλιας «Το οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 302-303
83. Εφημ. Καθημερινή «Ψάχνοντας θα βρούμε τη νέα παγκόσμια οικονομική τάξη», 20/1/2002
84. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg Αθήνα 1981, σελ. 22 και επόμενες
85. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 312 -320
86. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 312 - 320
87. Εφημ. Ελευθεροτυπία, «Εμπόριο αγροτικών προϊόντων. Και εδώ κουμάντο κάνουν οι πολυεθνικές εταιρείες.» 4/9/2001
88. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg Αθήνα 1981, σελ. 25 - 50
89. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 322 -325
90. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg 1981, σελ. 119 - 126
91. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg 1981, σελ. 119 - 126
92. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 326 - 327
92. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, τόμος Α', Εκδ. Gutenberg. Αθήνα 1996 σελ 299

93. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg 1981, σελ. 133 υποσημείωση 42
94. Βάσω Παπανδρέου, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. Gutenberg 1981, σελ. 126 - 135
95. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, τόμος Α', Εκδ. Gutenberg. Αθήνα 1996 σελ.299
96. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, τόμος Α', Εκδ. Gutenberg. Αθήνα 1996 σελ. 301 και επόμενες
97. Σουήζυ Π. Θεωρία της καπιταλιστικής ανάπτυξης, Εκδ. Gutenberg. σελ 289-292
98. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, τόμος Α', Εκδ. Gutenberg. Αθήνα 1996 σελ 299-303
99. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, Εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 339 - 341 και TONI NEGRI ,Η «Αυτοκρατορία» ,ανώτατο στάδιο του ιμπεριαλισμού, αρθ. LE MONDE ,18/02/2001,εφημ.Ελευθεροτυπία
100. Paul Hirst and Grahame Tomson, «Η παγκοσμιοποίηση σε αμφισβήτηση», Εκδ. Παπαζήση, σελ. 17-18
101. Paul Hirst and Grahame Tomson, «Η παγκοσμιοποίηση σε αμφισβήτηση», Εκδ. Παπαζήση, σελ. 19 και επόμενες
102. Νικόλαος Σταύρου, Θεμελιώδεις αιτίες του κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης, αρθ. Εφημ. Ελευθεροτυπία, 17/7/2001
103. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το Internet στη διεύθυνση www.newliberals.gr, η παγκοσμιοποίηση ως μέσω εξόδου από τη φτώχεια'', Α. Παπανδρόπουλου 24/7/2001
104. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το Internet στη διεύθυνση www.newliberals.gr, «Το ελεύθερο εμπόριο ως συντελεστής απασχόλησης»
105. Τάκης Μίχας, Η παγκοσμιοποίηση από τον Μάρξ μέχρι τον Κρούγκμαν, αρθ. Εφημ. Ελευθεροτυπία, 7/8/2001
106. Michel Garret και Jean - Pierre Lehmann, International Herald Tribune, Εφημ. Καθημερινή 4/1/2002
107. Όπως παραπάνω 101 σελ 153-188
108. D. Rodrik... Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 55-71
109. Αλέν Τουρέν «Άλλο καταπολέμηση των τρομοκρατών, άλλο κριτική στην παγκοσμιοποίηση», αρθ. Εφημ. Le Monde, 27/11/2001, Εφημ. Καθημερινή 2/12/2001
110. Θ. Καρατζά, «Η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης» αρθ. Οικονομικός Ταχυδρόμος 22/12/2001

111. Θ. Καρατζά, «Η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης» αρθ. Οικονομικός Ταχυδρόμος 22/12/2001

112. Θ. Καρατζά, «Η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης» αρθ. Οικονομικός Ταχυδρόμος 22/12/2001

113. Όπως παραπάνω 101 σελ. 189 και επόμενες

114. D. Rodrik... Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 79 και επόμενες

115. Γιάννη Ελαφρού «Παγκόσμιο εμπόριο εναντίον περιβάλλοντος», εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 09/12/2001 - «Οι αναπτυσσόμενες κερδίζουν περισσότερα από το νέο γύρο απελευθέρωσης του εμπορίου», Financial Times, Καθημερινή, 9/11/2001 - «Υποσχέσεις που αθετήθηκαν», άρθ. του Martin Wolf, Financial Times, Εφημ. Καθημερινή, 24/11/2001 - «Καθοριστική Σύνοδος για το παγκόσμιο εμπόριο», αρθ. του Κωστή Παπαδημητρίου, Εφημ. Καθημερινή, 09/11/2001 - «Χαλαρότερα τα οικονομικά σύνορα», αρθ. του Λούις Ατσιτσέλ, The New York Times, Εφημ. Καθημερινή, 18/11/2001

116. Υπηρεσία επισήμων εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το διεθνές εμπόριο, 1999, σελ. 4-5

117. Robert Gilpin, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, τόμος α. Εκδ. Gutenberg. Αθήνα 1996 σελ 234-280 / Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. / Βλ. Παπαγρηγορίου, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις για το Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος, Αθήνα 2001, σελ. 21-36

118. Πουρναράκης Ε., Διεθνή Οικονομικά, εκδ. Σμπίλιας «Το Οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 296 - 297 / Νίκος Μούσης, Ευρωπαϊκή Ένωση δίκαιο, οικονομία, πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 578-583 / Γρ. Τσάλτας, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 100 και επόμενες

120. Ρούκουνα Εμ., Διεθνές Δίκαιο, τόμος Α', Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 39-40

121. Όπως παραπάνω σημ. 120 σελ. 240-241 και 249-251

122. Ρούκουνα Εμ., Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εκδ. Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», σελ. 19-21

123. Μπόση Μ., Ζητήματα Ασφάλειας Στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, εκδ. Παπαζήση 1999, σελ. 28

124. Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, Το τέλος του Τρίτου Κόσμου, αρθ. εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 11-02-2001

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΜΠΟΣΗ Μαίρη, Ζητήματα Ασφάλειας στη νέα τάξη πραγμάτων, Εκδ. Παπαζήση 1999
2. Υπηρεσία επισήμων εκδόσεων των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Εμπόριο, 1999
3. RODRIK, J. SACHS, P. KRUGMAN, R. LAWRENCE, E. KAPSTEIN, M. SLAUGHTER, P. SAWGEL, M. OBSTELD. J. A. KREGEL, Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2000
4. GILPIN Robert, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, Α' Τόμος, Εκδ. GUTENBERG, Αθήνα 1995
5. GILPIN Robert, Η πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων, Β' Τόμος, Εκδ. GUTENBERG, Αθήνα 1996
6. HIRST Paul and THOMPSON Grahame, Η παγκοσμιοποίηση σε αμφισβήτηση, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2000
7. MARX Karl, Το κεφάλαιο: Κριτική της πολιτικής οικονομίας, Αθήνα 1978-1985, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή
8. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Θ. Άγγελου, Ο αναπτυσσόμενος Νότος και οι πλούσιες χώρες, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1972
9. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Θ. Άγγελου, Για μια νέα πολιτική διεθνούς ανάπτυξης, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1977
10. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Θ. Άγγελου, Κρίσιμα προβλήματα της διεθνούς οικονομίας και οικονομική επιστήμη, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ
11. ΑΛΤΟΥΣΣΕΡ Λ., Θέσεις: 1964-1975, Αθήνα 1983, Εκδ. Θεμέλιο
12. ΕΓΚΕΛΣ Φ., Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, Αθήνα 1985, Εκδ. Σύγχρονη Εποχή
13. ΗΓΟΥΜΕΝΑΚΗΣ Γ. Νίκος, Η οικονομική σημασία των πρώτων υλών για τα αναπτυσσόμενα κράτη, Αθήνα 1985
14. ΚΑΛΤΣΟΥΝΗΣ Αντώνης, Οικονομική της ανάπτυξης και πολιτική (Διεθνές σύστημα και περιφερειακή οικονομική), Scriptum, Ηλεκτρονικές Εκδόσεις, Αθήνα 1991
15. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ Γιώργος, Ο προφήτης το πετρέλαιοκαι ο κορμοράνος, Εκδ. ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 1992
16. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ Λεωνίδας, Πολιτικοκοινωνία, Εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 1986
17. ΜΟΥΣΗΣ Νίκος, Ευρωπαϊκή ένωση δίκαιο - οικονομία - πολιτική, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2001

18.ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Βλ., Δίκαιο προστασίας περιβάλλοντος, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο/Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα 2001

19.ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α. Λεωνίδας, Στρατηγική της ανάπτυξης-η συσσωρευμένη εμπειρία, Έκδοση Κ.Ε.Κ.- ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Ε.Π.Ε., Πάτρα 1996

20.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Βάσω, Πολυεθνικές επιχειρήσεις και αναπτυσσόμενες χώρες, Εκδ. GUTENBERG, Αθήνα 1981

21.ΠΛΑΤΙΑΣ Γ. Αθανάσιος, Το νέο διεθνές σύστημα - ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1985

22.ΠΟΥΡΝΑΡΑΚΗΣ Ε., Διεθνή οικονομικά -μία εισαγωγική προσέγγιση, Εκδ. ΣΜΠΛΙΑΣ «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», Αθήνα 1990

23.ΡΟΥΚΟΥΝΑ Εμ., Διεθνές Δίκαιο τ.1^ο, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1997

24.ΡΟΥΚΟΥΝΑ Εμ., Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1995

25.ΣΑΜΙΩΤΗΣ Δ. Γιώργος-ΤΣΑΛΤΑΣ Ι. Γρηγόρης, Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος, Τόμος Ι, Διεθνείς πολιτικές και δίκαιο του περιβάλλοντος, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1990

26.ΣΟΥΗΖΥ Πωλ, Η Θεωρία της καπιταλιστικής ανάπτυξης, Εκδ. GUTENBERG, Αθήνα 1964

27.ΤΣΑΛΤΑΣ Ι. Γρηγόρης, Αναπτυξιακό φαινόμενο και αναπτυσσόμενος Νότος-πολιτικές και διεθνές δίκαιο της ανάπτυξης, Εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1991

28.ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Τ., Εξαρτημένη ανάπτυξη. Ελληνική περίπτωση, Αθήνα 1985, Εκδ. Εξάντας

29.ΨΥΡΟΥΚΗΣ Νίκος, Ο νεοαποικισμός, Ανατομία του σύγχρονου κόσμου, Δεύτερη Έκδοση, Εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 1991

30.ΨΥΡΟΥΚΗΣ Νίκος, Ο νεοαποικισμός, Ανατομία του σύγχρονου κόσμου, Εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1980

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

23/11/2001, 17/07/2001, 14/09/2001, LE MONDE 07/10/2001), 18/01/2001, 07/08/2001, 04/09/2001, 21/05/2001, LE MONDE 18/02/2001

ΤΑ ΝΕΑ

01/09/2001, 19/04/2001, 30/12/2000

ΤΟ ΒΗΜΑ

22/12/2001, 31/01/1999

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

4/12/1990

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

04/01/2002, 28/12/2001, 09/12/2001, 28/10/2001, 08/11/2001, 09/11/2001, 18/11/2001, 24/11/2001, 02/12/2001, 14/02/2002, 20/01/2002, 10/03/2002, 21/03/2002, 22/03/2002

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

22/12/2001, 23/03/2002

INTERNET

<http://www.newliberals.gr>

ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ- 1995, Εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, DORLING KINDERSLEY
2. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων - Γενική Δ/ση Πληροφοριών, Δελτίο Πληροφοριών 8/77
3. Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος γ', τεύχος 9, «Η Αφρική μετά την ανεξαρτησία ως το 1985», σελ. 6-7, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
4. Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος α', τεύχος 7, «Χρονολόγιο», σελ. 2-3, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
5. Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος β', τεύχος 8, «Η αποχώρηση από τις αποικίες μετά το 1939», σελ. 14-15, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
6. Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο αιώνας των επαναστάσεων: Θέματα, μέρος α', τεύχος 12, «Η πληθυσμιακή έκρηξη», «Πλούσιοι και φτωχοί» σελ. 4-7, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
7. Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Προς τη νέα παγκόσμια τάξη, μέρος β', τεύχος 11, «Η Αφρική από το 1985», σελ. 4-5, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (ENNEA ΠΙΝΑΚΕΣ)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Σημαντικές δεκαετίες και χρονολογίες - γεγονότα του εικοστού αιώνα

Υποπίνακας Α (σημαντικές δεκαετίες του 20ου αιώνα)

Δεκαετία 1950: Αποσύνθεση των παλιών αποικιακών αυτοκρατοριών. Μεσουράνημα της «PAX AMERICANA». Προώθηση του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού - νεοαποικισμού. Αλλαγές στις διεθνείς πολιτικές σχέσεις. Ολοκλήρωση των πολεμικών συνασπισμών του Ν.Α.Τ.Ο. και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Τερματισμός του ψυχρού πολέμου ανάμεσα στους δύο πολεμικούς συνασπισμούς της μητρόπολης. Ανάπτυξη ενόπλων εθνικοαπελευθερωτικών -αντιιμπεριαλιστικών κινημάτων στις χώρες της περιφέρειας.

Δεκαετία 1960: Περαιτέρω άνοδος του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού- νεοαποικισμού. Ολοκλήρωση της εμφάνισης των αυτοτελών «εθνικών» κρατών στις χώρες της περιφέρειας. Ενδυνάμωση του σοσιαλιμπεριαλισμού στην εργατική τάξη των χωρών της μητρόπολης. Διάσπαση του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος. Προσέγγιση ανάμεσα στις Η.Π.Α. και την τότε Ε.Σ.Σ.Δ.. Διάδοση της ιδεολογίας της διεθνούς ύφεσης και του αφοπλισμού. Άνοδος των πολεμικών εξοπλισμών και της στρατιωτικοποίησης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής όλων των χωρών. Δημιουργία της Ε.Ο.Κ. και της ΚΟΜΕΚΟΝ. Όξυνση για τον έλεγχο των πρώτων υλών καθώς και ανάπτυξη του εθνικοαπελευθερωτικού -αντιιμπεριαλιστικού επαναστατικού κινήματος στις χώρες της περιφέρειας.

Δεκαετία 1970 : Παρατεταμένες κρίσεις στην παραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος (οικονομικές κυκλικές κρίσεις) καθώς και κρίσεις στην επέκταση του καπιταλισμού (κρίσεις πληθωρισμού, νομισματικές κρίσεις). Αύξηση των εξοπλισμών και πολλαπλασιασμός των πολεμικών εστιών. Ενταση της νεοαποικιακής εκμετάλλευσης της περιφέρειας και αύξηση των οξύνσεων για την απόκτηση των πρώτων υλών της περιφέρειας. Είσοδος της Κίνας

στις διεθνείς σχέσεις του νεοαποικισμού. Υφέση του εθνικοαπελευθερωτικού -αντιιμπεριαλιστικού κινήματος σε διεθνή κλίμακα.

Δεκαετία 1980: Άνοδος του Ρήγκαν στην εξουσία στις ΗΠΑ και αύξηση των εξοπλισμών.

Επαναφορά της αντίληψης περί αυτοκρατορίας του κακού (ΕΣΣΔ). Πόλεμος των άστρων. Φιλελευθεροποίηση των οικονομιών. Αύξηση των ποσοστών ανεργίας. Οι κυβερνήσεις περιέκοψαν τις αναπτυξιακές Δαπάνες και λειτουργία της οικονομίας βάσει των δυνάμεων της αγοράς. Ξέσπασμα απεργιών. Κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ. Τέλος του Ψυχρού πολέμου. Έξαρση του εθνικισμού. Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

Δεκαετία 1990: Πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία. Επέμβαση στο ΙΡΑΚ (πόλεμος του του κόλπου). Κυριαρχία των ΗΠΑ στο παγκόσμιο στερέωμα. Μονοπολικό σύστημα και επαναφορά της πολιτικής των κανονιοφόρων. Συνθήκη του Μάαστριχ. Ευρωπαϊκή νομισματική Ένωση. Επανένωση της Γερμανίας. Οικονομική επανάσταση στην Ασία. Αύξηση της Φτώχειας στην Αφρική και εξάρτηση από την ξένη βοήθεια. Διαφθορά και ασθένειες.

Υποπίνακας Β (σημαντικές χρονολογίες - γεγονότα του 20ου αιώνα)

- 1954-1963: εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της Αλγερίας
- 1956 : στρατιωτική επέμβαση της Ε.Σ.Σ.Δ. στην Ουγγαρία. Εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από την Αίγυπτο. Αναγνωρίζονται ως αυτοτελή κράτη το Μαρόκο, Τυνησία και Ανατολικό Σουδάν.
- 1956-1959: η Κουβανική επανάσταση
- 1957 : σχηματισμός Αλγερινής επαναστατικής προσωρινής κυβέρνησης. Ανεξαρτησία της Γκάνας. Εξαγγελία δόγματος Αϊζενχάουερ.
- 1957-1958 : αιματηρά γεγονότα στο Καμερούν

- 1958 : δημιουργία της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας (ένωση Αιγύπτου-Συρίας). Δημιουργία της Γαλλικής Κοινοπολιτείας (νίκη του νεοαποικισμού). Η Γουινέα γίνεται αυτοτελές κράτος . Έναρξη λειτουργίας της Ε.Ο.Κ..
- 1958-1960 : ανάπτυξη της αντιαποικιακής πάλης στο Βελγικό Κογκό (Ζαίρ).
- 1959 : δημιουργία της Ομοσπονδίας του Μαλί. Δημιουργία της KOMEKON.
- 1960 : δημιουργία των κρατών Καμερούν, Τογκό, Μαδαγασκάρης, Τσάντ, Γκαμπόν, Ζαίρ, Κογκό-Μπραζαβίλ, Κεντρικής Αφρικής, Μαυριτανίας, Σενεγάλης, Ακτής Ελεφαντοστού, Νιγηρίας, Άνω Βόλτα, Νίγηρα. Ίδρυση του Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών χωρών (ΟΠΕΚ). Ίδρυση του Διαφρικανικού Οργανισμού Καφέ (Ο.Ι.Α.Κ.).
- 1961 : δολοφονία του Κογκολέζου ηγέτη Πατρίς Λουμουμπά. Δημιουργία των κρατών της Σιέρα Λεόνε και Ταγκανίκα. Εκδίωξη των Πορτογάλων από τις αποικίες τους της Γκόα, του Νταμάο και του Ντιου (Ινδίες). Ο πρόεδρος των Η.Π.Α. Τζ. Κέννεντυ ιδρύει τα «Σώματα Ειρήνης» για τις χώρες της περιφέρειας.
- 1961-1975: αντιαποικιακή επανάσταση στην Αγκόλα.
- 1962 : δημιουργία των κρατών της Ρουάντα , Ουγκάντας , Μπουρούντι. Ίδρυση της συμμαχίας Χωρών Παραγωγής Κακάο (APPC).
- 1962-1974: αντιαποικιακή επανάσταση της Πορτογαλικής Γουινέας.
- 1963 : δημιουργία των κρατών της Ζανζιβάρης και Κένυας. Ίδρυση της Οργάνωσης Αφρικανικής Ενότητας.
- 1963-1967: μεθοριακές συγκρούσεις ανάμεσα στο Μαρόκο και την Αλγερία.
- 1964 : ένωση της Ταγκανίκα και της Ζανζιβάρης . Δημιουργία της Τανζανίας, Ζάμπια, Μαλάουι.
- 1965-1974 : εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος στη Μοζαμβίκη.

- 1966 : δημιουργία της Βρετανικής Γουιάνας και του Μπετσουαναλάντ . Ταραχές στο Τζιμπουτί.
- 1967 : ιδρύεται το διακυβερνητικό συμβούλιο των χωρών παραγωγής χαλκού (CIPEC)
- 1967-1970: εμφύλιος πόλεμος Νιγηρία.
- 1969 : πραξικόπημα στη Λιβύη και κατάργηση της Μοναρχίας. Συγκρούσεις στην Αιθιοπία και ανάπτυξη των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων της Ερυθραίας και της Δυτικής Σομαλίας.
- 1970 : ταραχές στο Τσάντ, στο Ομάν και στο Μοσκάτ . Θάνατος του Νάσερ. Ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού των χωρών παραγωγής φυσικού καουτσούκ (APPCN).
- 1972 : ταραχές στο Μπορούντι.
- 1973 : κατάπαυση του πυρός στο Βιετνάμ. Πραξικόπημα στη Χιλή. Δολοφονία του Αλλιέντε. Αρχή νέας οικονομικής κρίσης του καπιταλισμού.
- 1973-1974: λιμός στην Αιθιοπία
- 1974 : αρχή της Αιθιοπικής επανάστασης. Ιδρύεται η Διεθνής Ένωση των χωρών παραγωγής βωξίτη (AIB). Ιδρύεται ο Διεθνής Οργανισμός των χωρών εξαγωγής μπανάνας (UPEB). Ιδρύεται ο Διεθνής Οργανισμός των χωρών παραγωγής υδραργύρου. Ο πρόεδρος Νίξον παραιτείται.
- 1975 : η Μοζαμβίκη , η Πορτογαλική Γουινέα και η Αγκόλα γίνονται αυτοτελή κράτη. Αρχή της διένεξης για το μέλλον της Δυτικής Σαχάρας. Τέλος του πολέμου στο Βιετνάμ. Ιδρύεται η Διεθνής Οργάνωση των χωρών παραγωγής φωσφορικών αλάτων . Ιδρύεται η Διεθνής Ένωση των χωρών εξαγωγής σιδηρομεταλλευμάτων.
- 1975-1976 : εμφύλιος στην Αγκόλα και αρχή στρατιωτικής παρουσίας της Κούβας στην Αφρική.

- 1976 : σφαγή των μαύρων στο Σοβέτο. Η Αίγυπτος καταγγέλλει τη συνθήκη φιλίας και συνεργασίας με την Ε.Σ.Σ.Δ.. Επιδρομή της Ροδεσίας στη Μοζαμβίκη. Ανάπτυξη του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος στη Ροδεσία. Επικράτηση του Μεγκίστου Χαϊλέ Μαριάμ στην Αιθιοπία. Δημοσιεύεται το πρόγραμμα της εθνικοδημοκρατικής επανάστασης στην Αιθιοπία κάτω από την στήριξη του στρατού. Οι Η.Π.Α. χάνουν την ηγεμονία τους στην Αιθιοπία. Αρχίζει ο ένοπλος αγώνας των πολισάριο στη Δυτική Σαχάρα.
- 1977 : το Σουδάν απομακρύνει τους σοβιετικούς ειδικούς .Η Σομαλία καταγγέλλει τη συνθήκη φιλίας με την Ε.Σ.Σ.Δ.. Προσέγγιση Ε.Σ.Σ.Δ. - Αιθιοπίας. Συγκρούσεις στην επαρχία Σάμπα του Κογκό. Πόλεμος στο Κέρας της Αφρικής ανάμεσα στα αιθιοπικά στρατεύματα και στο μέτωπο απελευθέρωσης Δυτικής Σομαλίας. Ανάμειξη Κουβανών και Ρώσων στον πόλεμο. Ανάπτυξη του αντάρτικου κινήματος στην Ερυθραία. Αύξηση του ανταγωνισμού για τον έλεγχο των πρώτων υλών. Τέλος του πολέμου στο Κέρας της Αφρικής.
- 1978 : συμφωνία του Κάμπ Ντέιβιντ. Διάσπαση των αραβικών κρατών. Αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Εξέγερση στην Περσία. Ανάπτυξη αντάρτικου κινήματος στη Ροδεσία.
- 1979 : επικράτηση των ισλαμιστών στην Περσία.
- 1979 : δυνάμεις της Τανζανίας εισβάλλουν στην Ουγκάντα και εξορίζουν τον πρόεδρο Αμίν. Πτώση του Μποκάσα και αποκατάσταση της Κεντροαφρικάνικης Δημοκρατίας.
- 1980 : η μαύρη πλειοψηφία καταλαμβάνει την εξουσία στη Ζιμπάμπουε (Ροδεσία).Η Οργάνωση Αφρικανικής Ενότητας δεσμεύεται σε συνάντηση στο Λάγκος για μια κοινή αφρικάνικη αγορά ως το 2000.
- 1980 : έναρξη του πολέμου IPAN-IPAK.
- 1981 : δολοφονία του Αιγύπτιου προέδρου Σαντάτ.

- 1981 : ο Ρήγκαν πρόεδρος των ΗΠΑ. Ανακοινώνεται η ύπαρξη της ασθένειας AIDS.
- 1984 : λιμός στο Σαχέλ και στην Αιθιοπία. Συνεχής πόλεμος κατά της απόσχισης.
- 1985 : ο Γκορμπατσώφ ηγέτης της ΕΣΣΔ.
- 1985 : ταραχές στη Ν.Αφρική. Κηρύσσεται κατάσταση έκτακτης ανάγκης, καταργούνται τα ατομικά δικαιώματα και η ελευθερία του τύπου.
- 1986 : βομβαρδισμοί των ΗΠΑ κατά της Λιβύης ως αντίποινα για τρομοκρατικές ενέργειες.
- 1989 : στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στον Παναμά.
- 1989 : ο Ντε Κλέρκ αντικαθιστά τον Μπόθα στην προεδρία της Ν.Αφρικής.
- 1989 : κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ.
- 1990 : η Ναμίμπια γίνεται ανεξάρτητη. Η κυβέρνηση της Ν.Αφρικής τείνει προς συμβιβασμό με το Εθνικό Αφρικανικό Κογκρέσσο, ελευθερώνει τον Μαντέλα και ανακοινώνει (1991) την προθεσή της να καταργήσει το Απαρτχάιντ.
- 1991 : ο Μπους ανακοινώνει το τέλος του ψυχρού πολέμου.
- 1991 : διάλυση της ΕΣΣΔ.
- 1992 : δυνάμεις των ΗΠΑ επεμβαίνουν στον εμφύλιο της Σομαλίας. Με τις εκλογές στην Αγκόλα παύει προσωρινά ο Εμφύλιος πόλεμος. Η Αλγερία ακυρώνει το εκλογικό αποτέλεσμα μετά την επιτυχία των ισλαμιστών. Ξεσπά αιματηρός εμφύλιος πόλεμος.
- 1993 : ο Κλίντον πρόεδρος των ΗΠΑ.

- 1994 : εισβολή των ΗΠΑ στην Αιτή. Επιστροφή του εξόριστου ηγέτη Αριστίντ.
- 1994 : εθνικές συγκρούσεις στη Ρουάντα. Το ΕΑΚ κερδίζει τις εκλογές στη Ν.Αφρική. Πρόεδρος ο Μαντέλα.
- 1995 : η Νιγηρία εκδιώκεται από την Κοινοπολιτεία λόγω συνεχών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- 1996 : ο Ντε Κλέρκ παραιτείται από αντιπρόεδρος της Ν.Αφρικής.
- 1997 : ο Μομπούτου ανατρέπεται στο Ζαίρ. Ο Λοράν Καμπίλα γίνεται πρόεδρος της λεγόμενης πλέον Δημοκρατίας του Κονγκό.
- 1998 : έναρξη βομβαρδισμών στο Κοσσυφοπέδιο.
- 1998 : επανάσταση κατά του Καμπιλά. Αναβίωση των συγκρούσεων στο Κονγκό.
- 1998 : οικονομική κρίση στην Ασία. οι τιμές των νομισμάτων πέφτουν απότομα στην Ασία. Ανατροπή του Σουχάρτο.
- 1999 : πόλεμος Ερυθραίας- Αιθιοπίας.
- 1999 : το ΕΑΚ κερδίζει τις εκλογές στη Ν.Αφρική. Ο Μπέκι πρόεδρος.
- 1999 : εισέρχεται στην αγορά το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Το ΝΑΤΟ βομβαρδίζει τη Σερβία και στρατεύματα του εισέρχονται στο Κοσσυφοπέδιο.

Πηγές: 1) Νίκος Ψυρούκης Ο ΝΕΟΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 1991 σελ.13-23

2) Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος γ', τεύχος 9, «Η Αφρική μετά την ανεξαρτησία ως το 1985», σελ. 6-7, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

3) Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος α', τεύχος 7, «Χρονολόγιο», σελ. 2-3, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

4) Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα, Ο Ψυχροπολεμικός Κόσμος, μέρος β', τεύχος 8, «Η αποχώρηση από τις αποικίες μετά το 1939», σελ. 14-15, Εφημ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Μηχανισμοί αστάθειας στον Αναπτυσσόμενο Νότο

μείωση ανανεώσιμων πόρων (π.χ. νερό, τρόφιμα)	αύξηση πληθυσμού	άνιση κατανομή πλούτου και πόρων
	έλλειψη στοιχειωδών πόρων επιβίωσης	
μείωση οικονομικής δραστηριότητας	εξασθένιση κρατών	μετανάστευση, ξερίζωμα πληθυσμών
	εμφύλιοι πόλεμοι και πραξικοπήματα	εθνικιστικές συγκρούσεις

Πηγή: Αθανάσιος Γ. Πλατιάς, Το Νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 186

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

Ενδεικτικά - Συγκριτικά οικονομικά στοιχεία που καταδεικνύουν την άνιση οικονομική κατάσταση μεταξύ ανεπτυγμένων Δυτικών χωρών και χωρών του Αναπτυσσόμενου Νότου

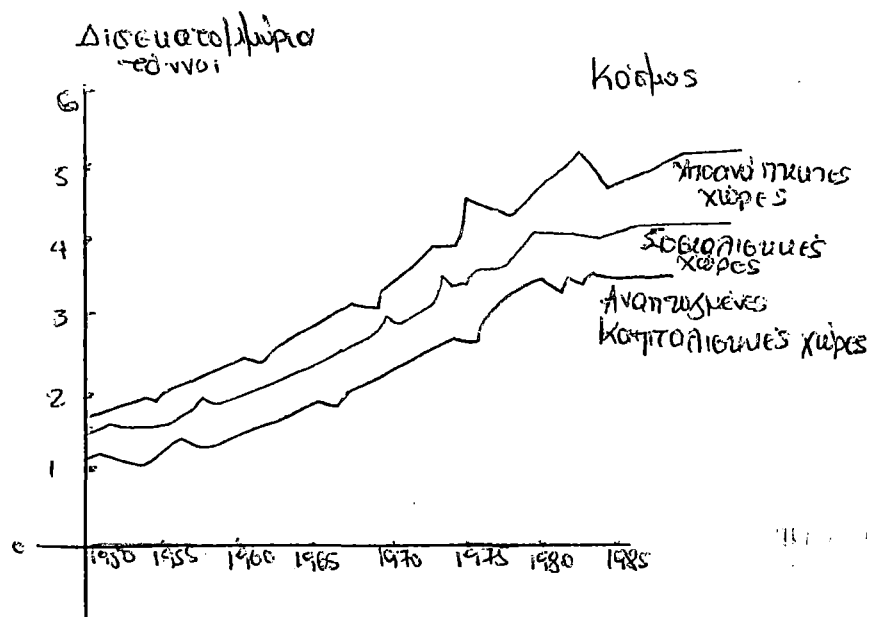
ΧΡΑΤΟΣ	Παγκόσμια Θέση ΑΕΠ	Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	Ισοζύγιο Πληρωμών	Πληθωρι- σμός	Ανεργία
Αγκόλα	103 ^η	625\$	-511 εκατ. \$	92,9%	18,9%
Ακτή του Ελεφαντο- στού	84 ^η	675\$	-1,4 δι. \$	1%	κάτω από τον μ. ό. Της Δυτικής Αφρικής
Γερμανία	3 ^η	21046\$	-30,2 δις \$	3,4%	4,7%
Ερυθραία	165 ^η	120\$	ελλειμματικό	12%	Μεγάλη υποαπασχο- ληση
Ζαΐρ	89 ^η	203\$	Τεράστιο έλλειμμα	4000%	Πολύ υψηλή
Ζάμπια	139 ^η	210\$	1000000\$	155%	Εκτεταμένη ανεργία
Ηνωμένες Πολιτείες	1 ^η	22475\$	-62,5 δις	3%	7,4%
Ηνωμένο Βασίλειο	6 ^η	16702\$	-15,7 δις.\$	2,6%	9,7%
Μαλί	129 ^η	285\$	-78 εκατ. \$	6,2%	Εκτεταμένη υποαπασχο- ληση
Μοζαμβίκη	159 ^η	80\$	-271 εκατ. \$	39,1%	50%
Μποτσουά- να	1119 ^η	2,769\$	47,4 εκατ. \$	15%	25%
Μπουρούντι	155 ^η	189\$	-75 εκατ. \$	4,7%	Πολύ εκτεταμένη
Νίγηρας	135 ^η	280\$	35 εκατ. \$	7,85	47%

Νιγηρία	57 ^η	311\$	1,49 δισ. \$	44,6%	Εκτεταμένη υποαπασχό- ληση
Σουδάν	93 ^η	269\$	-1,5 δισ. \$	200%	Εκτεταμένη υποαπασχό- ληση
Τανζανία	134 ^η	90\$	-284 εκατ. \$	18,9%	25%
Τσαντ	149 ^η	180\$	-91,7 εκατ. \$	2,2%	Εκτεταμένη υποαπασχό- ληση

Πηγή: Σύγχρονος Άτλας του κόσμου - 1995, Εκδ. Τα Νέα, DORLING KINDERSLEY

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.

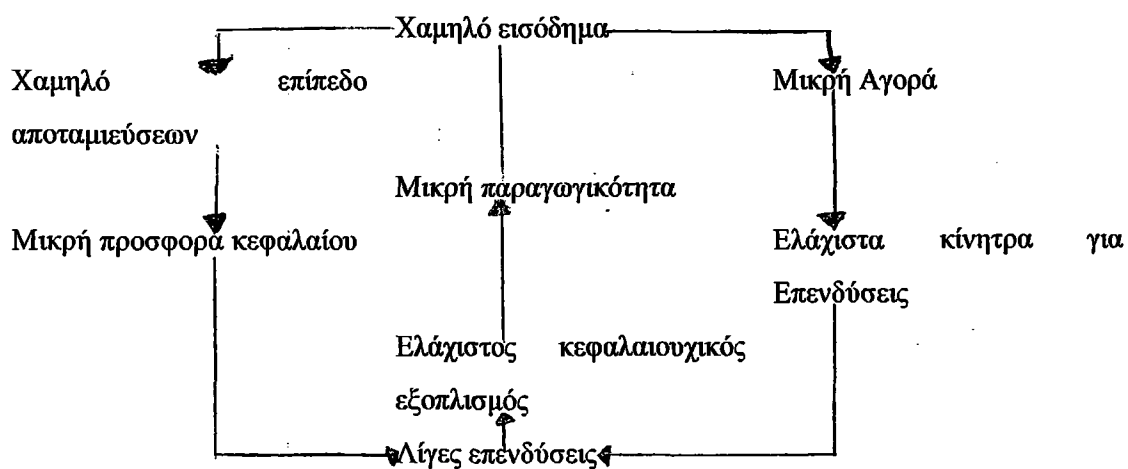
Έκλυση άνθρακα από ορυκτά καύσιμα

Πηγή: Καραμπέλιας Γιώργος, Ο προφήτης το πετρέλαιο και ο κορμοράνος, Εκδ. Εξάντας 1992, σελ. 191.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.

Ο κύκλος της φτώχειας

Πηγή: Παπακωνσταντινίδης Α. Λεωνίδας, Στρατηγική της ανάπτυξης η συσσωρευμένη εμπειρία, Έκδοση Κ.Ε.Κ. - Ευρυτανία Ε.Π.Ε, Πάτρα 1996, σελ. 139

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.

*Πραγματικό Κατά κεφαλή εισόδημα στις βιομηχανικές και αναπτυσσόμενες χώρες
(Με ετήσιο ποσοστό αύξησης)*

	1950-60	1960-70	1971-80	1981	1984	1987	1990
Βιομηχανικές Χώρες	2,8	3,6	2,3	0,8	4,3	2,7	2,3
Αναπτυσσόμενες Χώρες	2,3	2,5	2,9	-0,6	2,1	1,2	2,3
Κατά περιοχή							
Αφρική			1,0	-0,8	-1,8	-1,6	0,5
Ασία			3,4	3,9	6,5	5,6	4,7
Ευρώπη			3,8	-0,9	3,4	1,6	2,1
Μέση Ανατολή			2,7	-5,2	-3,2	-4,6	-0,5
Δυτικό Ημισφαίριο			3,1	-2,6	1,4	0,4	1,0

Πηγή: Ε Πουρναράκης, Διεθνή οικονομικά μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδ. Σμπίλιας
«Το οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ. 287

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.

Εξαγωγικό εμπόριο βιομηχανικών και αναπτυσσόμενων χωρών (Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης όγκου του εμπορίου)

	1971-80	1985	1988	1990 (προβλέψεις)
Βιομηχανικές χώρες	6,3	4,7	8,7	5,3
Αναπτυσσόμενες χώρες	3,6	0,9	11,0	7,2
Εξαγωγείς Κόσμου	0,4	-4,5	11,7	5,1
Λατινές χώρες	6,8	4,1	10,8	7,7

Πηγή: Ε. Πουρναράκης, Διεθνή οικονομικά μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδ. Σμπίλιας
«Το οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ.289

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.

Αναπτυσσόμενες οικονομίες: Σύνθεση των Εξαγωγών Προϊόντων. (Σταθερές Τιμές 1975)

	Σύνθεση Εξαγωγών	
	1960	1976
Κάσιμο και ενέργεια	38	38
Άλλα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής	51	35
Τροφή και ποτά	34	22
Άλλα χειρουργικά προϊόντα	9	6
Μεταλλεύματα	8	7
Βιομηχανικά προϊόντα	11	27
Σύνολο	100	100

Πηγή: Ε. Πουρναράκης, Διεθνή οικονομικά μια εισαγωγική προσέγγιση, Εκδ. Σμπίλιας
«Το οικονομικό», Αθήνα 1990, σελ.290

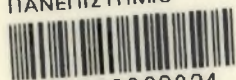
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

30 ΜΑΙ. 2006

01 ΑΠΡ. 2008

23 ΑΠΡ. 2008

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000063234